
HAVMANNEN

HAVMANNEN

ISBN 82-90529-00-7
© J. Andersens Trykkeri, Andenes
Omslag: Rasmus Schaug-Pettersen
Sats: Vesterålen Industrier A/S, Filial, Andenes
Trykk: J. Andersens Trykkeri, Andenes

Forfatter

Normann
Johnsen

HAVMANNEN

ført [...] *el*

Normann Johnsen
Johannes Dahlsgt 21C
Vikan, 8480 Andenes
Tlf 088-41364

Til Karl Johan Gansmo
Fra Normann Johnsen.

J. Andersens Trykkeri, Andenes

HISTORIER OG
FORTELLINGER
FRA ANDØYA

De seks som gikk igjen

«Denne beretning er om en fembørings forlis som fant sted på et undervannsskjær mellom Bleik og Andenes om våren år 1720. 200 år senere, like i nærheten av Merkesfjellet og på den samme sandfjæra som fembøringen først drev i land, kunne et ektepar som var der for å jakte på oter og sel, se de 6 døde fiskerne gå igjen ombord i denne mystiske fembøringen som for fulle seil kom duvende mot land. Dette synet så de om våren 1920 på samme dato som forliset hadde skjedd 200 år tidligere.»

Slik begynner Normann Johnsen denne fortellinga som han har etter sin bestefar Ole Helmer og sin onkel Hilberg. Ole Helmer, som rodde fembøringsfiske med han Andreas Olai i hele 45 år, pleide alltid hver sommer, når han hadde fått høyet i hus til de to kyrne og en del småfe, å ta seg fritt noen dager for å besøke slekt og venner her på Andøya. På Bleik tok han inn hos sitt søskenbarn som var mor til den kjente historikeren Håkon Rydland. Det var hans far som fortalte min bestefar om dette forliset som skjedde utenfor Merkesfjellet våren 1720.

En fembøring hadde rustet seg for å dra til Finnmark på fiske. Der skulle opprinnelig være 7 mann med. Men mor til en 17 års gutt, som skulle være med fembøringen, var meget sanndrømt og drømte om denne båten at den skulle seile seg opp på et skjær, og at alle mann kom til å hoppe i sjøen for å svømme til den nærmeste holmen. Men hun så strømmen ta dem alle til havs.

Om morgenen da kona våknet, gjemte hun skinnklærne og skinnlua og alt det andre utstyret samt provianten som deriblant bestod av smørdalen og tørket kjøtt. Deretter sa hun til høvedsmannen at av en ubestemt grunn fikk ikke deres sønn lov til å være med på denne turen.

Utpå formiddagen samlet Bleiksfolket seg nede ved fjæra for å hjelpe til med å sette ut fembøringen og ønske dem god tur, som skikk og bruk var den gangen. Da båten var kommet på sjøen, kom høvedsmannen bærende med ei stor slagklokke som han skulle ha med seg til Tromsø for å få renset og reparert. Men i det samme han løftet den over båtripa, slo den 6 slag. Folk som stod ved fjæra syntes dette var nifst og trodde det var et slag for hver av de 6 som skulle være med. Overtroiske som folk var på den tida, trodde de at det kom til å hende noe mystisk på denne turen. Fra land kunne de se at klokka ble surret fast på den ene sida av framtofta. Fiskeutstyret som var i seildukssekker og stamper, ble surret fast til masta. Det var frisk bris med en del sjø opplett på skjærene. Ellers var det bra vær. På Andenes skulle de møte tre båtlag som også skulle til Finnmark på fiske.

Dagen etter gikk en mann til Andenes for å hente posten. Da han nærmet seg Merkesfjellet, så han fembøringen ligge på sandfjæra med seilet oppe. Der var ikke en levende sjel å se. Klokka og alt utstyret som var surret fast var helt urørt.

Det ble nå lett omkring alle nærliggende holmer langs stranda mellom Kleiva og det sted som Andenes fyr nå står på. Det undervannsskjæret som båten måtte ha gått på ble lokalisert. Her fant de ei jerngryte som lå på bunnen, men etter som han var utstrøm den dagen har mannskapet fulgt med ut på dypet og omkommet der.

Våren 1920 var min onkel Hilberg og hans kone på dette stedet for å jakte på oter og sel. De hadde mat og gode varme klær med seg. De var bestemt på å sitte i ei berghule med utsikt over havet når oteren kom svømmende til lands for å gå opp i Steinsvannet for å ete ferskvannsfisk. De hadde og med seg en stor fiskekasse som de satt på. Min onkel hadde et dobbeltløpet haggelgevær som var ladet ferdig til bruk. Det var mørkt og dunkelt den natten, og bølgene slo over alle spor i sanden som følge av den friske vinden.

Plutselig fikk de se en fembøring like ved de ytterste skjærene. Den kom seilende mot sandfjæra like nedenfor det stedet der min onkel og hans kone satt ca. 30 meter fra hula. Det var forlengst slutt med fembøringsfiske så disse 6 menn i skinnklær og skinnluer måtte antakelig være russere eller færøyværinger som var rekt til havs i skodda, og så kommet inn under norskekysten.

Min onkel, som var en uredd kar, tenkte som så at her sitter jeg og min kone alene mot sterke utlendinger, men jeg vet at jeg skal selge meg dyrt. Han lette fram flere patroner og bad kona holde tollkniven. Viss

de ble overfalt, så skulle han først såre dem med skudd og deretter bruke kniven i selvforsvar.

De 6 karene kom alle, side om side, gående rett oppover i retning av Steinsvannet. De kunne høre at de pustet og stønnet da de på tre meters avstand gikk forbi. Da de var vel borte tok onkel sin kikut og så nærmere på båten og seilet som flagret i vinden. På framtofta kunne han se ei stor stueklokke som var surret fast.

Klokka var 4 om natta da de 6 kom i retur. De stirret alle rett ut mot havet da de vasset ombord i båten som fløt lett på flo sjø. De satte seg alle til årene og rodde ut over med seilet oppe og med en liten motvind til det stedet der onkel Hilberg først så at de kom, inne i nattetåka.

Da det lysnet mere av dag, gikk onkel og hans kone ned på sandfjæra, men kunne ikke se merker i den løse sanda. Da han fortalte dette til sin far, Ole Helmer, fikk de for første gang høre om dette forliset, og de ble klar over at det var de samme fiskerne som omkom for 200 år siden som gikk igjen.

I det 17. århundre var ikke forlis med i kirkesstatistikken. «Viss noen eldre her på Andøya som har hørt om dette forliset, kunne vite hva disse 6 fiskerne het, så har jeg sikkert navnene på dem i folketellinga fra 1701 som jeg har i mitt arkiv,» sier Normann Johnsen til slutt.

Daumann

Det her er ei fortelling om en død mann som far kom i samtale med etter at han hadde gravd ned den dødes hodeskalle, som en nabo fant da han grov kjeller til sitt hus i 1930.

En dag far kom gående forbi der hvor naboen holdt på å grave kjeller, ropte naboen på ham og viste fram en rund kvit beinballe. Han spurte min far hva det kunne være for noe. Far så med en gang at det var hodeskallen til et menneske, men for at de ikke skulle bli redd for at det kanskje lå et menneskeskjelett under huset deres, sa far: «Ærlig talt så veit æ ikkje ka slags dyr det her kuinn ha tilhørt. Men æ kainn jo ta den med mæ heim og se i denne mineralboka mi. Der står det også en fortegnelse med bilda over utdødde sjødyr.» Men i stedet for å gå hjem, gikk far min på nersida av sin jordparsell og grov hodeskallen ca. en meter ned i jorda like ved en tykk skillstokk hvor den for bestandig kunne få ligge i fred.

Den samme dag da far nettopp hadde lagt seg middagshvil, fikk han se en fremmed mann stå like nede ved døra. Mannen som hadde brune

og tykke klær på seg, så snill og god ut. Han kom sakte gående fram til senga og sa på gebrokkent norsk: «Jeg er Hollender og er bare kommet hit for å takke deg for at du har tatt vare på mine levninger.»

Fra kjøkkenet, som var rett under loftsrommet til far, kunne jeg høre min far som nettopp var gått opp for å legge seg middagshvil. Jeg trodde det var en av mine brødre som min far samtalte med, men da jeg ikke hørte noen gå ned trappa, fryktet jeg for at dette var noe overnaturlig.

Da far senere kom ned etter middagshvilen, kunne han fortelle at den døde, som han hadde snakket med, var den mannen fra Holland som kom bort fra sitt arbeidslag på den krittpipefabrikken som tidlig i det 18. århundrede stod på fjæra like nedenfor Hovlids butikk, og hvor man den dag i dag kan finne krittpiper viss en graver i området.

Steinkirka

Fra mine guttedager på folkeskolen kan jeg erindre at jeg hadde en veldig interesse av å lese Norgeshistoria. Jeg leste særlig alt som hadde med vikinger å gjøre, og om den første tida her i landet etter at kristendommen var innført. Noe interessant som faktisk fulgte meg fra disse skoledagene og ut en 25 års periode, var at jeg en til to ganger i året hadde den samme drømmen om natta. Ut av Bibelen kan vi lese at man skal akte vel på drømmen, for den har sin betydning, hvilket går fram av beretninga om de sju magre og de sju feite år i Egyptens land.

Vitenskapsmenn har uttalt om drømmen at den går som et elektrisk støt gjennom hjernen på et menneske og den drømmen du husker når du våkner, er den siste av seks som med lynets hastighet går igjennom hjernen i oppvåkningsøyeblikket. Etter som jeg hadde den samme drømmen en til to ganger pr. år i en lang periode, har jeg ofte lurt på om jeg kan ha vært utsatt for en slags reinkarnasjon. Kanskje har jeg tidligere levd en gang mot slutten av vikingetida og dermed sett og opplevd det jeg nå skal fortelle om og som flere ganger har kommet til meg i drømme.

Fra drømmen husket jeg at jeg var på et pent sted hvor det var ei havbukt med ei elv som rant ned i sjøen. Rundt denne vakre bukta stod der noen lave tømmerhus. Jeg befant meg alltid først ombord i en lang båt, sammen med en hel del eldre mennesker som skulle til ei kirke. Jeg og de andre hadde tykke mørkebrune vadmålsklær på oss. De eldre kvinnene hadde også mørkebrune klær, men med svarte og hvite sjal over hodet.

Vi kom på land utpå en odde og oppe i landet lå det et ekstra stort hus som lignet på et gammelt handelshus. Jeg og de andre som var med båten, gikk etter en sti som lå like i nerkant av fjellet. Etter å ha gått ca. 3 kilometer, gikk vi et stykke nedetter en bakke. I underkant av denne bakken stod det ei rund steinkirke, men vi måtte gå ned ca. 10 - 12 trappetrinn før vi kunne komme inn i kirka. Jeg kan huske at presten stod på en talerstol med et lite tak over, og han lignet på disse katolske prestene vi ser i dag.

Slik var altså min drøm, og hver gang drømte jeg det samme. For noen år sida var min kone og jeg samt den yngste gutten vår på ferie hos min kones søster på Senja. En søndag foreslo min svigerbror at vi skulle bile utover til et sted som heter Strømsnes for å fiske på ei bru som gikk over et smalt sund. Da jeg er litt handikappet i den ene foten, ble vi enige om at jeg skulle sitte i bilen og vente mens de andre fisket. Mens jeg satt der på vestersida av denne bukta, gikk det et lys opp for meg. Selv om jeg aldri hadde vært der før, kjente jeg meg igjen. Jeg ble nå klar over at dette var det stedet som jeg alltid hadde fått for meg i drømme gjennom flere år. På den andre sida av bukta der det i mine drømmer hadde stått lave tømmerhus, stod der nu moderne hus i byggestil fra før og etter andre verdenskrig. Elva fant jeg også igjen, men brua som de var og fisket på, var selvsagt ikke med i mine drømmer.

Da vi skulle bile tilbake, snudde vi bilen like ved den odden hvor vi i drømme alltid gikk i land fra den lange båten. Men nu stod det ikke noe stort hus oppe i bakken. Nå er det sånn at der det før har gått en gammel vei eller sti, vokser det ikke opp tykk skog etter at stien er gått ut av bruk, bare tynne stilker med risbusker. Jeg sa intet til min svigerbror om at jeg hadde kjent meg igjen fra drømmene mine, for da kunne han kanskje tro at jeg var skrullete. Men jeg bad ham om å kjøre sakte da jeg hadde lyst til å se fjellene på vestersida. Men det var noe annet som interesserte meg mere og det var å følge den stien som vi brukte i drømme og som nu var bevokst med risbusker.

Da jeg hadde fulgt sporet etter stien med øynene en stund, kom jeg til slutt fram til det stedet der jeg fra omgivelsene antok at denne kirka måtte være. Da fikk jeg se at det hadde gått et veldig steinras i dette området.

Ca. 4 år senere da min svigerbror var hos oss på gjenvisitt, kunne jeg ikke unnlate å fortelle ham det hele som hadde hendt meg den gangen jeg var med til Strømsnes. Han tok min fortelling for å være sann, som den også er, og da han etter hjemkomsten var en tur på rypejakt, kom han til å oppsøke det stedet som jeg fortalte ham at det hadde gått et ras. På nordsida av raset begynte han å hive unna en del steinblokker. Stor

ble hans forundring da to trappetrinn ned til kirka kom til syne.

Det synes opplagt at jeg og min svigerbror kunne ha tjent store penger på denne hendelsen som kunne ha utviklet seg til en ikke så liten sensasjon. Men på grunn av de store kostnadene det ville ha medført å få ryddet vekk de svære mengdene med stein, fant vi ut at vi heller fikk la prosjektet fare.

Og hvorfor kan ikke steinkirka få ha sine hemmeligheter i fred ennu noen år? Ett er sikkert. Når det gjelder avdekkinga av vår felles historie, så har den fremdeles gjemt i seg hemmeligheter som det ikke er forunt oss å finne ut av ennu; og hvorfor ikke overlate noen av dem til kommende generasjoner?

Dragkista

Min far, han John i Vikan, hadde ei gammel dragkiste fra 1846. Denne hadde han arvet etter min oldefar. Kista hadde et solid smijernslås med en stor nøkkel. Fra mine barneår kan jeg ikke huske å ha hørt noen lyder fra den. I årene 1928 -29 -30 kjøpte min far all tørrguanoen her på Andenes. Han hadde pengene og hele regnskapet oppbevart i denne kista. Nøkkelen som han ellers alltid hadde i sin lomme, pleide han å henge på en spiker over senga når innkjøpssesongen var slutt.

Det var den gangen en ung flink mann fra Sør-Norge som var telegrafbestyrer her på stedet. Han hadde kjøpt seg et nytt haggelgevær og var meget interessert i å skyte ryper og annet vilt. Han hadde sin hybel og sitt private kontor i samme værelse ovenpå den gamle telegrafstasjonen. Min gamle tante, som var telegrafbud og vaktsjef, sa til denne unge og kjekke telegrafbestyreren at han måtte være snill og ikke sitte å pusse på dette geværet når han kom beruset hjem fra selskaper. «I alle fall bør du ta ut patronan, for viss skuddet går av, kainn du kanskje ramme dæ sjøl.» Han sa at han hadde behandlet gevær siden han var 16 år gammel, så hun skulle ikke være engstelig.

Den neste morgenen fant hun ham liggende død, rammet av skuddet som hadde gått av under pussing kl. 2 om natta. Godt likt som han var, ble det stor sorg blant personalet. Min tante fikk ugreier med nervene og måtte innom en nerveklinikk ei tid.

Da hun kom hjem fra sykehuset og begynte i sitt yrke på nytt, fant hun blant en del papirer og brever etter ham, et stort fint brystbilde. Hun pakket det godt inn og kom hjem til min far og spurte om det kunne få ligge i dragkista hans, inntil fru Alf kom hjem fra sin ferie. Da

skulle hun få hans adresse for å sende bildet hjem til hans foreldre.

Dagen etter at bildet var lagt ned i kista, begynte det å smelle i låsen. Min søster som stod og vasket vinduer oppe på loftet, hørte også at det raslet med papirene inne i kista. Hun bad meg si til min bror Hilmar, som hadde ekstra sterke nerver, at han skulle komme opp på loftet. Da han kom opp dit, fulgte jeg etter og var både redd og spent samtidig som han sa litt freidig: «At dokker kan være så barnslig å tru at de e nokka skrømt nede i kista.» Så tok han nøkkelen som hang over senga og låste den opp. Men bildet og alt det andre som far hadde der, lå urørt. Travelt som bror min hadde det, så heiv han lokket på og sa:«Kor nervøs og dom dokker e.» Men da han kom til loftsdøra, begynte lokket å løfte seg opp. Min bror gikk tilbake og skulle vise oss at han ikke var redd. Dermed satte han seg oppe på lokket, men i det samme ble han løftet i været. Lokket seig sakte ned igjen. Bror min ble helt hvit i ansiktet av redsel og sprang ned på kjøkkenet til min far og sa: «Nu får du ta avgjørelsen, for æ trur det er han sjølvaste Gammel-Erik som rase oppe i kista.» Min far, som var en uredd kar, gikk opp på loftet der han knyttet neven og slo i lokket mens han sa: «Nu vil æ sei en ting. Enten det e daue eller levanes skapninga som husere her nede i kista, så må det bli stilt, ellers så hente æ presten.»

Klokka 5 om ettermiddagen kom min far ned av loftet etter middagshvilen. Da var også han hvit i ansiktet av redsel. Han sa til meg: «Du må gå heim tel din tante Sofie og be ho komme hit i kveld. Det e nokka ekstra æ vil snakke med ho om.» Klokka 10 om kvelden kom min tante. Min far som visste om hvor hun hadde vært etter det triste dødsfallet, måtte snakke litt diplomatisk, og for all del måtte hun ikke vite noe om dette spøkeriet som hadde oppstått etter at dette bildet ble oppbevart i kista. Min far strammet seg opp og sa helt avslappet: «Du Sofie, som du veit kjøpe æ all tørrguanoen her på Andenes. Æ må tel stadigheit ned i dragkista førr å hente papira. Æ e veldig redd førrat æ eller nokken av gluntan mine kan komme borti og skade det pene bildet av denne kjekke telegrafbestyrarn. Æ så i dag at ho fru Alf var kommen heim. Kan ikkje du gå heim tel ho i kveld og få adressen til foreldran hannes. I morra førrmiddag kainn du så ta bildet med dæ på posthuset og få det sendt avgårde.»

Like etter at bildet var kommet ut av fars hus, hørtes ikke en lyd mere fra denne gamle dragkista. «Den som tror at enkelte døde ikke kan gi lyder fra seg, tar feil,» sier Normann Johnsen til slutt.

Huldra

Hulder og andre underjordiske vesener er vel ikke noe som folk nu til dags tror på. Det er imidlertid ett fellestrekk som går igjen i de historier vi har om huldra i vårt eget land. Hun skal ofte være sett i blåe klær. Det kan tenkes at dette innen hennes åndeverden er en slags nasjonaldrakt, viss det da ikke er et internasjonalt fenomen.

I et eldre hus her på Andøya hendte det noe merkelig i slutten av det 18. århundre. En dag kona i huset lå og vasket kjøkkengulvet, så hørte hun sang og stemmer under jordgulvet. Hun fortalte dette til sin mann. Han la seg ned på gulvet og lyttet og sa at dette lignet på singellyd. «Det må være en underjordisk bekk som renn her,» sa han. «Nu må ikkje du finne på å si tel folk at du har hørt sang fra jorda under huset, for da kainn folk som e overtruisk, lage rykter om at her e hulder, og da tør ingen å besøke oss.»

Dette lovte kona ikke å si videre. Men etter som hun hadde bedre hørsel enn sin mann, ga hun seg til å lytte igjen så snart mannen var gått til kirka, hvor han var kirketjener. Den eneste hun fortalte dette videre til, var bestevenninna Sandra Borgen, og det var på de betingelser at hun på æresord ikke sa det videre, spesielt av den grunn at hennes mann var så oppfarende og sint når noe gikk ham imot.

En dag mens konas lille datter Laura lå og sov middagshvil, låste kona begge dørene og gikk ned til kjøpmann Heggelund for å handle. Da hun kom tilbake, ble hun helt forferdet. Hun kunne nesten ikke kjenne dattera igjen. Hun var blitt litt skjeiv i ansiktet. Hun sa heller ikke mamma og pappa. Det eneste hun sa var et uttrykk som kona aldri før hadde hørt sagt. Det lød slik: «Spøtt i grøten nu brenn ho Laura.»

Den gamle legen, Skartum, sa at det kanskje var jordduns som piken hadde fått. Det var slikt som folk kunne få, viss de satt på bar mark i teleløsninga. Men etter som hun ikke hadde vært ute så tidlig på året, kunne det ikke være det. Medisinen hun fikk, hjalp ikke.

Noen dager senere da kona var på krambua for å handle, fikk hun se noe trist da hun kom hjem. Det var gått varme i sengklærne og deres lille pike var så mye forbrent at hun døde like etter. Det var en gåte hvor varmen var kommet fra, for fyrstikkeska lå urørt oppe på pyntehåndklehylla, og kjøkkenovnen, som var slukket da hun gikk, var også helt urørt.

Noen år senere skjedde det på nytt noe merkelig. Naboen, Håkon Torbergsen, var i ferd med å lete etter vannårer med ei vidjegrein. Da J.

Paulsen, som husets eier het, så dette, fortalte han at han hadde hørt rislende lyder etter en underjordisk bekk under sitt eget hus. «Kainn du være så snill å gå inn på kjøkkenet tel mæ og prøve greina der. Du merke av ka slags retning den går i, så skal æ grave mæ en brønn like utaførr huset.» Han sa videre: «Æ e nu på vei tel krambua førr å kjøpe spiker tel gjerdet, men døra e åpen, så du kainn gå inn. Men du må være snill å lukke deinn att når du går ut. Kona og dattera mi, ho Lise, e nu på torvhaugen førr å sette torv, men æ vente dem tilbake tel kvelds.»

Håkon Torbergsen gikk på kryss og tvers over alle gulvene, men greina bøyde seg ikke ned. Håkon la seg så ned på gulvet for å lytte etter den singellyden som Paulsen snakket om, og som han trodde var fra en underjordisk bekk. Men da fikk han høre noe annet. Der var sang og snakking, men han forstod ikke et ord av det rare språket. Til slutt ble han irritert og slo i gulvet og sa at enten det var levende eller døde som var her under gulvet, så måtte det bli stilt med en gang. Etter dette kom det en veldig duns i gulvet så huset dirret. Håkon prøvde nu å reise seg opp, men det føltes som om noe tungt hang på han. Da han gikk mot døra, drog han føttene etter seg omtrent slik det føles når man går ute i sjøen. Det var en tung jobb å få att begge dørene. Det føltes like tungt å gå ned trappa mot hagen, og fremdeles drog han føttene med seg steg for steg.

Da han endelig kom ut gjennom hageporten, føltes det som om alt datt av ham. Da han hadde gått noen skritt mot sitt eget hus, vendte han blikket tilbake. Da så han en gammel kuppelrygget kone i blåe klær gå opp trappa til Paulsen. I det samme åpnet døra seg og der kom ut 3 - 4 andre slike småe skikkelser i blåe klær. De tok kona under armen og hjalp henne inn.

Om kvelden kom han Paulsen hjem til Håkon Torbergsen med denne vidjegreina som han hadde lagt igjen på kjøkkengulvet, og sa at han hadde glemt å lukke igjen dørene. «Det stemme ikkje, førr det huske æ spesielt. Og nøkkelen tel ytterdøra hengte æ opp på den spikeren som du viste mæ da du gikk på krambua. Vannårer va der dessverre ikkje å finne, så de lydan dokker har hørt e kanskje katte som har holdt tel under gulvet», avsluttet Håkon med å si.

Han torte altså ikke å fortelle J. Paulsen at han hadde sett hulder i hans hjem. Denne beretning stod jeg selv som 12-åring og hørte på når Håkon Torbergsen fortalte den til min far året 1926.

Havmannen (del 1)

Forestillinga om at mennesket egentlig kommer fra havet er nu blitt mer og mer troverdig. I havet finner vi flere av de mest intelligente pattedyr som eksisterer. Delfinen er vel det sjødyr som vanligst blir trukket fram som eksempel på dette. Den har en meget større hjerne enn menneskene, noe som er ganske enestående, da delfinen kan ha mulighet for aktivitet på områder som vi mennesker er avlåst fra. Hvordan kan f.eks. lederdelfinen under oppvisning gi beskjed til de andre delfinene om en nøyaktig handlingsgang, og tidspunktet for denne, når det ikke er noe synlig kommunikasjon mellom delfinene?

I 1913 var det en motorbåt her fra Andenes som var i ferd med å trekke ei blåkveiteline. Under draginga av denne lina, kom der plutselig opp til overflata et menneskelignende sjødyr. Det hadde fått ei bukt av ilen omkring seg. Hodet på denne skapningen var atskillig større enn hodet på et vanlig menneske. Ansiktet var ellers pent av form, men det var overgrodd av hår og skjegg av samme tykkelse som grisebuster. Bak ørene var det et slags ventilsystem av tykke små gjeller som vann og luft kunne trenge igjennom. Fingrene og tærne var mye lengre enn på et menneske, og sjødyret hadde svømmehud mellom disse.

En av sønnene til båtens eier slo et solid pelstikk rundt denne havmannen. Så tok de den på slep, etter båten, mot land. De de hadde gått en times tid, kom der opp en båt på sida som hadde ekstra god fart. Han E. Hansen hadde fått satt inn en ny motor. Mennene som hadde funnet havmannen, slakket nu opp og vinket over til den andre båten og bad dem om å slepe havmannen videre inn mot land.

Under den videre slepinga så de at et hode kom opp av sjøen og i ei fantastisk god fart fulgte etter båten som gikk med vel 8 mils fart. De regnet med at det var maken til den døde havmannen som de hadde i slepet. Da de kom til Moholmen, var det blitt litt ekstra høy sjø. Her har så denne skapningen på en uforklarlig måte glidd ut av den meget solide tauløkka.

Dagen etter at dette var blitt kjent, gikk min far nedover til egnerbua til en av de eldste sønnene som var med og fant havmannen: «Du Magnus, etter som æ har hørt så har dokker fått en menneskelignanes skapning opp med ilen då dokker drog blåkveitelina, men at han E. Hansen som slæpte deinn mot lainn hadde møsta deinn ut av tauet i nærheten av Moholmen. Vesst dokker hadde vorre så heldig og fådd deinn med på lainn, så har dokker vorre søkkrik nu,» sa han far. «Det har frå gammelt av gådd myta om havmenn og havfrue uten av det e blitt lagt fram nokken konkrete bevis. Æ e litt vitenskapelig interessert, Magnus, og kainn du nu førtælle mæ ailt om korsen deinn så ut?» Magnus opplyste så følgende: «Deinn va ca. en meter og åtti lang og deinn hadde et større hau enn oss menneska med små gjella bak øran. Det va fem fengra på kver hainn og de va lenger enn hos menneskan, og så hadde det svømmehud i meilla aille fengran. Tern på føttern va og lang med svømmehud i meilla. Vi kuinne se på kjønnsdelan, som va ekstra stor, at det va et handyr.»

I Andøyposten av 1913, som var eid og ble drevet av en som het Berg, står det utførlig skrevet om denne hendelsen, og om det menneskelignende sjødyret som hadde hovedrollen. For de som måtte møte denne fortelling med skepsis, kan jeg bare henvise til Strand og flere av sønnene hans. De lever ennu her på Andenes og de kan bekrefte riktigheten av det jeg her har fortalt. Ellers er jo Andøyposten fra 1913 i statsarkivet tilgjengelig for alle.

Havmannen (del 2)

En ny hendelse, som ligner svært på den jeg nu har fortalt om, fant sted like ved en holme vest for Andenes i 1970.

Jeg kom i snakk med en gravemaskinfører. Han fortalte at han og hans kone en søndag hadde gått en tur frammed fjæra vestover til Kjerringneset hvor de hadde satt seg på en bergodde og stirret ut over havet. Mens de så satt der, kom der et hode opp av havet. Dette vesenet, som ikke var verken kobbe eller nise, gjorde svømmetak akkurat som et menneske, men med kanskje litt lengre armer. Hodet, som ellers lignet på et menneskehode, var overgrodd med et tykt hår som lignet på grisebuster. Etter at de gjensidig hadde betraktet hverandre ca. en halv time, vendte denne skapningen om og svømte ut over sjøen et stykke. I le av en holme dukket den under og de så den ikke mere.

To dager senere skjedde det noe merkelig. En mann som var og fisket i et vann som heter Einlettvannet og tilhører gården Fiskenes, fikk plutselig se et hode som kom opp av vannet. Denne skapningen hadde også et menneskelignende hode med grisebustlignende hår. Den blinket med øynene som et vanlig menneske. Mannen kastet nå ut med stangen flere ganger i håp om å skremme dette vesenet. Men det lot seg ikke affisere og kom nærmere og nærmere. For ikke å komme i sammenstøt med skapningen, tok mannen fiskestanga med seg og løp av gårde.

Denne hendelsen ble det skrevet om i Andøya Avis samt flere andre

aviser.

....

De hendelser som her er nedtegnet trenger ikke videre bekreftelser. Som et kuriosum kan det likevel nevnes at da den første atomdrevne ubåten som ble laget i Amerika gikk under polarisen, oppdaget de midt under isen, fotspor på bunnen.

«Jeg har en teori om at disse menneskelignende skapningene oppholder seg under polarisen. Når de av og til kommer fram, tar de seg ofte opp til fiskevatn om våren da de er vant til isvatn,» sier Normann Johnsen til slutt.

Sjøuhyret (utenfor Børingen i 1896)

Min far fortalte meg dette: Det var en hendelse jeg aldri glemmer og bare jeg tenker på det nu, så grøsser jeg enda.

Han Sivert Hansa og jeg var bare ungdommer i tyveårsalderen, og vi fant på at vi skulle ro ut med juksa. Han far, Ole Helmer, formante oss om å ta med mat og vann, for best som det var, kunne han legge over med skodde og man var ute av stand til å orientere seg.

Det var den dagen et nydelig vær, og han var det vi kaller for innligkanten, makelig nordøstkjølt og stave stilt på sjøen, og kjeksen fór som en ål i sjøen ut av Vikanbukta. Da vi var kommet ut på en grunne som ligger rett nordøst for Børingen, lot vi juksa gå, og vi halte snart inn fem-seks torsker, noen sei og ei kveite på 12-14 kilo. Men så ble det plutselig ikke napp å få. Juksa gikk ikke til bunns, men stoppet på ca. 10 favner, og vi kunne nu se bunnen rundt hele båten. Jeg skjønte snart at dette ikke kunne være rett fatt, og jeg sa til han Sivert at jeg tror ikke det er bunnen vi ser, men at det ligger et uhyre under oss. Vi har en ting å gjøre, og det er å ro her i fra i ei helvetes fart.

Vi stevnet på et skjær som ligger rett ut av Børingen og kom oss opp på dette. Men da kom dette sjøuhyret opp av sjøen, og det var et ufrøsje å se på, med to øyne så store som tønnebunner og en åpen kjeft som var to favner bred. Plutselig rullet uhyret seg sammen som en papprull på en 20 alens lengde, og kom rullende bortover havoverflata med minst 20 mils fart og la seg rett utenfor skjæret. Jeg surret tollkniven til ei åre og tenkte at kommer du nærmere, så skal jeg stikke øynene ut på deg.

Ufrøsjet rullet rundt skjæret i en hel time, men kom lenger og lenger ut etterhvert, og da det var ca. 600 meter unna hoppet vi i båten og rodde bort til Børingen hvor vi tok inn i fyrlykta. Uhyret rullet rundt og passet på oss, og vi satt i lykta til i åttetida om kvelden. Men da det en gang var litt lenger unna, sprang vi i båten og fossrodde inn til Vikan.

Han far sto nede i fjæra og spurte oss hva i all verden vi hadde vært borte i, for vi var helt bleke i ansiktet. Da vi hadde fortalt hva vi hadde vært utsatt for, sa han: «At dokker kan fære på have og ikkje ha børse med.» Jeg dro da straks avsted og kjøpte meg ei Remington-rifle med 200 dum-dum kuler til. Børsa hadde jeg alltid senere med når jeg dro på sjøen.

Jeg skrev til Paleontologisk museum etter ei bok om sjøuhyrer som enda ikke var utdødd. Boka kostet meg 18 kroner, og det var mange penger den gangen. På side 134 stod der en beskrivelse av dette sjøuhy-

ret som hadde et latinsk navn, men som på norsk ble kalt for Sjøharv. Den største var 25 ganger 25 meter. Av og til kunne den komme opp i våre farvann med Golfstrømmen, men ble vanligvis tatt av en hvalart som heter Spekkhugger. Det angrep en gang en båt full av folk i det Karibiske hav, men ble så skutt av soldater fra Cuba.

Spøkeri på Andøya

Det største spøkeristedet her på Andøya i gamle dager var vel omkring det lille Merkesfjellet som ligger innenfor bygrensa her på Andenes. Også Børvaagen ved Nøss, som ligger på vestersida av Andøya, var kjent for sine spøkerier. I de siste årene disse fiskehusene samt fiskehjeller stod oppe, hadde folk slik angst og så mange beviser for spøkeri her, at de kort og godt ikke torte å dra dit for å fiske, enda det var mye fisk å få like utenfor på sjøen.

Min far og to andre karer, en ved navn Otto Hansen samt en islending ved navn John Borgfjord, kontaktet en mann fra Dverberg som var eier av noen av disse gamle husene i Børvaagen og spurte om de kunne få leie ei av buene og en fiskehjell, da de hadde planer om å være der vinteren over. Fiskeren, som eide huset, sa: «Viss dokker tørr å bo der, så skal dokker få bo der heilt gratis. Æ blir så å rive dem ner tel sommarn, viss ikke spøkeriet følge med materialan til Senholmen, kor æ skal sette dem opp.»

Allerede den første natta de sov i huset, hørtes stemmer og bråk i bua ved sida av. Om morgenen var det ikke et eneste foravtrykk å se i nysnøen utenfor, og alle soverommene inne i bua stod tomme og urørte. Ei natt hørte min far og hans to kamerater en båt som kom roende opp i støa like nedenfor det rommet de bodde i. Det var tre mann i båten. Etter at de hadde skjøvet båten et stykke flofritt, gikk de i retning av et fjellskar lenger bort. Men etter ca. en time kom de alle tre tilbake. Det var nu blitt så lyst at en klart kunne se ansiktet på dem alle. Etter utseendet ble det klart at det måtte være far og to sønner, og etter lyden av støvlene og pustinga da de gikk forbi, skjønte far og kameratene hans at dette måtte være levende mennesker. De sprang så ned til støa for å slå av en prat med dem, men da de hadde fått båten på sjøen og rodd ca. 10 meter fra land, forsvant de tre sammen med båten rett foran øynene på far og kameratene hans.

Den neste natta skjedde det også noe merkelig som kanskje kan få spiritister til å sette dette i forbindelse med sjelevandring. Min far, som nok hadde de beste nervene av de tre, sovnet med en gang om kvelden. Klokka 2 om natta begynte han så å synge i søvne på en slik pen sang. Otto Hansen, som var våken, spurte min far fra hvilken sangbok han hadde hentet denne sangen. Far svarte så i søvne at den stod på side 85 i den nye sangboka som heter «Seierstonen» som de har bestilt, og som de får på Babtisthuset om tre måneder.

Da min far våknet om morgenen, fortalte de to andre om den vakre sangen: «O, hvor sæli at få vandre tett ved Faderens høyre hånd osv.» Men min far tok Gud til vitne på at han aldri hadde kunnet denne sangen. Han visste heller ikke noe om at de i Babtistmenigheta hadde bestilt slike sangbøker. Men da de kom hjem etter fisket og fikk spurt den daværende menighetsforstanderen, Ole Johanessen, så kunne han fortelle at han og ei bibelkvinne ved navn Regine Hansen hadde bestilt ei sangbok som het «Seierstonen». Da de så undersøkte hvilken dato boka var bestilt på, så viste det seg at den var bestilt ei uke etter at de var seilt til Børvaagen på fiske. Da de bestilte sangbøkene kom, stod den sangen som far hadde sunget i søvne, på side 85. Etter som min far ikke husket tonen på denne sangen, måtte Otto Hansen nynne den for ham, slik han hadde lært av min far da han hadde sunget den i søvne. «Som gutt kan jeg huske at min far spilte gitar og sang denne sangen flere ganger,» sier Normann Johnsen til slutt.

De som skulle forbi

I mine guttedager var det en mann her på Andenes som de sa var synsk. Det betydde at han på høylys dag kunne se døde mennesker som gikk forbi på veien, mens andre som han gikk sammens med, ikke kunne se noe. Mange ble forferdet når han plutselig kunne si: «Flytt dokker tel sides, førr der kjem nokken som skal førbi.»

En gang var jeg med hesten og skulle kjøre torv til denne mannen som het Jens. Hesten min var slik at når der kom biler i mot, pleide han å stramme seg opp og ørene svingte han att og fram. Da vi kom kjørende oppover den gamle riksveien, så la jeg merke til at hesten strammet seg opp og svingte med ørene uten at der kom noen biler. Så tok plutselig han Jens, som var med, tak i tømmene og bad meg kjøre hesten ut på veikanten. Etter et par minutter sa han: «Se ikkje attover, førr da kainn du risikere å bli skjeiv i ansiktet.»

Jeg spurte ham om hva det var som egentlig skjedde, mens vi stod i still med hesten på veikanten. Han sa da at det var et likfølge som gikk

forbi. Jeg spurte så om han kjente noen av dem. Av de seks som bar kista, var alle kjente. Det var eldre folk som døde for mange år sida. Jeg spurte så om han kunne tenke seg til hvem det var som lå i kista. «Æ leste navnet på en krans,» sa han samtidig som han nevnte navnet for meg. «Men det kainn da umulig være han, førr han så æ blant de ainner soldatan på Frelsesarmeen i går kveld,» sa jeg.

Da jeg kom hjem om kvelden, fikk jeg høre at den samme mannen fra Haugnes var død. Da jeg fortalte om dette som hadde hendt oss på torvhaugen, sa min far: «Æ har vesst det i alle år at han Jens va synsk og kunne se dauinga på høylys dag.»

....

Her skal du få høre ei anna sannferdig fortelling om han Jens. Denne fortellinga har jeg etter han far:

Om høsten i 1903 gikk jeg og din mor for å besøke han Jens og hans kone som den gang bodde vest på stranda. Da vi var i ferd med å kle på oss klokka 12 om kvelden, kom der plutselig en veldig duns i veggen. Jeg sprang til og ville gå ut for å se hva det kunne være. Da sa kona hans Jens: «Det e best at han Jens sjøl går ut, førr det e dauinga som har beskjed tel han.»

Etter ca. et kvarter kom han Jens tilbake, meget svett. Han sa så: «I går natt skjedde det nokka meget trist nede i værret. I morra vil der spørres nytt.»

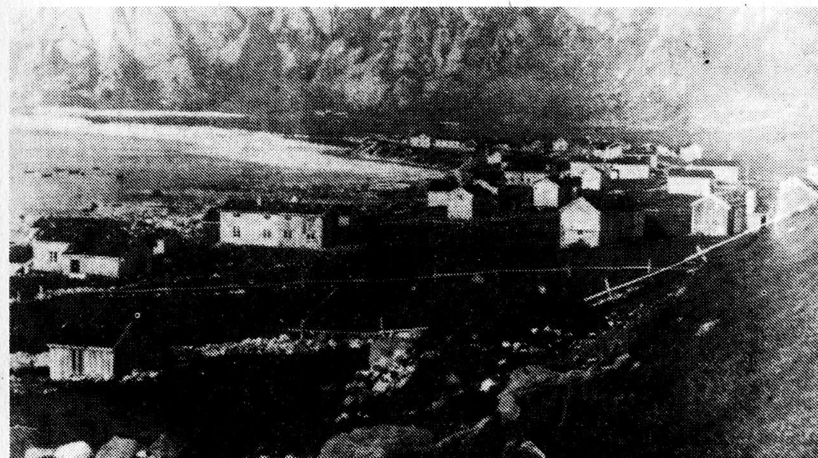
Den neste dag gikk en gammel mann som var garnbøter, en liten morgentur langs fjæra. På et sted som kalles for Busanden, fant han en sekk og ut av et hull i bunnen av sekken hang der en banfot. Det ble stor tilstrømning av folk. Doktor og lensmann ble hentet. Det var en pike som tjente hos en baker som hadde født barnet, men da hun så at det var dødt, pakket hun det inn i en gammel kjole og puttet det i en avfallssekk hvor der fra før var fullt opp med aviser. Hun bad en gutt på 15 år som var bakerlærling, om å kaste avfallssekken på havet, men etter som det var pålandsvind, hadde den i løpet av natta kommet til lands igjen.

Den gamle legen, Skartum, sa at barnet hadde vært dødt i flere timer før det ble født, da navlestrengen hadde tettet for munnåpningen.

Jenta fikk 14 dagers fengsel for at hun hadde unnlatt å begrave barnet i kristen jord. Det hører med til fortellinga at det var hennes far som fant sekken. Det ble en trist dag for ham da dattera måtte tilstå denne ugjerninga overfor gamle lensmann Olsen.

Andenes 1889. (Fra Terje Rabbens bildearkiv).

Bleik anno 1889.

Samene i Finnkonkeila

Dette er ei fortelling om min bestefar Ole Helmers første tur på finnmarksfiske året 1888. Høvedsmannen, Andreas Olai, hadde nylig kjøpt en fembøring på Stokmarknesmarkedet. Med et solid hus bakpå vai prisen den gang 1400 kroner. Båten, som fikk navnet Per Anskar, var en meget god seiler.

Da de på tur til Båtsfjord i Finnmark var kommet like utenfor et sted som heter Finnkonkeila like ved Gamvik, fikk de se noen på land som stod og vinket med et lys. Trette som de var etter den lange seilasen, ble de enige om å seile opp dit for å hvile seg ut til neste dag for så å fare videre til Båtsfjord. De la til oppe i ei smul vik. I det de var i ferd med å fortøye båten, kom der noen samer ned og sa: «Stakkars fiskere som er ute i dette stygge været. Kom oppover, så kan dokker få sove i det gamle tømmerhuset som står der. Vi sover i de runde teltene ved sida av.»

Da mannskapet på sju kom opp dit, sa de at de kunne få ligge og sove oppe på hemsen. Hemsen var et loft med ei luke i golvet og en stige til å gå opp etter. En av mannskapet var en ung gutt på 16 år. Han var fra Balsfjord, og det at han kunne lappisk språk, reddet dem alle fra å bli myrdet. Mens de lå der oppe på hemsen, hørte han lappene si: «Nu må vi slipe knivene godt, for i natt skal dem alle drepest og båten med alt i skal vi ha til eget bruk.»

Da bestefar gikk i land, tok han med seg ei brødfjøl som han stakk under strikketrøya på venstre side. Det var jo meget tuberkulose i den tida, og bestefar var engstelig for at han kunne smitte på seg sjukdommen av ureine spisebord. Derfor brukte han alltid denne brødfjøla når han spiste på fremmede steder.

Alle mann ble nu enige om å holde seg våkne. Bestefar fant seg et plankestykke på ca. 2 meter. Med det i handa satt han like ved åpninga til hemsen. Da klokka var 4 om natta, kom alle lappene stormende inn i det gamle huset og ropte på lappisk: «Nu må dokker fiskere stå opp for nu skal dokker slaktes.» Bestefar og de andre ble enige om å snorke og late som om de sov. Da den første lappen kom opp gjennom stigen, ga bestefar han et kraftig slag i hodet slik at han svimte av. De hoppet nu ned, alle mann. En lapp stakk lynsnart kniven i brystet på bestefar, men kniven traff bare brødfjøla som bestefar hadde under trøya. Bestefar ga nu denne lappen et kraftig spenn i magen og deretter et par kraftige slag med planken. Mens de andre av mannskapet sprang ned for å gjøre fembøringen klar for avgang, stod bestefar og en de kalte for Stor-Sverre og holdt de 10-12 samene i sjakk, inntil de alle sammen hoppet ombord i

fembøringen og rodde lynsnart fra land. Da det store tverrseilet ble heist til topps, sa høvedsmannen: «Nu seile vi direkte tel Tromsø og varsler lensmann og politi.»

Da myndighetene fikk høre om disse lappene som hadde forsøkt å myrde fiskerne, sa de: «Viss dere vil være med oss oppover dit, skal dere få full lott ubetalt til alle mann.» En del av politifolkene skulle kle seg ut i oljehyre. De skulle ha med seg handjern og hver sin solide kølle samt en revolver til hver mann. Med i avtalen var en hurtiggående dampbåt som skulle ta fembøringen på slep oppover og så ligge ei mils vei unna, mens de utkledte politifolkene sammen med bestefar og de 6 andre av mannskapet skulle oppsøke samene.

De ble enige om å seile i en ring like utenfor Finnkonkeila i Tanafjorden. Da så disse samene trodde at dette var en ny ukjent båt som sist, begynte de å vinke med brennende lys. Da de så kom seilende opp i den samme vika, kom samene fram og sa: «Voi voi. Å, dokker fremmende fiskere ikke vet vei til Båtsfjord. Vi vise dokker vei i morgen når dokker som er mye trett har sovet godt ut oppe på loftet i det gamle trehuset der oppe i den bakke.»

Politifolkene la seg parat med hver sin kølle like ved åpningen til hemsen. Bestefar og resten av mannskapet som også hadde fått lånt ut køller, hadde i oppdrag å snorke høyt når de hørte at lappene kom inn utpå natta. Denne gangen kom der også en stor mengde samer inn presis klokka fire om natta: «Nu må dokker fiskere stå opp for nu skal dokker alle slaktes.» Da ingen kom ned, begynte samene å gå oppetter stigen. Og etter hvert som de kom opp i luka, tok politifolkene og satte handjern på dem. Da alle 12 lappene hadde fått handjern på, ble de ført ut til dampen som så igjen førte dem til Tromsø.

Hvor lange fengselsstraffer de fikk hadde min bestefar glemt. Men etter stadige politibesøk i Finnkonkeila, var det ingen samer som torte å ha teltleir der mere. Nu har Finnkonkeila vært avfolket helt sida dette hendte.

Fra Kvænangen

En kar i fra Kvænangen fortalte meg følgende to historier:

Det jeg nu skal fortelle om skjedde i 1928 i Reinfjorden i Kvænangen. På den tida var det ikke vei inn til tettstedet, og det var heller ikke vei ut til der hvor bestefar og bestemor bodde, rett på andre sida av fjorden overfor tettstedet. Overalt er det høye og bratte fjell.

En gang sent på vinteren var han Eilert Sigurdsen på besøk ute hos besteforeldrene og mor mi. Selv bodde han på andre sida av fjorden, slik at han måtte gå rundt for å komme seg hjem. Da det lei ut på kvelden, sa han bestefar: «I kveld vil du bli redd vess du går heim.» Eilert sa ikke noe til dette, men bestefar tilbydde han overnatting. Eilert ville likevel komme seg hjem, da han skulle tidlig på han neste morgen for å ro fiske.

Da klokka var bortimot ½ 1, begynte han å gå. Ca. 15 min. etter at han forlot huset, kom han tilbake likblek i ansiktet. Bestemor spurte ham så om det var noe spesielt som hadde skjedd. «Nei,» sa han Eilert, «skiene klabba så mykje at æ måtte snu.» Det ble ikke mere prat om dette, og kort etter gikk de og la seg.

Neste morgen stod de tidlig opp, da Eilert skulle følge med bestefar over til andre sida med båten. Før han Eilert dro, fortalte han dette til bestemor:

Han hadde begynt å gå utover kvelden før. Da han hadde gått et lite stykke, fikk han plutselig høre at det var noe som plasket i sjøen. På det tidspunktet gikk han Eilert ca. 20 meter over sjøkanten. Han tenkte så på det min bestefar hadde sagt til ham før han dro av gårde. Eilert likte det lite og dermed så banntes han og sa: «Må fanken ikkje tru at du ska skremme mæ.» Og så fortsatte han å gå.

Om litt fikk han se noe som kom etter snekanten over fjæresteinene og begynte å skrå seg oppover mot ham. Han syntes det lignet på en fugl. Eilert tenkte ikke så mye på dette før han fikk se at det han trodde var en fugl, vaks i størrelse. Eilert begynte så å skrå seg oppover mot fjellsida som var veldig bratt, og han gikk et godt stykke opp mot tregrensa for å prøve å komme seg forbi denne skapningen som prøvde å skrå han av. Men hvordan han enn prøvde, så kom han ikke forbi, og skapningen nærmet seg stadig. Eilert la merke til at etter hvert som den kom nærmere, begynte den å ta form av et menneske, og han så at det hang tang over skapningen.

Eilert fikk seg litt av en støkk av dette og gikk nu for livet oppetter fjellsida. Men skapningen ble bare mer og mer nærgående, og det var så vidt at han greide å snu før skapningen hadde nådd fram til ham. Dermed så sprang han Eilert i ei alvorlig fart tilbake den samme veien som han hadde kommet.

Dagen etter, da Eilert kom inn fjorden sammen med bestefar, fikk han vite at det hadde gått et kjempestort sneras om natta inne i fjordbotnen ved skillet. Viss Eilert hadde fått lov til å fortsette tilbaketuren

kvelden før, ville han ha nådd frem til skillet på samme tidspunkt som raset gikk.

. . . .

Det her skjedde mens vi bodde i Olderfjorden i Ytter-Kvænangen, på innersida av Brynilden.

På midten av 60-tallet gikk jeg i fjerde klasse på folkeskolen ute i Olderfjorden. Når vi skulle ha undervisning i husstell og sløyd, måtte vi inn til Altaeidet tre uker i strekk, der vi bodde hos forskjellige kjentfolk. Vanligvis hadde vi egen båt tilgjengelig som skoleskyss, men denne spesielle gangen, som jeg skal fortelle om, kom vi utover med lokalen.

Det var en strabasiøs tur, og vi gikk i 3 - 4 timer før vi kom inn til Olderfjorden. Nå høvde det seg slik at dampskipskaia lå helt inne i bunnen av fjorden, og vi bodde jo en 4 kilometer på yttersida, lenger ut. Hit ankom vi om natta og han som hadde ekspedisjonen, tilbydde meg å overnatte hos ham. Han hadde ei datter som gikk i samme klasse som meg, og jeg kjente dem godt fra før av. De hadde redd opp til meg innpå stua, så der kunne jeg bare hive meg nedpå, og straks etter gikk jeg og la meg.

Nu var det slik at dette huset som ekspeditøren og hans kone, som hadde vært gift før, bodde i, ikke var et så veldig trygt sted. Det hadde foregått mye romstering og spøkeri av ulikt slag der tidligere. Familien kunne f.eks. sitte inne i stua og høre at folk kom inn i gangen og at kjøkkendøra gikk opp, men ingenting skjedde. Når de så gikk for å se hvem det var som kom, var der ingen.

Folket i huset hadde en bestemt mistanke om hva årsaken til disse spøkeriene kunne være, men akkurat det skal vi la ligge av hensyn til de personer som har del i denne fortellinga.

Av og til når alle var gått opp på loftet for å legge seg, kunne de høre at det var fullt av folk nede på kjøkkenet, som drev på og romsterte, men når de så gikk ned for å se etter, var det ikke et menneske der.

Naturlig nok følte familien seg ikke trygg, og ekspeditøren selv torte aldri å gå alene ned på kaia om kvelden for å ekspedere lokalen. Alt dette visste jeg om før jeg la meg til å sove i stua.

Etter at jeg hadde sovet ei god stund, våknet jeg med at det pustet så veldig mot ruta. Det kunne ikke være noe menneskelig, bl.a. fordi det var 3 - 4 meter fra bakken og opp til ruta. Denne pustinga gjentok seg en 4 - 5 ganger. Jeg ble jo litt redd med det samme, men jeg tenkte ikke så mye over det da, så jeg sovnet snart av igjen.

Om morgenen etter at dette hadde skjedd, satt vi ved bordet og spiste. Da spurte dattera i huset, som jeg gikk på skolen i lag med, om jeg hadde hørt at hunden hadde gjødd så forferdelig om natta. Men det hadde jeg ikke hørt, selv om hunden lå i samme rommet som meg og sov. Alle de andre hadde hørt gjøinga til hunden, selv om de lå på loftet. Sannsynligvis må gjøinga ha foregått etter at jeg hadde hørt pustinga mot vinduet, for da jeg våknet midt på natta, var hunden helt rolig.

Den døde varslet

Høsten kom tidlig i 1946. Og på Bleik fikk de det travelt med å få sauene ned fra fjellet før det kom for mye sne. Arbeidet gikk greitt unna, men da flokken var samlet, viste det seg at det manglet noen sauer. En av dem som ikke hadde fått ned alle sauene sine, bestemte seg for å ta seg en tur til fjells allerede den neste dagen for å søke etter sauene på steder det ikke var søkt før.

Det var godt vær da han la i vei tidlig neste morgen, og han regnet med å være hjemme igjen lenge før mørkets frambrudd. Kona ropte etter ham da han gikk at de skulle vente med middagen til han var nede igjen. Dermed begynte kona sine gjøremål, uvitende om det triste som skulle hende deres familie den samme dag.

Da det lei frampå ettermiddagen, begynte kona stadig oftere å gjøre seg turer utenfor huset for å se etter mannen, men han var ikke å se. Da det etter hvert begynte å mørkne for alvor og det i tillegg begynte å sne, kan du skjønne kona ble urolig og tenkte sitt om de mange bratte flågene som mannen skulle klatre over. Hun tok da på seg og gikk seg en tur oppetter veien for å ta i mot mannen når han kom ned ved fjellfoten. Men alt det hun lette og ropte, så hun ingenting til han. Av dette ble hun så redd at hun sprang ned til bygda og fikk varslet naboene om at mannen hennes ikke var kommet ned fra fjellet. Noen naboer slo seg i lag og dro straks avgårde på leting, men ettersom det allerede var ganske mørkt, måtte de snart gi opp. De ble enige om å starte letinga på nytt neste morgen og om mulig få flere mann med seg, slik at de kunne komme over et størst mulig område.

Letinga pågikk nu i flere uker uten at mannen ble funnet. Til slutt var det ikke annet å gjøre enn å oppgi den nytteløse søkinga. Noen mente at han kunne ha falt i havet slik at strømmen hadde fått tak i han og tatt ham til havs.

Ei tid etterpå drømte en handelsmann, som var regnet for å være meget sanndrøm:, at der kom to mann inn i butikken hans. Den ene av de to kjente han godt, mens den andre var ukjent. Den ukjente sa da til ham: «Ta på dæ tøyet. Du skal være med oss tel en plass mellom Rækvika og Otervika. Der skal vi hente han som kom bort i høst.» Noen dager etter at han hadde hatt denne drømmen, satt handelsmannen inne på kontoret sitt da han plutselig fikk høre den ukjentes stemme ute i butikken. Han tenkte som så at «nu e han kommen». Straks gikk han ut og hilste på mannen og sa: «Du og han Arnljot må være med tel Rækvika førr å hente naboen vårres som kom bort i høst.» De to så stort på han og tenkte nok at denne ulykka hadde gått utover forstanden hans. Men etter som han stod på sitt, lovte de å følge med.

Da de var kommet fram til det stedet som handelsmannen hadde fått nevnt i drømme, sa han: «Nu må dokker se dokker godt førre, glunta, førr her skal det være.» De to som var med han, var ennå skeptiske til dette påfunnet hans, men de tenkte at han kanskje ikke tålte å bli motsagt, slik han nu oppførte seg, så derfor gjorde de seg noen leteturer fram og tilbake. Men så ropte handelsmannen til den ukjente mannen som hadde snakket til ham i drømme: «Har du leita lenger borte i den retninga? Æ trur det e der det skal være.» Den ukjente karen slo seg da et slag nedover i den retninga han fikk anvist. Plutselig setter han i å rope: «Her ligg han jo. Skyndt dokker og kom. «Ja, va det ikkje det æ tenkte,» sa handelsmannen og føyde til mens de holdt på å bære opp liket: «Det va nu bra at vi nådde fram og fikk henta dæ før storfloga kom og tok dæ.» De andre var stumme av forundring over denne mannens synske evner.

Sida var det ingen som tvilte når han senere i livet fikk varsler i drømme.

Andøya opp av hav

Etter vitenskapsmennenes uttalelser har Andøya for millioner av år sida ligget under havoverflata. Mangt og meget tyder på at der er mye sant i dette, all den stund det er funnet levninger etter hval samt rullesteiner oppe i fjellene. Der er også funnet steiner som inneholder forsteinet fjæremakk og skjell. Vi kan derfor tenke oss til at vårt lengst levende sjødyr, hvalen, har svømt i en høyde av ca. 300 meter over fyrtårnet her på Andenes.

Men vi har også andre tidsperioder som har lagt sine merker igjen her på Andøya. For ca. 10 000 år sida var isen borte. Den hadde til da ligget over det nordlige Norge og helt til like sør for Trondheim. Da Golfstrømmen skiftet lengre fra land, begynte tininga av isen å gå hurtigere. Her på Andøya måtte det ha hersket paradisiske tilstander etter hvert som fjell og høydedrag kom fram i dagen. Fuglene sørget for vegetasjonen ved å dra frø med seg som sida ble grasvekster og skog. Elver som så dannet seg, var fulle av laks som ble god mat for isbjørnene som måtte vike etter som brunbjørn og ulv overtok landet.

De første mennesker på Andøya finner en levninger og redskaper etter år 6 etter Kristi fødsel. Viss vi så hopper fram til det 10. århundre, finner vi Olav Tryggvason, som i følge Håkon Rydlands kirkehistorie var innom Andøya for å kristne folket. Den gang hadde Olav Tryggvason sine vikingeskip liggende fortøyd i Tranesvågen ved Risøyhamn. Under vikingetida var det også en småkonge her på øya. Han het Hans og hadde sitt høysete på Andenes. Vi har nu en Kong Hans gate her på Andenes.

Rundt år 1300 hadde fiskerne på Andenes sin utrorsplass på nordsida av Toftenelva. Det var vel den gode tilgangen på rent drikkevann samt kort vei til fjells for kreaturene som bevirket at de hver sommer holdt til der. År 1350 nådde svartedauen også til Andøya. Alt som ble igjen da var en hvit hest som gikk og gresset på Bleiksheia på nordsida av øya. Likeledes skulle det være en mann på Bøgard som overlevde. Han hadde angivelig holdt pesten borte ved å røyke tjære i sin steingamme. Ved sida av dette røkte han ut gammen daglig med noen kvaster tørket einer. Tjære til brenninga fikk han fra ei tønne som han hadde funnet i fjæra. Ei tid etter at pesten var borte, kom de tilbake til øya som hadde flyktet på grunn av den.

Andøya som en gang i tida lå under havet, har nu en befolkning på 9000 mennesker. Turister fra flere nasjoner som har deltatt i den årlige fiskefestivalen, har uttalt følgende: «Andøya er ei vakker perle ut mot havet.»

Gammelklokkeren

Gammelklokker Nilsen drev folkeskolen her på Andenes en gang i det 18. århundre. Han hadde mangelfull utdannelse for dette bierverv, og måtte dertil drive med et lite gardsbruk ved sida av, samt ro fiske i de ukene barna etter reglene hadde stans i skolegangen. Det var den gangen seks uker skolegang og seks uker fri.

Når klokkeren mottok avisa, måtte der være helt stilt i klassen. Han satte opp et regnestykke på tavla og så sa han: «Værsågod, tenk sjøl.» Så tok han på seg brillene og tente på langrørspipa og satte seg innhyllet i tobakksrøk til å lese. Sida han var klokker, brukte han ikke å banne, men noen dager senere fikk min far høre ham banne for første gang.

Far og en annen gutt hadde tatt litt smør og smurt på brilleglassene. Klokkeren satte seg da som de andre dagene vel til rette, satte brillene på nesen og blåste og viftet så røyken unna med handa. Men så tok han brillene av og sa: «Hva fanden mangler det mine briller? Jeg tror de er smurt inn med fett.»

Da han om ettermiddagen hadde fått opplyst at det var ingen i hans hjem som hadde begått streken, ble det den neste dagen en herrens tukt

og formaning på skolen. Da ingen av guttene ville tilstå, ble det et rapp med spaserstaven på dem alle.

En gang var det kommet høns inn i hans potetåker. I et av friminuttene bad han noen av guttene om å jage dem ut av åkeren. Men det ble til at noen jaget dem ut og noen jaget dem inn på nytt. Slik holdt de det gående en hel time. Da de endelig kom tilbake, var klokkeren vill av sinne. Han sa til min far: «Du John går ut og tar et solid ris av den dungen med slogris som står like ved fjøsen.» Min far tenkte som så: Etter som vi alle av guttene har vært med på denne spøken, så vil der vel vanke ris på alles bak. I dungen av ris fant han et fyldig ristre som var saget av ved rota. Far tok tak i denne og drog den med seg bort i nærheten av skolen. Så gikk han først og åpnet døra. Deretter tok han i enden på treet og sprang med full fart inn i skolen. Etter som greinene la seg sammen ved passeringa av døra, så det fælt ut på golvet etter ham. Klokkeren ble rasende sint og sprang bort i skapet etter en tykk kølle til å slå far med, da far lynsnart rauk den ut av handa hans og sa: «Æ skal vise de fremmede prestan denne her når dem kjem på visitas og da møste du jobben din både som klokkar og skolelærar.» Klokkeren, som hadde respekt for min fars krefter, sa ikke et ord da far tok med seg bøkene og gikk hjem. Klokkeren, som forstod at hans stilling var i fare, så både blek og engstelig ut.

Den neste dag, mens alle hadde friminutt på formiddagen, bad klokkeren min far til side og sa: «Viss jeg får den kølla igjen, så skal du få 7 øre pr. dag i 14 dager.» Far svarte: «Du skal sleppe med de pengan og kølla skal du få igjen, men du må hjelpe oss gutta litt ekstra, så vi slepp å gå livet igjennom som analfabeta.» Da sa klokkeren: «Jeg er nu gammel blitt og dertil arbeider jeg på min jordeiendom til sent på kvelden, men viss du kan få slutt på disse fantestrekene, skal jeg ta meg ekstra av dere i denne klassen.»

Far ropte nu alle guttene til seg og sa at klokkeren hadde lovt å hjelpe dem litt ekstra viss de ville være snill og høre godt etter og ikke gjøre flere fantestreker. Far fortalte også en historie om to eldre menn her på stedet som ikke kunne lese og regne. Det var deres koner som leste og skrev for dem. Etter dette gikk guttene stilt og pent inn i klassen, og gammelklokker Nilsen trodde at de var engleskikkelser som hadde dalt ned fra himmelen. Da timen var over, sa klokkeren rørt og med tårer i øynene: «Dette var den roligste time i mitt liv. Måtte Gud lønne dere alle.»

En høst etter at Klokker Nilsen hadde samlet inn sine sauer, ble det storkrangel. En ung mann, som var dreng hos en bonde, hadde fått to lam i ekstra betaling. Både drengen og klokkeren hadde samme etternavn på saueklavene, og drengen hevdet nu at den ene av sauene som klokkeren hadde tatt ned fra fjellet, var hans.

Budeia hos Klokkeren mente å kjenne igjen lammet på en liten sort flekk det hadde på venstre øret. Dette lammet, som var sykt da det ble født, måtte drikke melk av et glass med en smokk på. Lammet som fikk navnet Dokka, sprang etter budeia overalt. Budeia sa til denne kranglevorne drengen: «Vest det e klokkarn sett lam så kjem det sekkert sprenganes tel meg.» I innhegninga stod det ca. 40 sauer som eides av folk her på Andenes og folk fra Fiskenes og Skarstein. Da budeia ropte «Dokka», kom lammet springende og hoppet oppover henne. Dermed tok klokkeren lammet med seg til fjøsen. Men denne drengen, som var en stridig kar, fortsatte å protestere og lovte at han en gang ved høve skulle slå klokkeren ihjel.

Klokkeren pleide av og til å gå seg en kveldstur bort til Kjerringsneset når været var godt. En gang fikk min far se at denne drengen tok til å luske etter klokkeren bortover. Klokkeren ble til slutt obs på drengen og begynte å gå hurtigere. Far, som skjønte hva som var i gjære, sprang langsmed fjæra og prøvde å holde seg skjult, mens han passet på å være så nær klokkeren som mulig.

Plutselig sprang drengen på klokkeren, og far sprang da fram fra en liten haug like ved og rundjulte drengen som deretter fór haltende hjem som ei vingeskutt kråke. Klokkeren sa: «Gud velsigne deg, John. I morgen vil lensmannen sørge for at den syke drengen blir sendt fra Andenes.»Far min fulgte klokkeren helt hjem. Frua til Klokker Nilsen gikk inn i butikken etter et kilo brunsukker som min far fikk for at han hadde reddet klokkerens liv. Klokker Nilsens private hus med butikk stod der hvor Hovlidbutikken nu står. På grunn av dårlig helse solgte klokkeren senere sitt hus, og de flyttet til sønnen som var gift og bodde på Sortland.

Nessekongen

Den bautasteinen som ble reist på Andenes torg i 1925 er til minne om de 30 fiskerne som omkom på havet utenfor Andenes i 1821. Det hadde den gang i lengre tid vært landligge. Nessekongen Jonas Falch var i dårlig humør fordi det ikke kom fisk på land.

En dag været bedret seg litt, ga han fiskerne så meget brennevin som de bare ville drikke. Fiskerne som ble lystige i humøret, sa at «i dag skal vi seile så spikerhauan rope akk o ve over havet.»

Orkanen kom som sluppet ut av en sekk. Et par båter kom seg over til Senja med livet i behold. En båt seilte unna været helt opp til Finnmark.

Etter denne katastrofen begynte det å spøke i Falchs hus. Om nettene kunne de se en del av de døde fiskerne rusle omkring, inn og ut av fiskebrygga. Som følge av disse spøkeriene solgte Jonas Falch den store eiendommen til en mann ved navn Jacob Lind. Falch flyttet til et sted i Lofoten, men spøkeriet fortsatte også der.

Ho Sterk-Anna

Denne fortellinga handler om den siste familien som tidlig i det 18. århundre bodde i Otervika vest for Bleik. Mannen het Jens Johan Jensen. Hans kone, som den gang var 25 år, het Anna. Hun var høy av vekst og kraftig. På grunn av sine fenomenale krefter ble hun kalt for Sterk-Anna. Mannen hadde en treroms spissbåt. En gang han var borte og sjøen gikk langt opp over land, dro hun båten alene flere hundre meter fra sjøen og opp til huset. Når hun hadde vært på Bleik og kjøpt proviant, bar hun en 100 kilos sekk fra sjøen og opp til huset. Ei kvige som hun hadde kjøpt på Bleik, bar hun over ei elv for å komme tidlig hjem før mørtna kom.

En gang hennes mann var i Eisfjorden på sildfiske, ble det et forferdelig uvær som varte i tre uker. Svigermor til Anna, som døde mens uværet stod på, bar hun ned i et uthus og la henne på likstrå. Hun var óg blitt fri for mat i huset. Hun trosset da stormen og gikk ned til sjøen hvor hun fant noen fisker som sjøen hadde slengt på land. Dagen etter fødde hun et barn. Barnet, som var en gutt, ble også en kjempe da han vaks til. Han ble hetende Bernhoft og var los her på Andenes.

Da folk, som visste at Anna ventet barn, kom til Otervika, var det gått 14 dager sida gutten ble født. Den døde svigermora ble begravet på Bleik.

Etter at Anna og hennes mann flyttet til Andenes, startet ho Sterk-Anna med kafé og spiseanretning. Denne snille og sterke kvinnen, som hadde født flere barn, var elsket og æret av alle her på Andenes.

Ringbrødrene

I første del av det 18. århundre bodde det her på Andenes et ektepar som hadde fem store, litt korpulente sønner. Far og mor var også store av vekst. Huset deres, som var av tømmer, var etter datida stort og stod på samme sted som Viks bilverksted nu står nede ved sjøen. Ved sida av huset stod det en kvelva Nordlandsbåt som ble brukt til fjøs for noen sauer, to griser og en del høns. Etter at deres far Torkil, på grunn av høy alder var sluttet med fembøringsror, overtok sønnene den nye fembøringen som de hadde fått seilt hjem fra Rana.

Disse sønnene var noen uredde karer. De hadde det som et gammelt ordspråk kaller for «nerver av stål», og de likte å ha stor seilføring med dertil hørende kappseiling. Dette førte til at de forliste tre ganger. Heldigvis var der hver gang en båt i nærheten slik at både båt og mannskap ble berget. For at de ikke skulle få ei våt grav, bestemte far deres seg for at noe måtte gjøres.

En sommer da brødrene var på Stokmarknesmarkedet sammen med noen andre ungdommer, fikk deres far en smed til å lage fem solide jernringer som med passelig avstand ble skrudd fast til kjølen av fembøringen. Han regnet med at de kunne holde seg fast i disse ringene neste gang de måtte sitte på båtkvelvet.

14 dager senere da brødrene skulle seile til Kvæfjord for å hente vinterveden, kvelvet de på nytt. Da folk fra Kvæfjord kom roende til, så de disse fem kraftkarene sitte på den omkvelvete fembøringen og holdt seg fast i hver sin ring. Etter den dagen ble de kalt for Ringbrødrene.

Det var stor stas hver gang Ringbrødrene la til nede ved plassen hvor de hadde sin tørrfiskhjell. Da møtte deres far og mor opp og ønsket dem velkommen på land. Mor tok omkring halsen på alle sine sønner og takket Gud for at de var kommet velberget i land. Så fikk de ei varm potetkaka og en kopp sur rømkolle som de drakk begjærlig før de tok til med å gjøre opp fisken som skulle på hjellen etter at deres far og mor hadde fått skylt den godt. Til slutt sa deres far: «I dag skal dokker glunta få dokkers ønskemåltid, ertersuppe. Den hadde mor dokkers ferdig då dokker segla førbi Kappmålsskjæret.»

Etter kirkestatistikken døde alle disse Ringbrødrene i en meget høy alder. De ble alle vel 90 år, mens deres far Torkil ble hele 99½ år. Av andre som ble svært gamle her på Andenes kan nevnes en husmann fra Kiljorda, som i følge folketellinga fra 1723 ble hele 106 år gammel. Etter det bestefar fortalte meg, stod også hans fulle navn i folketellinga.

og jeg var i ferd med å spørre ham om noe annet fra gamle dager, men da sa han bestefar: «Her har du 10 øre. Gå nu ned tel han Heggelund og kjøp dæ kamferdrops før æ må nu beinast opp på marka før å sette stag på høyhæsjen.»

Petterson

Gamle gråsteinsmurer Petterson kom til Andøya fra Sverige sammen med en del andre gråsteinsarbeidere i forbindelse med bygginga av et brofundament, samt forming av stabbeteiner på den 50 kilometer lange strekninga fra Risøyhamn til Andenes. Da veien ble åpnet for trafikk, holdt arbeiderpartiveteranen Emil Karelsen en hyldningstale til Petterson og hans arbeidslag. I tillegg fikk Petterson ei flaske 96 og en gratis tur til Andenes med den første bilen som kom til Andøya og som tilhørte en Dahle fra Dverberg. Petterson ble meget begeistret over fiskerne på Andenes og de andre som bodde her. Da han hadde bodd ei uke på Kils Pensjonat, fikk han sitt flyttegods sendt fra Risøyhamn med en fraktbåt som skulle til Andenes med ei saltlast. Så lenge jeg kan huske hadde Petterson en hybel ovenpå det gamle provianteringsrådet, som var det første kommunelokalet.

Han Petterson, som så mange andre svensker, var meget glad i snus. Når han åpnet snuseska og noen kom til for å få seg en pris, sa han ofte: «Hur i helsiken kan en snuseska vara när ni kommer stikkende med fire fem fingrer.» Når noen spurte etter en pris snus, var det vanlig å si: «Det e lite det.»

En gang møtte Petterson en mann som var meget tunghørt: «Du Jens Hansen, som er på støvets rand, har inte du lyst til å dø?» Han Jens, som trudde han spurte etter snus, tok seg med handa til øret og sa: «Det e lite det.»

Dette slengordet brukes den dag i dag her på Andenes. Dog særlig ute på havet blant våre humørfylte fiskere.

. . . .

I de 15 årene far min, han John i Vikan, dampet lever for han A.J. Osenbrokk, brukte murer Petterson i ledige stunder å ta seg en tur innom damperiet for å slå av en prat. Far min hadde flere ganger, i den tida han gikk til sjøs, vært innom Pettersons fødeby, Gøteborg. De hadde derfor en del å prate om.

En dag hørte min far et veldig skrik og han sprang så i full fart ut av damperiet og fram på kaikanten. Der hadde en åtte års gutt, som stod og fisket, falt i havet. Petterson kom først til og firte seg ned etter et tykt iltau. Dette var gjort godt fast slik at båtene kunne binde seg i det under lossing. Han Petterson holdt gutten opp over havoverflata, mens han selv hevet seg opp og ned etter sjøen. Fra den andre sida av fyrvika så det akkurat ut som han stod og trødde sjøen.

Far min berget hurtig både gutten og han Petterson opp i kaitrappa, som var like ved, og fikk dem så opp på det tørre land. Gutten hadde heldigvis ikke fått noe sjø i seg, og far tok ham med seg opp på spiserommet hvor han ble pakket ned i varme klær.

Like etterpå kom den nye legen, som het Rossov, for å se til gutten. Petterson satt da på damperiet og skiftet klær og var i fin form etter de store anstrengelsene for en 60 års mann. Far min sa til Petterson: «Vest du nu gjør som æ sei, så vil du bli populær og få mykje igjen før det.» «Ka kun so det vara?» spurte Petterson. «Du skjønne det at folk som stod på den andre sida trudde at du låg og flaut i vannet mens du trødde sjyen førr å holde guten oppe. Æ sa tel dem at du va den mest fenomenale mann æ hadde sett både tel å svømme og trø sjyen så vest det kjem nån å spør dæ så må du sei at du heime i Gøteborg deltok i fleire svømmemesterskap, og at du fikk fleire diploma og pokala førr din innsats.» «Du Olsen, du Olsen, du er en meget forstandig mann. Juger bara när det er nødvendig.» Far min sa så: «Nu kan du sette her å drekke varm kaffe, mens æ går å får dæ nye klea.»

Han gikk først inn til han Hovlid: «Vest ikkje denne fenomenale svømmarn i fra Sverige hadde vore her så hadde ikkje den stakkars banongen levd nu, så djupt det e nedførr den kaia. Vest du nu gjev han et ullskifte, et par strømpa og et par islandslesta så vil folk her på Ainnes snakke om det og du vil få stort salg, særlig hos dem som du veit like dæ godt fra før.» Hovlid, som var en utmerket forretningsmann, sa at han skulle få med seg to gode ullskifter, en ny hatt og strømper og lester: «Da jeg ikke vet nummeret på de skoene som du sa at han mistet i vannet, får han heller komme innom i morgen slik at jeg får høre hendelsesforløpet, samt ønske ham god bedring og forresten her er en femmer som du kan gi ham til proviant.» Da far var på vei ut døra med pakkenellikene, ropte han Hovlid etter han: «Du Olsen, jeg har en pent brukt dress, den tar du også med deg.»

På turen utover værret møtte far han Apoteker Hansen. Far min sa: «Kan du gje den stakkars mannen 200 gram sprit så at han ikkje risikere

å få lungebetennelse etter svømmeturen med den stakkars banongen som uten hans hjelp nu hadde vore dau?»

Da far kom inn i damperiet, laget han først til noen gode drammer til han Petterson. Da han fikk se hva far min hadde ordnet til ham i løpet av en liten halvtime, sa han: «Det er nu første gang i mitt liv at jag har sett at himmelen har stått åpen. Gud velsigne deg, John i Vikan.»

To malere

I gamle dager var det en gang to malere fra Finland som kom hit til Andenes. Under sitt opphold her, bodde de hos en frue som drev med kafé og losji. Hun het Fina Eliassen.

Da disse malerne hadde malt ferdig Kilgården, gikk de til Toften for å se på Kil sitt sommerhus. De hadde brennevin med seg. Da de kom på hjemtur, begynte de å krangle og slåss. Det endte med det at den ene slo den andre ihjel. Morderen stakk så steiner i lommene på den døde og kastet ham i havet utenfor en holme.

Noen dager senere kom der en mann roende som skulle stikke flyndre. Plutselig fikk han se en mann som stod oppreist på bunnen med øynene åpne. Liket ble brakt i land til havnevesenets brakke som stod på den gamle steinkaia ved slipen. Da lensmann Olsen sammen med legen hadde obdusert liket av den ene av malerne som var i 25 års alderen, kunne Fina Eliassen fortelle at den andre maleren hadde vært innom for to dager sida. Han hadde betalt husleia for dem begge to og sagt at den andre hadde reist i all hast til Finland, der han hadde noe viktig å ordne med. Han sa og at den andre hadde bedt ham om å ta hans koffert med seg. Etter som ingen visste om adressen til disse finnene, var det vanskelig å få oppsport morderen.

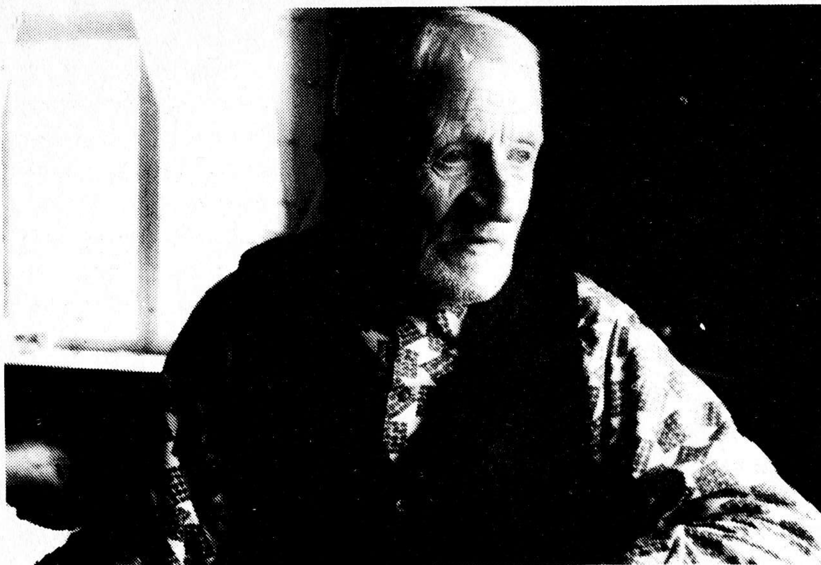
En mørk kveld et år senere møtte Fina Eliassen morderen et stykke oppi veien. Da han fikk se henne, ga han på å gå fortere. Det sies jo om mordere at de søker tilbake til åstedet etter en ugjerning når nervene begynner å slå klikk.

Fotograf Hansen

Fotografen Harald Hansen kom til Andenes hver vår, akkurat som trekkfuglene. Når fiskerne hadde solgt sin tørrguano og landfolket hadde solgt sin tarreaske, ble det meget penger blant folk og fotograferinga kom da i full gang. Harald Hansen som hadde tatt sin fotoutdanning i Trondheim, var meget dyktig. Hadde det ikke vært for at han vaks opp i en mager tidsperiode, så kunne vel han, med sine anlegg og ambisjoner, ha blitt professor i ett eller annet. Når han valgte Andenes og Andøya som sitt hovedvirkefelt, var det fordi her hadde folk tid til å slå av en prat. «Åndelig føde fra Andøya,» sa han, «med den står æ godt rusta tel å møte folk i byan som alltid har det travelt og ikkje estemere verken Gud eller hinmannen. Og når æ sei hinmannen, så meine æ han Meisk. Han som alle telber når dem bannest utenom at dem e plaga.»

Jeg var klar over at Fotograf Hansen var et unikum på så mange måter. Derfor falt det meg inn å få han til å røpe litt av sin framgangsmåte for hvordan han fikk alt til å klaffe i sitt mangeårige yrke. Jeg kjøpte så ei flaske med sterkt og bad ham så hjem til meg. «Etter promillene har hatt sin virkning under utøvelsen av ditt yrke, har du laget til mange egne vitser og fortellinger som vil leve på folkemunne etter deg for bestandig. Men sei meg nu; ka var grunnen til at du av og til var så grov i kjeften?» «Du,» sa han og var så full at han sjanglet, «har ikke du hørt at når man e blant ulva då må man tute som ulva! Æ har fått et oppdagerinstinkt i voggegave: Når æ gjør mæ veldig berusa og slår i en grov vits eller glose, så går folk i mange daga å flire ut at det og selvsagt skal alle fotografere seg førr å få flire meire. Æ gjør mæ full og berusa når æ stille opp fotostativet, og i det æ skal trøkke av et bilde så bøye æ mæ ned og kaste et hurtig blikk på de som står rundt og får dem til å flire. Æ tenke som så at dem berre skal flire før æ skal tjene penga på dem når bildan e fremkalla.»

En gang var han Fotograf Hansen oppe ved Andenes kirke for å fotografere konfirmantene. Han kom da sjanglende med dette fotostativet og beruset gjorde han seg, og det ble latter både på store og små. Presten og konfirmantene stod i ei klynge ved langveggen mot sør, der hvor de alltid brukte å stille seg opp når de skulle fotograferes. Nå ble ikke konfirmantene enige om hvordan de skulle stå. Da sa han Fotograf Hansen: «Nu må dokker høre på ka en erfaren fotograf har å sei. Æ foreslår at alle dokker engla stille dokker i en ring, åsså står han Meisk i

Fotograf Hansen på sine gamle dager. Bildet er tatt ca. 1950.

medten.» I det samme klappet han hatten ned over hodet på den lille presten, som het Nilsen. Det ble latter på alle konfirmantene og han var ikke usein med å trykke av apparatet og det ble et alle tiders bilde. Mens han holdt på med å skru ned stativet, sa han: «Når folk flire, då e det akkurat som æ ser rett inn i himmelen.»

En gang spurte pensjonatvertinna som han bodde hos, om han kunne gå ned på kaia og kjøpe to store hyser for ho hadde fått sånn veldig lyst på fiskeboller. Da han kom opp av kaia, sa en mann til han: «Nei men ka ser æ. Kjem du Fotograf Hansen bæranes med to hyse.» «Ja, du høre det at ho Emilia fikk så veldig løst på bailla. Ho sa at ho hadde vore glad i feskebailla og feskekake sia ho va onge.»

En gang spurte redaktøren i Andøya Avis hva han ønsket skulle stå i annonsen han hadde tinget: «Du kan skrive at nu e han Meisk kommen igjen førr å fotografere.» Redaktøren, Einar S. Nilsen, var en stor skøyer og skrev i avisannonsen: «Vår meget dyktige og edruelige fotograf, Harald Hansen, er nu atter kommet til sin kjære Andøy for å fotografere.»

En gang under krigen kom tyskerne, som hadde tolk og lensmannen med seg, for å rekvirere huset hans. Fotograf Hansen gjorde akkurat som han fraus og skalv, og begynte å slå armene mot skuldrene slik som

fiskerne gjør når der er meget blåst og frost. Tolken spurte om det var kaldt i dette huset: «Da kona mi satt på golve og kara ull va ho fråsen fast i atterskotten då ho skulle reise seg. Og potta som står under senga e båttenfråsen.»

Da tyskerne så hvordan han skalv, sa de at et slikt kaldt hus kunne de niks bruke. De visste ikke at Fotograf Hansen brukte å skjelve når han var i bakrus.

En sommer fotografen kom hjem for å drikke kaffe, var kona borte. Hun hadde skrevet på en lapp at hun var bilt en tur opp til hytta. Da tok Fotograf Hansen seg ei drosje og bilte også opp til hytta. Da han kom inn der, lå kona og sov. Han klappa ho så på et hellig sted og sa: «Enga, har du kaffe?»

En gang traff han Fotograf Hansen han Pastor Smith på lokalen og møtet forløp slik: «Æ treffte han Pastor Smith på lokalen og han sei: Du skal heim du også, Hansen. Ja, sei æ, legemet krev sett. Ja, det e nu sekkert, sei han Smith. Ja, ikkje sainnt, sei æ. Vi må skjite og vi må pesse, og vi må ha oss kvinnfolk. Han Smith drog nu litt på smilen og så sei han du har så rett så rett Hansen — og han e nu en studert mainn!»

Det som han Fotograf Hansen ellers er mest kjent for er kanskje følgende historie: Etter en heller fuktig helaften og med påfølgende drikkerier utover natta, følte han Fotograf Hansen seg plutselig moden for å tømme blæra. Han stiltret seg så ut på altanen en gang på morgenkvisten og lot det stå til utover kanten. Ei morgenfrisk kone som var ute i hagen med klesvasken, fikk seg en heller ubehagelig dusj og dertil overraskelse da fludiumet kom over ho. Naturlig nok la ho ikkje bann på seg når ho skreik opp om hva ho syntes om det her svineriet. Da var det han Fotograf Hansen sa de berømte ordene: «Kainn du førtelle mæ, e det folk i potta?»

Vel var han Fotograf Hansen Harstads humorist og gladgutt, men det skal ikke glemmes at han også var en stor fotograf. Det billedarkiv han etterlot seg har vært mye beundret blant fotografer i Harstad. Hans bilder er fotokunst, og jeg har like gjerne et av hans bilder hengende på veggen som et Munchmaleri, sier Normann Johnsen til slutt.

Han Stor Johan-Arnt og andre sterke menn

Etter at far min hadde gått bort, fant jeg i hans skrivebord en del utklipp om sterke menn fra gammelt av. Den største og sterkeste av dem alle var kjempa som gikk under navnet Stor Johan-Arnt. Hans virkelige

navn var Johan Arnt Bredesen. Han var fra Alsvåg i Vesterålen og levde fra 1859 til år 1900. Han var 2,14 meter høy og veidde i sine velmaktsdager 229 kilo. Han hadde et brystmål på hele 116 centimeter.

En skredder Isaksen fra Sta i Vesterålen sydde gjennom en årrekke alle hans klær så vel til arbeid som til finbruk. Fingrene til denne kjempa var så tykke at en sølv tokroning, som var av samme størrelse som vår nuværende femkroning, glapp lett gjennom gullringen hans.

Ei tid reiste han rundt omkring i Norge og viste seg fram i en uniform som var stilt til hans disposisjon fra militæret. Han løfter lodd på 600 kilo, som bruktes til å stampe ned kaipæler med, lettere enn en vanlig mann løftet et 10-kilos lodd.

En gang rodde han Stor Johan-Arnt og tre andre karer ut til lokalbåten med 200 fiskebunter som veide ett hundre kilo pr. bunt. Mens de stod der og la fiskebunter i ei kjettingslenke for å heise dem opp på dekket, kom kapteinen, som var temmelig overlegen, bort til rekka og spurte om hva det var for slags kjøttkjerring som stod nede i båten og tok seg slik god tid med å legge an en heis. Da sa han Stor Johan-Arnt: «Vess du synes det går før seint til 35 øre timen så skal du snart få se at det kan gå fortar.» Dermed så heiv han en 10 - 12 bunta direkte ombord og den ene slengte han helt opp på brua. Da sprang kapteinen ned og låste seg inn på sin lugar, og styrmannen, som var nordlending, ga han Stor Johan-Arnt og hans kamerater dobbel timelønn. Frua til styrmannen sikret seg et bilde av kjempa og hans kamerater i ekspedisjonsbåten. Dette skjedde sommeren 1894.

For en del år sida lå jeg på Stokmarknes sykehus. Der kom jeg i samtale med en eldre mann fra Alsvåg. Han fortalte at foreldrene til han Stor Johan-Arnt var middels store folk. Likevel ble både han Stor Johan-Arnt og hans søster ekstra kraftige. Videre fortalte han at far til Stor Johan-Arnt var veldig sterk. En hundre kilos melsekk bar han på ryggen den lange veien fra handelsmannen og hjem.

Et år ved juletider var far til han Stor Johan-Arnt og kjøpte inn to sekker med mel som hver veide 100 kilo. Sønnen sa til faren: «Du kainn jo gå først heim med de småvaran, så tar vi sekkan seinar.» Men da faren hadde gått cirka 50 meter av gårde, slengte den 18 år gamle Stor Johan-Arnt en sekk under hver arm og gikk hjemover. Faren sa så: «Du e en snill gutt som tenke på gikta mi som æ har i skuldra.»

En gang var han Stor Johan-Arnt på Stokmarknesmarkedet og kjøpte seg en treroms båt. Han gikk så ned til lokalbåten og spurte styrmannen om han fikk alt som han klarte å bære i ei vending over rekka, fraktfritt

Ovenstående bilde er av Norges største og sterkeste mann, han Stor Johan-Arnt fra Alsvåg i Vesterålen. (Fra Terje Rabbens bildearkiv).

med seg hjem til Alsvåg. Styrmannen sa ja og Stor Johan-Arnt bar båten ombord. Men da han satte båten fra seg framme på dekket, fikk styrmannen se at der lå en stor slipstein, en bunt med seil, ei ny dragkiste og en 100 kilos melsekk i båten. I tillegg til alt dette hadde han også plassert kona opp i båten da han gikk ombord. Styrmannen ga seg over og sa at han skulle få fribillett både for seg selv og sin bagasje fram til Alsvåg.

Nesten ingenting kunne måle seg med kreftene til han Stor Johan-Arnt. Ironisk nok skulle det svært lite til da han til slutt ødela kjempekreftene sine. Under innlasting av sildtønner hadde det kommet med ei tomtønne blant de tunge fullstappede tønnene. Han Stor Johan-Arnt

arbeidet med vanlig iver og brukte kreftene sine. Da tomtønna stod for tur, regnet han med at det var ei vanlig full tønne, og dermed tok han krafttak i tønna og resultatet ble at han forsleit seg i ryggen.

Denne kjempa døde av lungebetennelse 41 år gammel i år 1900.

En annen kraftkar her nord var Eidis Hansen. Han ble født i Labukt i Balsfjord år 1777 og døde år 1870, 93 år gammel. Han bar en gang en stein i fra fjæra og la den foran polet i Tromsø. Steinen, som der er satt en minneplate på, veide 371 kilo.

En tredje i rekka av sterke menn som min far hadde utklipp av, var en Sterke-Sverre fra Sør-Norge. Han løftet en stabbestein på 483 kilo på en hesteutstilling på Moss i 1902. Det ble sagt om denne mannen at han hadde drukket merramelk eller hestemelk da han var liten.

Losen

Denne fortellinga er fra Senja, og dette skjedde like før århundreskiftet, da de fremdeles drev ut nikkelmalm ved verket i Hamn i Senja. En av ingeniørene på verket ankom en dag Finnsnes, som ligger på fastlandssida av Gisundet, med en større pengeforsendelse. Pengene skulle brukes til lønninger for de mange som var i arbeid på verket den gang. På den tida var det ingen veier på Senja, og han var derfor avhengig av en kjentmann eller los for å kunne komme trygt fram til Hamn med pengene.

Los var det ikke problemer med å få tak i, så snart bar det innover Senja med både ingeniøren og pengene. De skulle gå etter det gamle tråkket gjennom Svandalen, som er en stor, langstrakt dal som deler Senja fra «Yttersida» til «Innersida». Siden denne dalen åpner seg mot «Yttersida», strømmer det havluft inn i dalen med det resultat at tåka ofte legger seg tykk og tung. Og denne dagen la det seg også tåke.

Losen kom til slutt fram til Hamn, men uten ingeniøren og uten pengene. Han ble spurt om hva som hadde skjedd, og han fortalte da at ingeniøren i den tette tåka hadde kommet bort for ham. Han hadde flere ganger prøvd å rope uten at det ble svart. Etter dette ble det sendt ut folk for å lete i det området hvor ingeniøren hadde kommet bort, men uten resultat.

Etter ei tid emigrerte losen til Amerika, og ingen hørte fra ham før det hadde gått 30 - 40 år og de magre tredveårene hadde begynt. Presten i Torsken fikk plutselig et brev i posten. Det var sendt av en prest i Amerika som hadde vært til stede ved dødsleiet til denne losen. Da det lei

mot slutten med han, hadde losen fortalt at det var han som hadde drept ingeniøren og tatt pengene. Med i sin tilståelse hadde han og gitt en detaljert beskrivelse av landskapet hvor han hadde gravd ned liket av ingeniøren.

Beskrivelsen passet på et lite område som ligger øverst i Svandalen like ved et vann som er begynnelsen på et langt vassdrag som heter Lakselva. Og da presten i Torsken fikk varslet lensmannen, som så fikk med seg flere folk, gikk de straks opp i Svandalen og grov fram liket etter losens antegnelser.

Å snakke bakvendt

I gamle dager bodde det en mann her på Andenes som hadde det sørgelige handikapp at han til stadighet snakket bakvendt. Han var oppfostret hos en gardbruker. Arbeidet hans der bestod i å gå med kyrne på beite og deretter hente dem hjem igjen om ettermiddagen. Ellers var det fullt av forefallende arbeid å ta seg til. Med leksene på skolen ble det så som så. Derfor gikk lesekunsten ham forbi. Men etter som han var en dyktig arbeider, var det ei gammel enke som la merke til han og som han senere ble gift med.

De hadde et lite hus med fire rom. Det var stua, kjøkken og to små loftsrom samt et bislag hvor ytterdøra gikk rett ut mot gata. De hadde et stort prektig uthus med god plass for brenntorv og høy til de to geitene og fire sauer. Etter som han dreiv med småror, hadde han også sine fiskeredskaper i dette uthuset. Det var kona som leste og skrev brev samt betalte alle regninger. Hun var og flittig til å lese aviser for sin mann. Hun hadde noen private inntekter av å bake flatbrød for salg. Likeså solgte hun noen egg. Hun ga også på med å sy sjøvotter og lugger til voksne og barn.

En dag kom mannen inn, travelt opptatt med en del varer han hadde kjøpt, deriblant Lofotposten. På avisas framside stod der et bilde av et skip. Mannen, som ikke kunne lese, snudde avisa opp ned og så stivt på skipet og sa: «Atter et forlis trilla, mastra opp og botten i været.»

En gang skulle han hjelpe til med å leite etter en kalv som var blitt igjen på beiteplassen. Et stykke oppe på veien møtte han noen som kom hjem fra torving. Han spurte så dem om de hadde sett en kalv: «Jo, det hadde de sett.» Men etter som det var flere kalver de hadde sett, bad de ham om å si hvilken farge kalven hadde og hvorledes den ellers så ut. Da svarte mannen: «Atte e han framme og svart va han kvit. Mett i hauet så

han ut som en okse.»

En gang hadde kona fått en svull på baken. Kona bad ham så en dag han skulle ned i værret for å handle om å gå inn på apoteket for å kjøpe litt salve til hjelp mot svullen. Travelt hadde karen det alltid, men han ville først og fremst behage sin hyggelige kone. I full fart kom han så inn til Apoteker Fokt og sa: «God dag salv. Æ skal ha en svull før kona mi har fått en apoteker i baken.» Denne Apoteker Fokt, som var kjent for å være en overlegen mann, sa: «Ut med deg straks, din uforskammede tølper.»

Far kom inn på apoteket i det samme karen fór ut, og han fikk høre tildragelsen av apotekeren. Men da apotekeren fikk høre at denne mannen hadde dette som handikapp og hadde vært plaget hele sitt liv, sa han som så: «Etter som feilen nu er blitt oppklart, så skal kona få en krukke med god Pastilarsalve gratis. Kan du, som bor like i nærheten, gå inn med den?»

Da far var på hjemvei, så han at denne mannen stod inne på M.M. Fredheims butikk. Far tok han til sides og sa: «Nu har æ snakka med apotekarn og han ga mæ denne salva til din kone. Den koste kr 3,50, men du skulle få den heilt gratis etter som det hadde snekke sæ inn en mesførståelse, eller det som han kalte før menneskesvikt når farta e førr hurtig.»

Mannen, som likte å glede sin kone, var så rørt at han tørket bort tårer og sprang så hjem med en eneste gang.

Alle eldre her på Andenes vil ha minner om denne mannen som snakket bakvendt, men vi husker også både han og hans kone som arbeidssomme mennesker.

Prekenkaffe ved Bokkekirka

I Børvaagen her på Andøya er det et sted i et bergflåg ut mot havet som bærer navnet Bokkekirka. Av naturens hand er berget formet til som en talerstol med døpefont samt noe som ligner på en alterring. I bakgrunnen ligner berget på en altertavle. På dette stedet pleier soknepresten fra Andenes og Dverberg en gang om året å forrette en friluftsgudstjeneste. På en slik dag er det meget stor tilstrømning av folk, dog særlig nu etter at veien er kommet fram til stedet gjennom et fjellpass, er det mange som tar turen. Om sommeren er det ellers til stadighet mange turister som tar bilder av dette naturfenomen.

En gang for lenge sida var det en prest og en klokker fra Dverberg

som skulle dit for å holde en slik friluftsgudstjeneste. Denne klokkeren var meget snarsint når noe gikk ham i mot. Men dette overså presten, for erfaringa viste at han var det beste menneske når sinnet hadde lagt seg.

Nå var det slik den gangen, som det fremdeles er her på Andøya, at viss barna var uskikkelig hjemme, så sa foreldrene: «Æ trur det e hinmannen som plage dæ.»

Da presten og klokkeren var på tur ut til bokkekirka, tok de inn hos noen høykirkelige folk hvor de skulle drikke kaffe før og etter prekenen, som skikk og bruk var den gangen. Da de var kommet vel inn gjennom døra, gikk mannen bort sammen med kona og handhilste på dem begge. Like etterpå kom gutten deres inn. Han var 10 år. Kona sa til gutten: «Nu må du gå å hilse på presten.» Gutten tok presten i handa og bukket djupt. Så sa kona: «Du må åsså hilse på hinmannen.» Den snarsinte klokkeren sa: «Æ e ikkje nokka djevel.» Og så sprang han ut døra. En halv time senere kom han inn igjen. Da var sinnet gått over og de kunne drikke kaffe i fellesskap.

Ei visdomsfull kvinne

Av og til er jeg på besøk hos eldre menn og kvinner for å få dem til å fortelle gode historier fra gammel og ny tid. En gang traff jeg på en eldre kvinne som var ca. 80 år. På sitt hjemsted var hun kjent som en meget aktiv kvinne til tross for at hun hadde ei ku og en hel del sauer å stelle, samt hardt arbeid på sin jordeiendom. Likevel ble det stunder til å veve matter og hekle sengtepper og brodere duker. Ja, hun var også rene eksperten til å lute fisk. Av bakverk laget hun den berømte klinalefsa som hun ofte ga folk oppskrifter på. Sine vakre blomster i vinduene hadde hun også stunder til å gi litt vann og stelle med. Bærplukking, som hun også har holdt på med i mange år, var hun enda meget opptatt av. Hvert år takker hun sin Gud for at hun også dette året hadde fått beholde sin styrke til å ferdes ute i den frie naturen.

Men hun har også gjennom sitt lange liv hatt stunder til å lese og filosofere over det som står i den store læreboka som heter Bibelen. Det falt meg inn å prøve hennes filosofi, og jeg sa følgende: «Var Adam og Eva de første menneskan her i verden?» «Ja, det står så,» sa hun. Jeg sa videre: «Når den ene av demmes to sønna hadde slått den andre ihjel, så dro han ut av Eden og ektet en hedningskvinne. Det må jo bety at der va menneska fra før i verden.» «Det kan du få svar på med en gang,» sa

hun, «det va menneska som stamma fra hannes ega opphav, Adam og Eva, som denne kvinna kom i fra. Det står og i Bibelen at Adam og Eva hadde mange døtre og den gang levde folk i fleire hundre år. Vi har jo beretninga om Metusalem som ble 950 år. Det står og i Bibelen at vest det e nokka du ikkje førstår, så skal du berre se på dyran. Du kainn f.eks. se at en sau kainn få lam med sin eiga far. Men dem har fått den straffa at dem ikkje kan leve så lenge som menneskan.» Tankefullt sa hun videre: «Du kainn nu se på denne seksualundervisninga dem har i skolen. Dem ville ha spart både tid og nervepress vest dem hadde sett fingern på det stedet i Bibelen som førklare det dem lure på.»

Jeg spurte så om hun så noe av dette i de politiske partiers programmer. Hun svarte: «Æ syns det e meget rart dette propagandauttrykket som Kristelig Folkeparti lansere og som heitte «vern om det ufødte liv». Æ trur både de og de andre partian hadde fått fleire valgstemma dersom de hadde gått inn førr å verne det liv som allerede e født og som har det grusomt dårlig i et velstandsland som Norge. Se på den ansamlinga av mindreårige barn som reise med T-banen i Oslo til spesielle samlingssteda. Mange av dem går ute om natta, og haian e der førr å finne sett bytte.»

Etter dette leste hun høyt for meg av et lengre brev som hun hadde fått fra en venninne som bodde i Oslo. Jeg var rystet over å høre hvor trist noen barn har det, spesielt i denne byen hvor de som er med og styrer vårt land, holder til for å vinne sjeler for en Gud de selv ikke tror på.

Etter som denne hyggelige gamle kvinnen var så godt belest i Bibelen, spurte jeg henne om betydninga av noe som står skrevet i den om at noen skal bygge og andre skal bo. Hun dro på smilet og sa: «Det e jo akkurat det som skjer her i vårres eiga land i dag. Folk får lån tel å bygge sæ hus. I god tru legg dem alle sine tungt tjente penga inn som egenandel. På grunn av at der ikkje e industri og arbeidsplassa i nærheta, så makte dem ikkje å skaffe penga tel terminan. Reglan e så strenge i Statens Husbank. Etter to førfalte termina e det tvangsauksjon og avisan kainn fortsette å være fuill av enkeltspalta med tvangsauksjona og vårres landsmeinn må reise som fløktninga fra sted tel sted. Og dette føregår tel og med i et valgår med gyldne løfta,» sa den gamle kona til slutt.

Kirkene på Andøya

De tre kirkene på Andøya er hver for seg plassert på pene steder. Den som står vakrest plassert er vel Bjørnskinn kirke. Når en biler fra øst og

mot vest, har en alltid kirka rett i mot. Der er mange fortellinger i forbindelse med plasseringa av denne kirka.

Det fortelles at da den første kirka i Bjørnskinn skulle bygges, var ikke folket fra Bjørnskinn, Risøyhamn og omliggende steder helt enige om hvor den skulle ligge. Da den store flåta med materialer til kirka var slept inn på Tronesvågen, holdt samtlige som var innvalgt i byggekomiteen et ekstra møte om plasseringa. Etter som de heller ikke på dette møtet ble enige, kom der et forslag som straks ble godtatt. Det gikk ut på at en etter mørkets frambrudd skulle slå flåta løs i fortøyninga, og der hvor så flåta med materialene drev i land, skulle det bygges kirke. Det fortelles at materialene faktisk drev i land like nedenfor der hvor kirka nu står.

Ei anna fortelling som beviser at denne kirka ligger på historisk grunn har vi fra vikingetida. År 999 lå Olav Tryggvason med sine vikingeskip i Tronesvågen ved Risøyhamn for å kristne folket på Andøya, i følge Håkon Rydlands historikk. Han gikk i land med sitt følge og på den bakken der hvor Bjørnskinn kirke nu står, stod han og holdt en stor tale til folk som var møtt opp fra mange steder for å motta kristendommen.

Avgudene Odin og Tor som folk hadde laget seg til av rekstokker, ble nu tatt bort og et pent solid kors ble reist i stedet.

En god forteller som var født og oppvokst på vestersida av Andøya og som het Emil Paulsen, fortalte meg dette fra ei kilde han hadde fra et gammelt historisk skrift. Etter at han flyttet til Andenes, var han min nærmeste nabo her i Vikan, avslutter Normann Johnsen.

Høyvika

Høyvika på vestersida av Andøya er vel et av de mest berømte historiske steder som fremdeles ligger uberørt av harv og plog. Den har en meget vakker beliggenhet omkranset av den fine badestranda. Høyvika ble for mange år sida under jordutskiftinga tildelt to jordeiere fra Bleik. I de senere år har Høyvika opplevd stor trafikk av turister som har besøkt dette herlige stedet.

Like etter at kristendommen var innført, kom det en adelsfamilie sørfra og slo seg ned der. De satte opp et stort kors av eikestokker og hadde kristelige møter sammens med folk fra nærliggende steder.

Denne adelsslekta som kalte seg Benkt, hadde mange geiter og sauer som gikk ute året rundt. De bygde seks store og to mindre hus.

Det fortelles videre at Høyvika var det første stedet som leverte tørrfisk til oppkjøpere fra Bergen som la til der med store fiskesjekter.

En interessant beretning som Emil Paulsen også fortalte fra sin historiske kilde, var om et engelsk skip som forliste like utenfor Høyvika. Den eneste som reddet seg i land, var ei ung jente på 22 år. Hun var datter til kapteinen. De var på tur til Malangen for å hente tømmer, men da uværet kom på, seilte de unna uværet og kom til Andøya som de ikke kjente noe til. Jenta kunne likevel snakke det gamle norske språket. Dette hadde hun lært av noen eldre slektninger som var kommet til England fra Norge sammens med vikingene som erobret land der borte.

Jenta, som var synsk, overrasket adelsfamilien med å fortelle om tidligere slekter som hadde bodd i Høyvika og hva de het. Da dette viste seg å stemme godt, ble Benkt engstelig for hva som kunne hende dem om de fortsatte å bo i Høyvika.

En måned etter at jenta hadde svømt i land, fikk hun lungebetennelse. Før hun døde, sa hun at en av hver slekt som senere kom til å bo i Høyvika, skulle omkomme ved drukning både på havet og på land.

Av de siste slektene som bodde i Høyvika, kunne Håkon Rydland fortelle ut fra sin kirkehistorikk om en som het Benjamin Krøpelin og var født i 1816. Han var gift med Johanna Martinusdatter. De hadde to barn. De hadde også ei stor etterslekt som senere flyttet til Bleik.

Andreas Bugge fra Bindal og født 1851 var trolig den siste som bodde i Høyvika.

Emil Paulsen fortalte at en av de siste slektene i Høyvika hadde en tam kobbekoloni som lekte sammens med geitene og sauene på den nuværende badestranda. De hadde også en tam oter som var flink til å dra ferskfisk i land. Flyndra gav de til den kobben som hver jul ble lokket inn i fjøset til julesteik. Høyvika er et fredfylt sted for dem som vil koble av fra byens larm.

Kobbedalen var fra gammelt av husmannsplass for hovedbruket i Bjørnskinn. Jeg husker at stortingsmann Johan Karoliussen var fra Kobbedalen. Likeså mor til Sigurd Rydning fra Bleik. Enn videre foreldrene til Ole Benjaminsen som kjøpte en stor jordparsell av staten på Bleik. Da de flyttet fra Kobbedalen, leide de to kyr derfra og helt fram til Bleik. Den gangen var der ingen veiei og de gikk for det meste frammed fjæra.

— Fra de magre tredveårene
— Fra en gammel fiskeskippers liv
— På halvveien
— Full av høy
— Fortelleren

Fra de magre tredveårene
(da ei geit ble kalt for fattigmannens ku)

I de magre tredveårene var det mange her på Andenes som hadde anskaffet seg ei geit eller to. Fra den tida jeg som gutt var med som gjeter, kan jeg huske at det her på Andenes var oppimot 120 geiter. Systemet fungerte slik at vi gjette geitene en dag for hver geit. For å gjete samtlige geiter fikk vi tre kroner dagen i lønn. Viss vi var to gutter, ble det 1,50 på hver av oss. I tillegg hadde vi full kost. 12 brødskiver i en Lofotpost, et kvernøye med kaffe, litt brunsukker i et kremmerhus,litt sirup i et glass, en brødkniv for å smøre den på med, ei eske fyrstikker samt en kaffekjel til å koke kaffe på.

Geita er kjent for sin store intelligens. Den er aldri redd når den står ute på bratte berg. Men like trygg som den føler seg når den går i det bratte berg føler den seg også når den går ut på usikre damkanter og strekker seg etter gress. Dette førte til at ei og anna geit falt ned i enkelte torvdammer og druknet. Det var jo et følelig tap når noe sånt skjedde. Dog særlig for de familier som hadde mange små barn som trengte melk til næring.

Jeg husker en gang ei kone som het Hansine og som hadde mistet ei geit. Dagen etter at geita forsvant, fant hun den i en torvedam. Da geita kjente igjen kona, ble det stor gjensynsglede og den laget et ekte daumål med bare hodet stikkende opp av vannet. Kona sprang så ned til Merkesbrua og bad en veivokter om å hjelpe seg med å få opp geita. Men da de kom opp til dammen var dessverre geita druknet. Både Hansine og hennes mann, han Peder Andersa, gråt.

Ei uke senere var det preik her i Andenes kirke. Jeg ble sittende på ei benkerad like bak ho Hansine. I det samme presten Nilsen begynte å messe, så begynte ho Hansine å storgråte. Hun gråt så bittert at presten ikke kunne la være å se på henne. Etter messinga gikk presten ned og la armen om skuldrene til Hansine og sa: «Nå, gamle mor. Hva var det som rørte deg så at du begynte å gråte?» «Du høre det, når presten messa var han så lik den geita mi som drukna i dammen. Det var akkurat samme lyden.»

Det hører med til denne fortellinga at den samme presten druknet i et fiskevann ei tid etterpå. Dette vannet heter den dag i dag Prestevannet.

Humoristisk spøkelseshistorie

Jeg var en gang med hesten av gårde for å kjøre torv hjem til en jordeier som het Nils. Han fortalte at like før slåttonna tok til, hadde han tatt seg en tur vestover til sin jordeiendom ved Merkesfjellet her på Andøya. Det var det deiligste vær av verden og solvarmen kjentes både i kropp og sjel. Da han kom opp under fjellet, fikk han se en mann som stod på Arnt Andreassens jordparsell. Han tenkte som så at han Arnt var jo en hyggelig mann, og at det kunne ha vært artig å slå av en prat med han. Men da han begynte å gå bortover mot mannen, kom denne bort. Etter dette fikk han se en mann som stod like ved torvsjåen til han stuert Larsen. Han tenkte da som så at dette kunne være en snill og hyggelig mann som han kunne gå bort og slå av en prat med. Men da han kom opp til torvsjåen var der ingen mann å se noen steder. Han tenkte da som så at når man ser spøkelser på høylys dag, da har man en ting å gjøre: Og det var fortest mulig å komme seg ned til allfarvei. Han sprang så i ett kjør der i fra og helt hjem.

Da han var kommet inn i sitt eget hus, svett og hvit i ansiktet, spurte kona om hva i all verden han hadde vært ute for, siden han var så hvit i ansiktet. Da måtte han si at det ikke var å undres over at han var så hvit i ansiktet for han hadde sett spøkelser ved høylys dag.

Når han så hadde fått hvilt seg litt, gikk han ut iværret til kjøpmann H.J. Jørgensen for å gjøre den vanlige lørdagshandelen. Utenfor butikken traff han veivokter Refsnes fra Bleik. Han satte i å storflire og kunne da fortelle at det var han som hadde gjemt seg for ham og agert spøkelse. Men da måtte han Nils si til han Gammel-Refsnes: «Tror du at æ har reservehjerte.»

Fra en gammel fiskeskippers liv

Fiskerne på Andenes og Bleik er kjent for sine humoristiske vitser som de serverer hverandre over senderne. Spesielt snakkesalig er de etter ei fotballhelg i land. Særlig var det en fiskeskipper som var velkjent for sine selvproduserte skrøner. En gang var det en annen båt som ropte til ham og spurte om hva det var slags fiskesort han så på ekkoloddet. Da svarte han: «Æ må vel vette ka det e slags sort fesk vi går over når ekkoloddet vise rødt, altså uer.»

En annen gang var det en båt som spurte ham om hva barometeret viste i hans hjem: «Æ veit nu ikkje ka dissan blekkdåsen vise som andre har henganes rundt veggan, men mett barometer vise nu sydvest og regn og det kan nu stemme for akkurat nu sile regnet nedover styrhuset.» Den andre mannen satte i å flire, for der var ikke kommet en dråpe på hans dekk. Da sa denne gamle skipperen: «Du kan berre flire, men viss ikkje vinden blir å skifte retning så vil du også få denne regnelingen over dæ.»

En gang stod der et gjeng oppe i værret og snakket om hvor veldig Stormåsen var til å sluke mus og lemen. Da sa denne gamle skipperen: «Æ så sjøl på havet at Stormåsen slukte Krykkja så det kvakk i vengbeinan.»

I gamle dager var denne gamle skipperen en tur oppe i fyret sammen med noen andre ungdommer. Det var den gang han Erlandsen var fyrvokter: «Æ sa til de anneran: Trur dokker at æ tørr å gå oppå toppen av fyret. Men det var det ingen av de andre som trudde at æ torte. Så klatra æ opp og la meg på magen på kula og svingte meg rundt som ei anna vindkjegle. De æ kom ner, va æ kvit i brøstet av fuggelskit. Æ måtte love ho som skulle bli kona mi at æ aldri skulle gå dit opp mer.»

En annen gang var han og kona på hyttetur: «Mens kona mi gikk opp til hytta for å koke kaffe, begynte æ å feske i vannet. Men der va så kolossalt med mygg at æ hadde kula over alt i ansiktet. Da æ kom inn i hytta, kjente ikkje kona mæ igjen. Ho sa: «Vess det e mannen min du

vil snakke med så står han nedmed vannet å feske.» Da æ begynte å snakke, kjente ho mæ igjen på stemmen: «Korsen i all verden e det du ser ut.» Etter den dagen hadde vi alltid myggolja med oss.»

Under krigen kom der rotter til Andenes. Etter ei stund med rotteplage, fortalte den gamle skipperen dette til meg: «Æ stod og bøtte garn. Då æ skulle se ned på føten, hadde rotta ett opp nesten alt av kalosjan. Det va berre snaue krinsan igjen. Ei stund etter såg æ fem store rotte som var på tur opp bakken tel huset mett. Men veit du, då ho kom øvst i bakken blei ho så andpusten at dem alle snudde ner igjen. Og om dokker trur det eller ikkje, så va der aldri rotta i min kjellar.»

En gang fortalte han om da stormen tok hytta hans: «Då æ 14 daga seinar kom oppover lå radioen på ei tua å spelte. Døra tel hytta helte på å skræmme livet av en anleggssjåfør då den datt ner på flyplassen. Han trudde at det va et fly som datt ned. Den nye vassbøtta mi hang og dengla på ei grein ei halv mil inni fjellet på en plass som heite Prestaksla. Den flotte astrokanhua som æ fikk fra bror min i Amerika fant æ på en telefonstolpe nede på Fiskenes. Vess det ikkje va før at æ hadde skrevve navnet i den, ville ikkje nån ha vesst at det va mi hua.» «Oppe ved fjellet der hytta stod, var det en gang så varmt at sola svidde alt gresset tørt, men da vi kom på norsida av dissan fjellan, stod Bleikskaran å såta torv med votta på hendern.»

En gang var denne skipperen og far hans med båten for å slepe steinprammer for havnevesenet. Mange år senere stod det et gjeng oppi værret og snakket om det året det var et slikt godt hysefiske. Da sa skipperen: «Æ må vel huske ka det va slags årstall for det va akkurat det året då æ og han far bygde Skarbarmoloen.»

Humoristiske småskisser

Fra gammelt av bodde der en mann her på Andenes som het Jakob Korneliussen. Jakob var en høyst intelligent mann og en meget god forteller. Som sådan hadde han mange venner. Under sitt 20-årige opphold i Amerika vekslet han mange brev med en kamerat her på Andenes som het Nils Benjaminsen. Da Jakob kom hjem fra Amerika, var det stor begeistring blant hans mange venner. Nyheten kom også til han Nils Benjaminsen som regnet som sikkert med at han kom til å få besøk av han Jakob. Derfor bad han sin kone om å bake opp noen kaker og å kjøpe inn risengryn til grøt som han husket at Jakob likte så godt. Men nu var det slik at samtidig som Jakob kom hjem fra Amerika, kom der

også en ny kapellan til Andenes kirke. Denne kapellanen og Jakob var så like som to dråper vatn.

En dag kapellanen var på tur til kirka, kom han Nils gående rett mot ham og ga seg til å hilse og sa: «God dag Jakob Korneliussen og velkommen hjem fra Amerika.» Kapellanen svarte: «Ikke heter jeg Jakob Korneliussen og ikke har jeg vært i Amerika.» Da sa han Nils: «Å nei, du må bare ikke gjøre deg overlegen. Jeg må vel kjenne deg, Jakob, du som hadde en unge med ho Anne Monster i Breivika.»

Den kommende søndagen tok han Nils han Jakob med seg til kirka for å vise fram hans dobbeltgjenger. Etter prekenen hadde Nils og Jakob en hyggelig samtale med kapellanen. Jakob og kapellanen ble enige om å få fotograf Harald Hansen fra Harstad til å ta et bilde av dem sammen. Dette bildet skal nu være i Terje Rabbens billedarkiv i Bærum ved Oslo.

....

Karl Lødding var kjent for å være en meget humoristisk og snartenkt mann. Under krigen ble det lagt en skatt på hver ku på kr. 150. På Bleik gjorde de det slik at når de var to om ei ku, så ga de bare opp ei halv ku i selvangivelsen. Dette trikset hadde Karl Lødding fått nyss om fra kommunalt hold.

En gang var han Karl på gården Stave og kjøpte seg ei ku. På turen hjem gikk han over Bleiksgården. Like ved veien stod der noen Bleikskarer i ei klunge og pratet. De sa i kor: «Nei ka ser vi. Kjem du Karl Lødding leianes med ei ku.» Da svarte han Karl: «Dokker skjønne det at æ kjem hit førr å vise dokker Bleikskara korsen ei heil ku ser ut. Dokker har jo berre halle kyr på Bleik. I hvert fall står det berre halle kyr i selvangivelsen.» Da satte Bleikskaran i å flire. De sa: «Du ser ka vi har fått tel å spare på skatten her på Bleik. Du ser nu førr eksempel dette bellige vassverket.» «Å, ti berre i still,» sa han Karl, «det e ikkje farlig førr dokker som har vatnet på haue og staten i ræva!»

Gjestfrie som Bleiksfolket var, måtte deres gode venn Karl Lødding drikke kaffe og spise før han gikk videre hjem til Andenes med kua.

....

I 1926 var det en gammel fiskekjøper her på Andenes som hadde storreparasjon på sine to kaier og som følge derav kom ut med null i skatt. Det samme året ble det innført 5 kr. i hundeskatt.

En søndag stod denne gamle fiskekjøperen borti værret og slo av en prat med noen fiskere. Han hadde med seg sin flotte hund som satte seg ved hans side. Da sa han Karl Lødding: «Kor urettferdig det kainn være. Her kjem du ut med null i skatt, men den stakkars hunden må betale 5 kr. i hundeskatt.»

. . . .

I gamle dager var det en gutt som ble oppfostret hos en gårdbruker på gården Åse her på Andøya. Denne gutten, som var høyst intelligent, kunne av og til komme med slike spørsmål at 10 vise ikke kunne svare. Da han gikk til konfirmasjonen, stilte han presten slike spørsmål at presten med all sin utdannelse ble svar skyldig.

Like før konfirmasjonsdagen sa presten til denne gutten som de kalte for «han umulig». «Du, hadde Abraham mange døtrer og sønner?» Han umulig gjorde på skøy akkurat som om dette skulle være et vanskelig regnestykke. Han tok først handa til hodet og deretter begynte han å telle på fingrene og så sa han: «Når man regne Sara og hele greia da bli det fem tradirua og seks tradirioreia.» Presten så ut gjennom vinduet og så pekte han på noen kuer som gikk forbi. Så sa han til han umulig: «Du, trengs det mange slike kuhaler for å nå til himmels?» Han umulig svarte: «Viss du har en som e lang nok da når du opp dit.» Deretter sa presten at Det døde hav var så salt at alt fløt. Da sa han umulig: «Enn viss du kste en stein uti?» Presten ble også her svar skyldig.

Da han umulig kom inn i eksersisen, var han i ferd med å gjøre kapteinen til nervevrak. Han var kjent som en god skytter på sitt hjemsted, men da de skulle ha han til å skyte på skiva, traff han alltid ytterst på venstre side. Kapteinen uttalte: «Du er en umulig mann. Nå skal jeg vise deg.» Da kapteinen siktet, holdt han umulig seg i bevegelse på den lyngtua de satt på. Denne vibrasjonen bevirket at kapteinens skudd kom langt ut på sida. Da sa han umulig: «Børsa e vel god, den, berre man kan skyte.» Han fikk ordre om å reise hjem den påfølgende dag og ble dermed fritatt fra militærtjeneste.

Ei tid etterpå var han umulig sammen med noen svensker som støpte opp et brokar over ei elv på Dverberg. Da kom den daværende sognepresten og la seg borti hvorledes det arbeidet burde utføres. Svenskene sa til han umulig at han måtte svare presten, og dette svarte han på prestens tiltale: «At du e prest på Dverberg, det veit æ, og at du kainn bli klokkar hos han Meisk, det trur æ, men nokken gråsteinsmurar det

kainn du aldri bli.»

Da brokaret var ferdig, drakk de seg full alle mann og hadde kjempeskøy. Da kom presten tilbake til dem og sa at i følge Bibelen var brennevin en syndefull drikk. Men da sa han umulig: «Det står også i Bibelen om den som forargelsen kjem fra.» Presten mente som så at meget kostbar tid gikk til spille med den syndefulle drikkinga. Da kom det fra han umulig: «At vi e full, det går over. Men at du e tuillat, det går aldri over.»

Her på Andenes var det mange andre som også hadde kjælenavn. En av dem var en mann som dem kalte for «fittje». Han fittje sa til han umulig flere ganger for å fleipe med han: «Det er et umulig vær. Ja, det er et umulig vær.» Da sa han umulig: «Da er det best at vi fittje opp og fer heim.»

På halvveien

I gamle dager bodde det her på Andenes en høyst intelligent ung mann som var oppfostret hos en Dahl som eide et hus oppe i Salberget. Det huset stod der det nu er gullsmedforretning. Den slanke og velskapte karen var litt av en sjarmør. Jeg husker ham med blådress og en lav stråhatt på hodet som var moten den gangen. I sitt yrke som maler var han kjent for å være en kvikk kar som kunne gå opp i høydene, og ofte fikk han i oppdrag å male hus utvendig der hvor eierne ikke torte å male selv.

Karen hadde et stort pengeforbruk og dertil kom det at han hadde begynt å drikke litt. Dette var hans steforeldre sterkt i mot, og derfor leide han seg en hybel hos en gammel kone nede i værret til en pris av fem kroner pr. måned.

En gang var han blitt skyldig husleie for tre måneder. Da sa kona: «Når du har penger til å kjøpe brennvin førr, må du betale det du skylde, ellers så må du ut av mett hus.» Han lovte å betale det hele når han var ferdig med malinga av Kjøpmann Jørgensens hus. Men pengene derfra hadde han tatt ut i proviant og andre varer. Det eneste han hadde til gode var kr. 7,50, altså bare halvdelen av det han skyldte. Han grunnet ei stund på dette, men så fikk han en idé.

Da han skulle hjem og kom ned torgbakken, holdte han seg for hodet. Og han simulerte hoste og tok seg til brystet da han skulle gå opp trappa til kona. Da hun fikk se han, sa hun i en mild tone: «Kjære glunteban, du må strakst gå opp å pakke dæ godt ned i sengklean ellers får du lungebetennelse.» Da han så hadde lagt seg, kom hun opp med kam-

ferdråper og Nafta. Deretter fikk han varm kaffe og nystekte pannekaker.

Da han hadde levd godt i to døgn, hadde han litt vatn opp i ansiktet og sa: «Æ har slik en veldig feber. Du har alltid vore så snill mot mæ, men det tristaste e at æ må dø som en skyldnar.» Da kona fikk høre at han var så dårlig, sa hun at han skulle slippe å betale og hun skulle slå av alt.

Den neste dagen fikk han lyst på brennevin, og mens kona gikk med kyrne på beite, kledde han på seg i all hast og gikk så først ned på kafeen og fikk seg frokost, og deretter bar det ned på kaiene til vennene hans som han visste nettopp hadde fått tak i en kasse dobbelrenset.

Om kvelden kom han syngende med hatten på snei og godt i farten og skulle opp og legge seg. Da kom kona springende ut og sa: «Korsen e det du kjem; nu sei æ det før tredje og siste gang at enten betale du husleia strakst, eller så bær det ut med dæ i denne time.» «Kjære dæ,» sa han, «du sa jo at æ skulle slæppe å betale.» Kona var ikke helt inneforstått med dette. Men da sa maleren: «Du som e med i kirkerådet og all tingen; du må ikkje gå i fra løftet dett om avslag. Vest så e, så e dettan kanskje nokka som kirkevennan dine ville like å høre.» «Så og så,» sa kona, «etter som kjeften forskar sæ då du hadde denne feberen, så skal æ slå av halvparten og ikkje døiten meire.»

Karen visste fra før at det ikke var noe prutningsmonn der, så han tok derfor opp de 7,50 som han hadde gjemt til dette formål. Kona var ikke snauere enn at hun bad ham inn på kveldsmat. Mens hun satte fram maten, sang hun salmen: «Elsk din neste du kristne sjel, træd han ikke med jernskodd hæl.» De hadde møttes på halvveien og freden senket seg atter over hennes hjem.

Ho Malla

Året 1888 kom far min inn til Kristiansund sammen med en Kaptein Isaksen, fra Harstad. Der skulle de vente på seilskuta «Malene» som de var forhyrt med til De Forente Stater for en to-års periode.

Min far fortalte at da han hadde vært og bestilt seg losji for de 14 dagene de skulle vente, gikk han seg en tur ned i byen hvor han traff en mann i 25-års alderen som het Lukas Jakobsen. Han og far hadde et år tidligere hatt hyre med den samme fraktbåten, «Verbena». Jakobsen, som var fra byen, fortalte mange stubber om litt av hvert; bl.a. at denne byen lå på tre små øyer.

Da de hadde gått et stykke gjennom et ganske nytt strøk, fikk de plutselig se en litt eldre korpulent dame i ei sid kåpe. Hun var kort i halsen og hun trippet så titt på de små føttene at det nesten så ut som hun kom trillende på hjul. Han Lukas sa at hun hadde en kiosk hvor hun i en årrekke hadde solgt varme pølser, aviser og sjokolade m.m. Videre fortalte han at når unggutter fra byen ropte «der kjem ho Malla trillende på hjul», ble hun veldig sint. Hun hadde en sopelime inne i den to roms store kiosken. Den brukte hun å prutte ungene med når de bråkte litt for mye.

Til slutt gikk de tilbake til det pensjonatet hvor far hadde leid rom. Dette pensjonatet ble eid av Fru Vildseth. Der hadde kommet en ny pensjonær mens far var borte. Han hadde vært i garden og skulle reise videre den neste morgen. Mannen, som var veldig godtruen, sa ved kaffepausen: «Viss jeg hadde truffet ei gammel dame som hadde penger, så skulle jeg ha giftet meg med henne, for pengenes skyld.» Da far min hørte dette, blunket han til Lukas som fra før visste hvilken skøyer far kunne være: «Når du nu sei dettan, så veit æ om ei dama som har en stor villa oppe i byen. Ho e søkkrik og har minst 150 000 kroner i banken. Ho heite Malla og har en fruktbutikk nede i denne gata. Æ va innom forretninga hennes og kjøpte nokka skråtobakk. Da kom æ i en hyggelig prat med den gamle, kjekke dama. Æ spurte om ho ikkje hadde tenkt å gifte sæ, og da sa ho at det hadde vært mange som hadde fridd, men at det var mest fordi at ho hadde en fin villa og mange penga i banken. Men ho sa også at vest det hadde kommen en mann inn tel ho og tatt opp diskluka og kasta sæ rundt halsen på ho og sagt, «æ elske dæ Malla, av heile mett hjerte og dæ vil æ gifte mæ med», da skulle ho ha gifta seg med han, og han som hadde slike gode ord til ho skulle bli eier av både villaen og pengene.»

Den godtroende gardisten sa: «Dere må vise meg hennes fruktbutikk. Jeg vil gå dit og fri til henne med en gang.» Far min og han Lukas gjorde som de ble bedt om, men de ble enige om å vente på gardisten et godt stykke fra butikken hennes. Det var ei rolig tid på dagen og gardisten gikk inn og kastet seg rundt halsen på ho Malla. Da hun så karen, trodde hun at han var «tuillat» og grep etter sopelimen og sparket han i r.a. Gardisten ble så overrasket at han snublet i dørstokken og krøp på kne ut i gata. Hun fortsatte å bruke sopelimen på ham helt til han var kommet midt ut i gata.

En del år senere kom en mann hjem fra Oslo. Han hadde en hilsen med til min far fra denne tidligere gardist. Han hadde fortalt hele histo-

rien om den biske dama som far hadde narret ham inn til, men det verste hadde vært å bli pisket på r.a. på åpen gate og foran fremmede folk.

Full av høy

Den store snevinteren 1916 er det vel mange eldre som minnes. Det var også meget sne andre steder i Nord-Norge. Noen ungdommer, som det året var på Elvegårdsmoen i militærtjeneste, kunne fortelle at sneen der var i høyde med telefonstolpene. Når soldatene var på utmarsj, skrittet de bare over telefonstrengen like ved toppen av stokkene.

Her på Andenes lå det gamle sneskavler like til sankthans. Ute ved fyrvokterens post hadde de hulet ut en tunnel som de kunne gå igjennom når 1. og 17. mai-toget skulle gå om fyret, som runden var den gangen. Da ungene gikk gjennom tunnelen, stakk de med de små flaggstengene sine opp i dette snetaket som var dekket av is.

Det at sneen lå så lenge på marka førte til at det ble bunød. Både kyr og geiter ble matleie av kokt guano og tang, samt halm fra glassdunker eller kasser og sivslått fra Munkevannet. Far min prøvde alltid å sikre seg nok høy, og han hadde fremdeles en god del høy igjen i bua som han hadde slått på holmene. Jeg kan huske at mine brødre hadde satt en eikekagge med hjemmebrygg. Da det så begynte å gjære i dunken, hendte det at noe av brygget rant ned i høystålet.

En dag kom der ei eldre kone som bodde ute i værret og sa til min far: «Du John, du e kjent førr å gje gode råd og å hjelpe menneska og dyr som e i nød. Du har ikkje litt høy tel overs?» «Ja, når æ nu tenke mæ om så har æ en del igjen borte i høybua som æ må få ut førr å få plass til tareaskesekkan. Du kainn sende en gutonge hit med tre tausekka i tre - fire tida. Gluntan mine som har vore å platta fesk ombord i en båt, kjem heim i meddagstida og de kainn være med å veie opp. Og så får du han Adolf Adolfsen tel å ta den lille lastebilen og kjøre høyet heim for dæ.» «Gud vælsigne dæ John. Der falt en stein fra mett hjerte,» sa kona.

Den neste morgenen da kona gikk i fjøsen for å melke, stod storkua og sjanglet på båsen. Hun gikk att og fram og la seg ned og reiste seg opp og gjentok dette flere ganger. Men da hun fikk litt rugmel i båsen, ble hun så opptatt med det at kona endelig fikk melket henne. Da kona skulle se til den første kviga, fikk hun seg en poff slik at hun falt på ryggen. Da hun kom seg opp og fikk åpnet fjøsdøra, kom kviga settende med laupingsbøtta over hodet og sprang flere runder rundt fjøset. Kona gikk så ut for å se etter kviga, men da fikk hun se at den hadde kurs rett mot henne, og dermed tok hun tilflukt i stigen som stod lent mot fjøsveggen. Kviga herjet slik med stigen at den klarte å brekke to trinn, men da tenkte kona at det var best å komme seg opp på taket. Mens hun satt der, kom der en fisker som het Arnold forbi. Kona ropte til ham at han måtte passe seg, for kviga hadde fått sinnslidelse. Han Arnold fikk tak i kviga og leidde henne inn i fjøset etter bøttehandtaket. Og så gikk han for å låne en ny solid stige slik at han kunne få den forskremte kona ned av taket.

Dagen etter denne episoden kom kona inn over Vikanveien. Da far min fikk se at hun var oppbrakt over noe, tok han gitaren ned fra veggen og sang en salme fra salmeboka som han visste at denne kona likte. Den lød slik: «Tenk når en gang den tåke er forsvunnet.» Kona ble litt vemodslig stemt da hun fikk høre sangen, men så strammet hun seg opp og sa: «Kainn du sei mæ John, ka i all verdens namn va det slags høy du sællte mæ. Storkua mi, ho stod berre å sjangla på båsen og det e nu første gang i mett liv at æ har melka ei ku som va synlig berusa.» Far min sa da at: «Det e nu for tida berre syregress som veks på Moholmen. For tre år sida ga æ geiten mine av et slikt høy og du høre det at to av dem sprang på sjøen i fylla.»

Storhumoristen fra Bleik

På Bleik bodde der i gamle dager en intelligent og skarpskodd kar. Hans selvproduserte skrøner vil alltid leve på folkemunne.

Han kom en gang til Andenes for å hente posten og gikk da samtidig for å besøke fiskere fra Bleik som holdt til på ytterkaia hans Rabben. Alltid når han gikk med posten, hadde han lugger på føttene og en ransel på ryggen med noen skiver veimat i. Inne på ei egnerbu stod der et gjeng og snakket om hvor mye ryper de hadde sett flokke seg oppe i fjelltindene. Litt til sides for disse stod et annet gjeng og snakka om et slikt godt hysefiske. Skøyeren kastet seg så med stor glød inn i begge samtalene: «Sedd du sedd du. Æ så det sjøl. Det va store flokka med hysa oppe i tinnan og rypa på kvær en ongel så langt vi kunne se ned i gjønna sjyen.»

En gang hadde denne mannen med seg til Andenes noen ryper som han hadde fanget på snare. Nu var det slik den gang at folk helst ville kjøpe ryper som var skutt med børse. Da han så kom inn på apoteket, la han merke til at apotekeren hadde et arr på nesen etter en operasjon: «Ka har dokker mainn gjort nesen dokkers?» Apotekeren svarte litt overlegent: «Nesen den er min.» «Ja det va så tenkelig,» sa humoristen

fra Bleik. Men så ble det spørsmål om apotekeren ville kjøpe ryper: «Er de skutt, eller er de fanget i snare?» «Kanskje apotekeren trur at dem e fløggen i sekken av seg sjøl,» repliserte den snartenkte skøyeren. Det endte med at apotekeren kjøpte alle rypene han hadde.

Fortelleren

Jeg var en gang innom Stokmarknes sykehus for å bli operert i den ene foten. Jeg kom der i samtale med en mann fra Øksnes kommune. Denne mannen var en meget god forteller.

En mann i fra hjemstedet hans hadde tatt seg arbeid oppe i Finnmark for et firma fra Sør-Norge. Denne mannen var litt av en skuespiller. Han kunne få fram naturlige tårer når han skulle bløffe om et eller annet.

Ingeniøren på bedriften hadde tatt med seg nordover en stor flott skyssbåt. Mannen fra Øksnes møtte opp en søndag ingeniøren kom til lands fra en båttur. «Dettan e altså den penaste båten æ har sett i mett liv. Har æ hatt en slik en vakker båt så skulle æ ha malt og lakka den i hvert fall en gang om året.» Til dette sa ingeniøren: «Om mandagen er dere ferdig med støypinga inne i tunnelen og da kan du få arbeide med å pusse og male denne båten for meg.»

Etter 14 dagers arbeid var han omtrent ferdig. En kveld gikk han så og rykket stagene løs slik at båten ble liggende på sida. Deretter strødde han tørr sand på de stedene hvor malinga var nylig påstrøket.

Morgenen etter satte han seg på trappa til ingeniørens kontor i den tida han pleide å komme ut derifra. Da ingeniøren endelig kom, spurte han hva han satt her og hulket og gråt for. Med handa opp til øynene sa så karen: «Denna pene båten som æ e blitt så glad i e falt over og med den sterke vinden som han va i natt så har all malinga blitt stygg av sanda.» Ingeniøren sa: «Tap ikke motet. Jeg skal sende noen for å reise den opp igjen og så kan du, som jeg vet gjør et meget godt arbeid, få pusse og male den opp på nytt.» Dermed mottok karen et større pengebeløp som han var og postet hjem til sin kone.

Dagen etter gikk han på nytt og satte seg på ingeniørens trapp og tok til å gråte. Ingeniøren spurte hva det var som hadde hendt ham. Han sa at det var triste nyheter hjemmefra: «Min kone ringte og sa at stormen hadde tatt bislaget og revve heile bordkledninga på langveggen. Og ikkje har æ spiker og ikkje har æ papp tel å reparere taket.» Ingeniøren svarte: «Bli med ned på varelageret, så skal du få 10 ruller papp av hver

sort og så leter du selv fram spiker og isolasjon. Jeg skal sende en lastebil og to mann som kan besørge det hele ombord i hurtigruteskipet «Lofoten» ».

For hvert anløp som hurtigruta var innom, solgte mannen billige pappruller og spiker.

En måned senere kom han atter oppover til plassen hvor han hadde arbeidet Her spurte han ingeniøren om arbeid, men han sa: «Du, jeg skal si deg en ting. Alt er erstattelig i denne verden, men tilliten den er uerstattelig. Allerede da hurtigruta gikk fra kaia begynte du salget av pappruller, og da du kom til Stamsund, var det heller ikke en eneste spiker igjen. Dette kan en bekjent av meg berette.»

Mannen fra Øksnes tenkte som så at når ingeniøren ikke ville ha mere med en synder å gjøre, så fikk han ta den jobben han var tilbudt med en tørrfiskskute som skulle til Bergen. Vel framme møtte han en gammel kjenning fra sitt eget distrikt. Denne kameraten sa at de hadde drukket for meget brennevin på hjemturen og var derfor gått på ei støtte: «Om to tima skal vi opp i retten. Kainn ikkje æ få låne dæ tel bestmainn. Den andre e jo berre et nervevrak. Vest vi vinn saka e du dermed fast ansatt på min båt og der kainn du få dæ fin fest samtidig som du får høre din egen dialekt.»

Retten spurte så mannen fra Øksnes om de hadde drukket brennevin. Karen svarte som så: «Vi e losjefolk alle på båten og vest dokker kainn bevise at vi har drukke brennvin så skal dokker få lov tel å skjære hauet av mæ.» Retten spurte så om hva det var som hadde bevirket at de hadde blitt så trette. «Vi arbeidde på spræng førr å bli så snart ferdig som mulig og komme oss hjem, førr både æ og skeppern har ban som skal konfirmeres på søndag.» Retten spurte videre om hvordan dette kunne skje da det var stille på havet og den beste solskinnsdag på lenge. «Hva tenkte du på i det samme båten gikk mot støtta?» «Jo,» svarte mannen fra Øksnes, «æ tenkte på at æ måtte ha nådd i den karen som hadde satt opp denne støtta akkurat der kor vi skulle gå.» Hele retten satte i å flire, men da strammet denne Øksnesmannen seg opp mens han gråt en skvett og sa: «Dokker må berre flire av mæ, men æ va så trøtt at æ så tel sine tide heile tre støtte.» Båtmannskapet ble frikjent av retten og kjennelsen lød: «....på grunn av menneskelig svikt og tretthet uten alkohol.»

Profeten

Min far, han John i Vikan, sa ofte: «Det står i Bibelen at du skal akte vel på drømmen for den har sin betydning.» Ved sida av de mange varsler som min far fikk i drømme, kan jeg huske at han også hadde noen veldige hypnotiske evner.

Min far var i mange år leverdamper hos fiskekjøper Anton J. Osenbrokk som hadde sin kai like ved fyret her på Andenes. En natt drømte han en eldre mann med hvitt skjegg. Denne mannen, som han trodde var en profet, sa at han skulle gå ned på Kilkaia, for der var en mann som trengte hans hjelp. Om morgenen på tur til Osenbrokks kai kom han plutselig til å tenke på denne drømmen. Dermed gikk han først ned på Kils kai. Der fikk han se en fremmed mann som tok seg tilsprang og var tenkt å hoppe på havet. Min far gikk fram og sa «hei du» i det samme. Mannen stanset opp og begynte å gråte. Han fortalte at han var kommet hit for tre dager sida med håp om å få seg arbeid. Men det var ikke arbeid å oppdrive. Han sa videre at han hadde ei sjuk kone og seks barn og nu var han så fortvilet at han hadde tenkt å ta sitt eget liv. «Jeg har 9 barn og har hatt mye sjukdom og problemer. Men så lenge Gud er med både dæ og mæ, har vi intet å frykte», sa far min. «Det var en gudsprofet som sa til mæ i drømme at æ skulle gå hit for å hjelpe dæ. Æ arbeide på ei anna kai, men æ skal ta mæ fritt et par tima. Nu kainn du bli med mæ heim og få dæ mat og ei god seng å sove ut i. Æ veit at det ikkje e arbeid å oppdrive her, men æ skal spørre lensmannen om tellatelse tel å samle inn penga tel dæ på ei liste, Æ skal også få tak i en stor kasse fesk til dæ. Videre skal æ be min gode venn kjøpmann Linkausen om å gje dæ en del matvara,» sa far min til slutt.

Da min far, tre timer senere, gikk opp på bryggeloftet over spiserommet, kom der en gårdbruker innom. Han var fra en gård ca. ei mil fra Andenes. Far min viste han lista med lensmannens stempel på og spurte om han kunne gi et par kroner til denne stakkars mannen som hadde en stor barneflokk å forsørge. Da ble han Jens J., som karen het, sint og sa: «Du John, du er ikke noe bedre enn denne rampen som kommer til Andenes i dårlige tider og spør etter arbeid.» Far min svarte: «Du Jens J., æ huske godt da du for 6 år sida kom hit for å prøve å få dæ arbeid. Du fikk dæ slåttearbeid hos en mann på Laura. Litt seinar blei du gift med ei enke som hadde et stort gårdsbruk og nu gjør du dæ svær med kjeften full av snus og tobakk. Men du skal få svi for alt det stygge som du har sagt om mæ og denne stakkars mannen som æ samle inn litt penga til. Som alle på denne kaia veit, så kan æ stanse blod og gjøre folk fresk av sjukdomma. Æ kan også sette sjukdom på folk som e stor i kjeften.» Etter dette gikk far min mot han Jens J. og sprikte med de store tykke fingrene og så han stivt inn i øynene og sa: «Noas forbannelse skal komme over dæ og du skal i de nærmeste dagan bli så sjuk at du på det nærmaste e ferdig tel å dø. Den einaste måten å bli bra på e at du kjem heim til mæ og ber om tilgivelse.» Han Jens J. trodde på det som far min sa og var hvit i ansiktet av redsel.

To dager senere kom hans kone leiende med ham hjem til oss. Han bad far min om tilgivelse for det han hadde sagt, og bad han også ta sjukdommen av ham. Min far sa at han hadde tilgitt ham for lenge sida, men den eneste måten han kunne bli frisk på var å legge seg på kne der på gulvet og be Gud om tilgivelse slik at han kunne gjøre ham frisk. Min mor gikk så etter Bibelen, rakte den til min far og sa: «Jeg vet du John kan gjøre ham frisk.» Far gjorde seg alvorlig i ansiktet, tok så Bibelen og gikk inn på soverommet. Da han kom tilbake sa han at intet var umulig for den som trodde på Gud. Etter dette ble Jens J. frisk og han trodde fullt og fast på at det var min far som hadde tatt sjukdommen av ham. Den mannen som far gikk med liste for, fikk 41 kroner og det var mye penger i 1922. Min far vekslet brev med denne mannen i mange år senere, og det gikk bare bra med ham og hans familie.

En gang senere drømte min far på ny denne mannen med det hvite skjegget som fortalte ham følgende: «I morgen er det en gutt som faller på sjøen. Han må du berge for han skal være vår tjener.»

Da min far den neste dagen skulle ro hjem fra havna, så han en gutt som kom rekende i en jolle. Plutselig falt gutten i havet og gikk til bunns. Far rodde lynsnart til og stakk en åre under armen på gutten da han kom og fikk han opp i båten. Så la han gutten over tofta og presset sjøen ut av ham. Da han kom inn til fjæra ved Heggelundkaia, var der fullt av folk. Plutselig reiste gutten seg opp i båten og sa: «Å Gud, er det du John som har berget meg.» Gutten het Gerhart Blix og ble som voksen baptistprest og en Herrens tjener. Spådommen til profeten, som snakket til min far i drømme, gikk i oppfyllelse.

Sammenstøt med ei død kvinne

Min far var leverdamper sammenhengende i 15 år hos en fiskekjøper som het Anton J. Osenbrokk. Han hadde kaia si like ved fyret her på Andenes. Min far som hadde kone og ni barn å forsørge, arbeidet både lørdag og søndag for å holde mat og klær til sin familie. 80 øre timen varte ut også de magre tredveårene.

Natt til søndag den 12. januar 1916 hadde det snødd meget som det hadde gjort i flere dager. Det var derfor bare ei smal stripe å gå etter over Vikanrabben. Da far kom gående midt på det sted hvor Andreas Borgens gamle hus nu står, så han ei stor fyldig kvinne med et sjal over hodet, slik de var kledt i gamle dager. Hun kom etter en smal gåstripe der hvor nu den første tverrgata ligger. Kvinnen gikk så over på den smale stripa som far min gikk etter. Far trodde selvfølgelig at dette var ei levende eldre dame og begynte derfor av høflighetshensyn å trakke seg litt ut til sida, slik at den gamle uhindret kunne gå forbi. Men da de var kommet på ca. 6 meters hold fra hverandre, kom hun som skutt ut av en kanon mot far som lynsnart kastet seg til side. Etter dette sjokket snudde han seg for å se etter henne, men kunne ikke se noe. Min far, som var blitt irritert av dette, tok fram tollkniven av slira og sa med en forarget høy stemme: «Du vil bare ha kommet igjen så skulle æ ha skore skolten av deg, det djevlenautet.»

Da far hadde gått de siste 30 meterne fram til Oluf Sørensen sitt hus, var det liksom at sinnet og det dårlige humøret gled av han. Han tenkte som så at det kanskje var dumt å bli så veldig sint på henne da hun var en død åndeskikkelse. Men en ting var sikkert. Viss han ikke hadde kastet seg til sides, så hadde han fått et dødelig slag av det djevlenautet som ikke kunne være annet enn en ond ånd.

Intet er umulig ......
(fortellinger fra 1910)

Min far var gjennom hele livet utsatt for livsfare flere ganger. Han mente selv at han måtte ha en åndehær som stod ham bi i de mest prekære situasjonene. Det var slik han selv sa det: «Alltid har æ hatt tru på Vårherre, og de e eine og aleina Gud æ kan takke for at æ kom levanes fra disse farlige situasjonan.»

Far fikk en gang slik smerte over hjertet. Det ble en stor kul som hovnet mer og mer opp for hver uke som gikk. En dag gikk han utover til legekontoret, som den gang lå i nærheten av fyret her på Andenes. Der var en flink lege ved navn Skartum. Da han hadde lyttet på hjertet og trykket en del på det området hvor hevelsen var, ristet han på hodet. Far spurte om det var slik han hadde fryktet for, at det var hjertevekst. «Ja, dessverre,» sa legen alvorlig. «Æ e jo en ung mann på bare 35 år. Kainn du si mæ heilt ærlig kor lenge du trur æ kainn leve med denne sjukdommen?» «Skal jeg være ærlig, kan du dessverre bare leve i høyden tre måneder til,» svarte legen.

Da far kom hjem og fortalte dette til min mor, gråt de begge. Far var blek i ansiktet og la seg på senga. Så bad han min mor ta fram Bibelen. Han la den rett over hjertet og sa: «Kjære Gud, du må gje et fortrøstningsfullt ord i denne triste situasjonen æ nu e kommen opp i.» I det samme han slo opp på ei tilfeldig side, kom han til å lese: «Intet er umulig for den som tror på Gud.» Han stod så opp av senga og la seg på kne og bad en inderlig bønn til Gud om at han måtte berge livet, slik at han kunne fortsette å arbeide og tjene til livets opphold for seg og sin familie. I det samme han reiste seg opp igjen, hørtes det akkurat ut som en mengde med små stein rullet ned fra hjertet. Min mor, som satt like ved, hørte også denne raslinga som kom fra brystet til far, og han følte seg med ett ganske frisk.

Da han noen dager senere gikk tilbake til legen, sa denne forferdet at her var skjedd et mirakel og at far var helt frisk. Min far sa ofte at han bebreidet seg selv for at han var så feig at han ikke kom seg til å si at det ene og alene var Gud som hadde gjort ham frisk.

Min far var en gang og førte noen levertønner for en fiskekjøper som var fra Ålesund og het Ryst. Ryst hadde leid kaia på Lankanholmen her på Andenes. Han hadde tre store eikefat i dorien. Sent en kveld holdt to mann på med å heise disse tønnene opp av båten. Da det siste leverfatet var kommet ganske nær kaikanten, var det en stemme innefra mørket under kaia som sa: «John, pass deg.» Og i det samme hoppet far opp på en tverrbjelke og fatet som datt ned, gikk tvert igjennom båten. Han Ryst ropte så på Ålesundsdialekt: «Å herregud, lever han John?» Min far som hadde kommet seg opp etter kaistigen sa: «Ja, gudskjelov. Æ leve, men Vårherre va og varsla mæ i rette øyeblikket.»

....

Far var en ivrig kobbeskytter. Han pleide å ro mellom holmene vest av fyret i 5 - 6 tida om morgenen. Da pleide kobben å ligge på et undervannsskjær og sove. Far rodde slik at vinden gikk fra skjæret og mot båten. Da kunne han nesten lydløst ro inn til skjæret før kobben våknet. Han skaut aldri en kobbe i sovende tilstand, men rodde så nært skjæret som mulig før han tok børsa fram og siktet rett på hodet mens han sa: «Hei du.» Når så kobben ble klar over situasjonen og rettet seg opp for å hoppe i vannet, trykket far av og tok livet av den.

Denne gangen var far meget spent, for han så at det lå en svært stor kobbe på skjæret. Han dro båten et langt stykke opp på undervannsskjæret, men glemte å ta ut dreggen som han alltid ellers tok ut når han gikk på glatte undervannsskjær. Mens han stod på toppen av dette skjæret og betraktet den fine kobben, rant båten ned etter tangen uten at far kunne nå den. Vinden og strømmen gikk fra skjæret og alle Andenesbåtene lå i sine fortøyninger, da det var tid for vårpuss og 4 - 5 av dem alt var trukket opp på slipen. Det var derfor ingen sjanse for å bli berget, for når sjøen flødde opp, ville den stå 3 - 4 meter over skjæret.

Min far rettet så blikket opp mot himmelen og bad Gud om å hjelpe ham til redning. I ett nu svingte båten som var på vei utover, om og kom med framenden mot skjæret. Den ble formelig skjøvet mot vinden og strømmen, og ble så til slutt puffet et godt stykke opp over skjæret hvor far stod parat og huket tak i den.

Da far hadde fått dreggen ut av båten og sikret seg mot at den skulle reke av gårde igjen, gikk han opp på toppen av skjæret og la seg på kne og takket Gud for at han atter hadde reddet hans liv.

Når så far kom roende hjem til Vikan med den store kobben, var vi alle fire brødre møtt opp for å hjelpe ham med å få den opp på bakken hvor den ble flådd og pakket i kasser for så å bli sendt til oppkjøper i Tromsø den neste dag.

Ved middagsbordet fortalte far om den hendelsen han hadde vært utsatt for. Vi ble alle forferdet og var klar over at det måtte være en åndsmakt som også denne gangen hadde reddet vår far.

Reinsdyr på Andøya

I 1890 var det to samebrødre som flyttet til Andøya med sine reinflokker som tilsammen var på ca. 3000 rein. Den eldste av brødrene het Guttorm og den andre Jo. Guttorm som hadde kone og to sønner, satte sitt familietelt på myrene like ovenfor Sellevoll. Jo hadde sin teltplass ca. ei mil derifra. Jo hadde to hunder som var gode gjetere. Når disse to samene hadde fått ordnet med salg av reinkjøtt til Sør-Norge, jaget de alle reinene utover til Andenes. Slaktinga foregikk ved sjøen på en gressplen nede ved stranda. Her var det også en del folk som kjøpte seg vinterforsyning av kjøtt. Min far pleide å passe på reinflokken for han Guttorm. For dette fikk han seg et slakt. Far fikk også undervisning av Guttorm om hvordan han og hans bror Jo merket reinen. Guttorm hadde det merket at han klippet et lite hakk øverst oppe i ørene på reinen, og Jo klippet et større stykke av ørene.

En gang da far min satte opp noen rypesnarer på vestersida av Klevannet, så han at Jo kastet med lasso etter noen av Guttorm sine reiner. Da Jo sammen med reinflokken og de to hundene var kommet opp fjellsida, gikk far min fram til det stedet der han hadde oppdaget Jo. Han hadde nok en mistanke om at Jo drev og merket rein. Her fant far min 16 halve ører med Guttorm sitt merke. Jo hadde altså merket til seg 8 rein. Far tok med seg disse ørene hjem og viste dem fram for han Guttorm som kom en tur innom min bestefar den neste dagen. Min far ble med Guttorm til lensmannen for å bevitne hva han hadde sett. Jo fikk fritt valg av lensmannen om enten å gi tilbake til Guttorm de 8 reinene eller å bli sendt til Kabelvåg fengsel den neste dag. Jo som gikk til full tilståelse, lovte å gi Guttorm tilbake de 8 reinene samme dag. Men under forhøret hos lensmannen sendte Jo et morderisk blikk i far som etter den dag også tok børsa med seg når han så etter rypesnarene sine.

Ca. 14 dager senere gikk far min på nytt for å se etter rypesnarene sine. Han satte børsa fra seg i en torvesjå 50 meter fra snarene. Da kom

han Jo i full fart på skiene sine. Han stanset på 10 meters avstand fra far min og stirret morderisk på han, samtidig som han sa noen ord på lappisk til hundene sine. I ett nu sprang begge hundene på far min og flerret bukselårene hans. Han prøvde å holde hundene vekk med å løfte opp en fot av gangen. Til slutt sa han til Jo: «Du må få hundan vekk fra mæ straks ellers så stekk æ kniven i dem.» Men i det samme far tok handa etter slirekniven, rykket hundene så kraftig at han falt framover. Like etter sprang Jo opp på ryggen til far og sa: «Her skal du drepest og her skal du gravest.» Jo tok handa til slira for å få ut kniven, men da gjorde far min et kjempehopp framover slik at lappen datt av. Far min sprang nu i full fart nedover til torvesjåen. Her fant han børsa som var ladet og skjøt et skudd rett over hodet på han Jo. Lynsnart satte han inn en ny patron, men da ble lappen redd. Han tok hundene med seg og stakk til fjells.

Far min fortalte så lensmannen om dette mordforsøket til Jo. Da sa lensmannen: «I selvforsvar kan du skyte han i en arm eller en fot, men først kan du sende et skremmeskudd slik som det du skjøt over hodet på ham sist.»

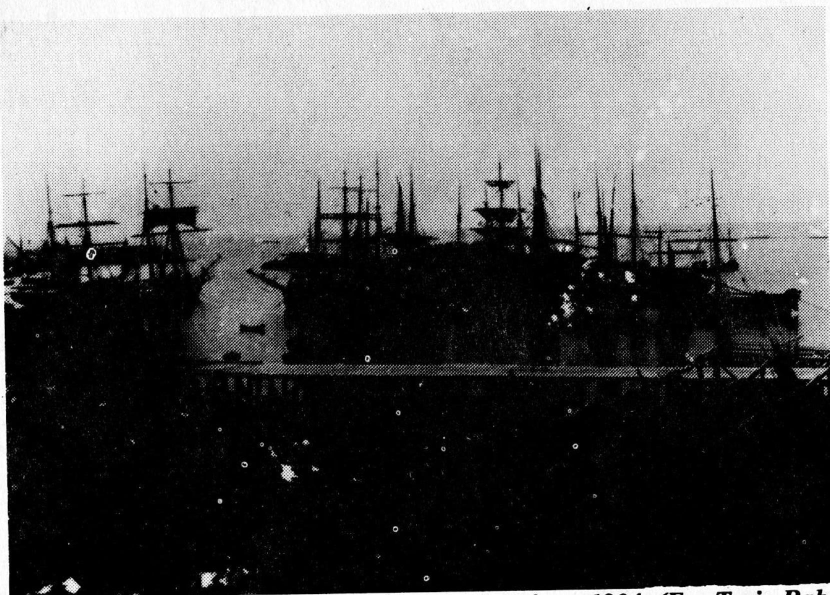
Andenes havn 1910/1911. Russeskuta i forgrunnen er en Nova Scotia skonnert innkjøpt fra New Foundland av den kjente russiske kjøpmann og reder Ivan Brukoff fra Arkangelsk.

Pomorhandelen (møte med han Redevoy)

Ved århundreskiftet og henimot slutten av tyveårene foregikk den nu så omtalte pomorhandelen med Russland. Her på Andenes lå det hver sommer 10 - 12 russiske seilskuter og kjøpte blåkveite. Min far var mange ganger ombord for å flekke kveite. Interessert som han alltid var i språk, lærte han snart russisk tale og fungerte da av og til som tolk. Far hadde en avtale med russeskipperne om å dirigere fiskebåtene over til den skuta som da var ledig til å ta imot. Han fikk 5 kroner for hver båt som han var ute i leia og dirigerte inn.

En gang hadde far til gode 40 kroner hos en skipper som het Redevoy og som ble «radikal» når han hadde drukket vodka. Han nektet å betale og mente som så at fiskebåtene ville komme til ham av seg selv. Far sa da til ham på russisk at han ikke skulle få en eneste båt mer.

Da Redevoy hadde ligget i 14 dager og ikke fått en eneste fiskebåtlast, ble han sint. Han sa til mannskapet sitt at han skulle drepe far min før han reiste herifra. En av mannskapet fortalte dette til far i all stillhet da de møttes oppe ved vannbrønnen. Min far som ante uråd ved dette, hadde alltid en revolver med seg når han rodde nede på havna.

Andenes havn med russefartøyer og andre båter. 1904. (Fra Terje Rabbens bildearkiv).

En dag jeg som tiåring var med far en rotur på havna, vinket han Redevoy på han og sa: «God venn, god venn. Kom på skip og få penger.» Far kjente etter om han hadde revolveren på plass i lomma og så sa han til meg: «Vi har begge åran halvt ute og så sett du her og hold dæ fast i ankerkjettingen. Viss æ kjem springanes fort tilbake, så ror vi hurtig vekk.»

Da min far kom ned i kahytten, ba Redevoy han være så god å sette seg. Han tok så og låste att døra, men heldigvis så tok han ikke nøkkelen ut av låsen. Mens min far satte seg ned på en benk, bøyde han Redevoy seg bak en liten kommode. Her tok han fram en meget stor kniv og ble helt grå i ansiktet av sinne og laget til et ekte morderansikt. Min far tok så fram revolveren og sa på russisk at viss han ikke straks la ned kniven, så skulle han fylle kroppen til russeren med blykuler. Redevoy, som ble skremt av min fars kraftige stemme, la ned kniven, men strakte seg etter ei snor som gikk opp til ei ringeklokke på dekket. Systemet var slik på disse russeskutene at når man trakk en gang i snora, da kom der en mann i kahytten, og når det ble rykket tre ganger, da kom der tre mann ned til skipperen. Da Redevoy strakte seg etter snora, sa min far: «Vess du varsle mainnskapet så får du tre kule i hauet med en gang.» Mens far

skremte han med harde ord, arbeidet Redevoy febrilsk med å få opp låsen til døra. Da han endelig fikk den opp, sprang han i full fart opp på dekket. Min far fulgte etter og lot et skudd gå til værs for å skremme Redevoy. Deretter hoppet han i båten og vi rodde derifra i ei veldig fart. Vi skjulte oss bak ei anna skute hvorfra vi kunne se at Redevoy gikk omkring på dekket og speidet etter oss med et gevær i handa.

Vi rodde samme dag bort til rederskuta. Denne rederen het Kjuksin. Da min far på russisk hadde fortalt ham det hele, fikk min far de 40 kronene utbetalt av ham. Til slutt sa han: «Redevoy mye krot pjan på golova.» Dette skal bety på norsk: «Redevoy meget dårlig på hodet. Når han kommer hjem til vårt land blir hendene bundet og blir straks på vator kostom,» som betyr at han ville bli kastet på havet.

De kraftige uttalelsene fra rederen gjorde at han Redevoy rømte fra skuta i Tromsø. Han snakket godt finsk og da han kom til Finnland, ble han ansatt som tolk. For lønnen som var ca. 1000 kr. pr. måned, kjøpte han for det meste vodka. Han ble gift med ei pen dame fra Polen. Men den sterke dama hadde både han og de to sønnene hans respekt for. Redevoy var selv en stor pen mann. Det var stor synd at han ble så vanskelig når han var beruset.

Russekobbe året 1909

Det året var det storinnvandring av polarsel fra det nordlige området av Russland. Det var simpelthen tusenvis av denne kobben overalt her i Nord-Norge, og den spiste fisken av garnene og lina.

Min far skjøt 412 stykker som han sendte flere kasser av med huder og skinn hver gang det var damptur til Tromsø.

En gang han kom roende like utenfor gammel-moloen, fikk han se en ekstra stor kobbe. Han trodde først det var en liten hval, men da han kom nærmere, så det ut for å være en hvalross, og da han hadde gitt ham det første skuddet, fikk han se den klarere og så da at det var en ekstra stor rusk av en kobbe. Da den ikke døde etter seks skudd rett i hodet på kort avstand, trodde han at det var han selveste Gammel-Erik i kobbeskinnspels. Det verste var at kobben flere ganger på rad la på båten for å velte den. Frossen på hendene tok far min tak i sveivene og løftet dem opp fra båtripa og skjøv dem attover, samtidig som han fikk gitt kobben et støt med åra. Da han hadde ladd geværet med den syvende og siste patronen, skjøt han kobben i det ene øyet, og da gikk kula rett inn i hjernen. Den var død momentant og gikk til bunns et lite stykke fra et skjær.

To timer senere fikk far min postbåten til å slepe kobben opp i Kilfjæra. Da den ble flådd, viste det seg at det var en kobbeart som heter Hættakall. På ishavet regnes den for å være livsfarlig idet den kan springe opp på isen som et menneske når der skytes på den, og for å beskytte seg, drar den ned den pansertykke hætta, som er like tykk som et bildekk. Far min fant 6 av kulene fast i denne skinnhætta. Dette ekstra store skinnet ble spilt ut på røstveggen på Kilfjøsen. Det ble senere solgt som veggpryd til rådhuset i Bergen.

Fra krigens dager

Under siste krig var det 2000 tyske militærpersoner her på Andenes. Altså like mange som det var sivilpersoner.

Min far fant en amerikansk livbåt som var beregnet på 36 mann. Det var en godt forsynt jernplatebåt med flytetanker hvorav en del inneholdt proviant. Der var også skipskompass, energitabletter og en stor revolver, samt 200 skudd. Båten hadde gått over noen undervannsskjær og dermed fått et avlangt hull på en meter i båtsida. Men den fløt godt på tankene da far min fikk slept den fra Toften og hjem til Vikan.

Etter at han hadde tatt ut alt av verdi og gjemt det langt fra sine eiendommer, gikk han på telegrafen og ringte til lensmann Laurits Larsen på Dverberg, som også var medlem av hjemmefronten og bad ham føre den funne livbåten inn i sine protokoller som vrakgods. Far min ville ha prosenter av verdien av skroget som finnerlønn: «Du må regne med å få oppringing fra den tyske kommandanten, så du må berre sei som sant e at der va et håll i båten og alt hadde velta ut av den da sjøen braut den over fleire undervannsskjær på vestsida av Ainnes.»

Ei uke etter at far min hadde satt båten opp i Vikanfjæra, kom der en tysk militærsjef samt Gestapo og tre soldater. Alle hadde hjelmer på hodet og de hadde en tysk tolk med seg som snakket meget godt norsk. Han het Laurens, og mange som var på tyskarbeid visste godt hvem han var. Da hele denne staben møtte far min nede ved båten, gikk jeg inn i et uthus like ved. Jeg visste at far min hadde hypnotiske evner og jeg var derfor ikke redd for at det skulle gå så galt at han ble arrestert.

Den tyske militærsjefen sa noen ord, og så sa tolken videre: «Vi er kommet hit for å arrestere deg og grunnen til det er at du har funnet en livbåt, og i den var det mangen ammunisjon og mangen geværer og revolvere.» Far min gikk så rett mot han og så han rett inn i øynene og sa: «Kor henne i Tyskland e du fra?» Tolken oversatte for de andre og så fortalte han at han var fra Hamburg. «E du fra en av verdens største sjøfartsbya og ikkje førrstår at når bråttsjø velte en åpen livbåt gang etter gang, kainn det omulig være nokka som held sæ innabords. Børse, sei du, men det e jo av jern og søkk med en gang til bunns etter et velt.» Etter dette sa sjefen noen ord og tolken oversatte: «Vi har et godt etterretningsvesen og det sier at der var mangen ammunisjon i båten.» Da så far min han rett inn i øynene igjen og uttalte: «Dem førtell mæ at Tyskland tape krigen, men det trur æ aldri på.» «Hvorledes kan du tro det?» sa tolken. «Dokker ser nu dissan nye V1- og V2-rakettan. Æ e heilt sekker på at dem e i ferd med å lage tel et enda farligare våpen.» Da militærsjefen fikk høre dette, ble han mildere i stemmen: «Tror virkelig du gamle mann at vi vinner krigen?» ««Ja, like sekkert som æ står her.» Da tok sjefen ei eske sigarer opp av lomma og gav far min. Han klappet han på skuldra og sa: «Du gamle mann kan bare beholde den båt.»

Da de var vel av gårde, fikk jeg og min far oss en god latter. Han far sa: «Æ narra godt de jyplingan.»

På militærtjeneste

Min far var født i 1876 og ble som 20-åring innkalt til sesjon på Lekangmoen militærplass i 1895 for legeundersøkelse. De som da ble kjent friske skulle møte opp om våren 1896. Det var den gangen 25 øre pr. dag i lønn for dem som tjenestegjorde. Det var ikke permisjon mot nu tre - fire ganger i året. For å slippe militærtjeneste var der mange som klaget seg tunghørte. Dette knepet ble etterhvert legene obs på; derfor brukte de både høy og lav styrke på stemmen når de snakket med noen som skulle undersøkes.

Far min tenkte også på å gjøre seg tunghørt. Da han kom inn på legekontoret, bukket han først med hodet som en høflighetsgest, og så stilte han seg opp og simulerte og stirret rett fram akkurat som en døvstum. Legen spurte så med alminnelig styrke på stemmen om han var syk. Far reagerte ikke på dette. Legen spurte så om igjen, men med forøket styrke. Far tok seg til øret og hoppet til sides og så sa han: «Æ fikk detta førr et halvt år sia da æ va ute med fembøringen på feske.» Deretter spurte legen med lav stemme om han hadde hatt det lenge. Far reagerte heller ikke denne gangen før legen tok opp igjen spørsmålet med høy røst. Far simulerte som første gangen og tok handa til øret. Så sa legen: «Venstre fot opp.» Far reagerte ikke på legens lave stemme, og legen sa nu kraftig og høyt: «Venstre fot opp.» Far gjorde som de forrige gangene og hoppet til sides. Da sprang legen i sinne etter ei trakt og puttet den i ei veldig fart ned i det ene øret til far. Så sprang han bort til bordet og skrev i vernepliktsboka at far var «dyktig til linjen». Min far tenkte som så: «Du kainn berre vent tel våren. Da skal æ ta finpussen på dæ og din intelligens. Og det derre sjettsinne dett skal bremses. Det går nu an å temme den villaste løva i urskogen, så æ skal nok greie å stoppe kjeften på denne uoppdragne tølparn.»

Han farfar lå det året i leddgikt, og far min skjønte at her måtte det gjøres noe drastisk: «Æ e jo den einaste som han far kainn lite på førr å få gjort slåtta unna til de tre kyrne og de seks sauan.»

En dag gikk han på loftet og leste i ei gammel legebok om symptomene på tuberkulose som den gang var en meget farlig sykdom. Etter at far hadde satt seg grundig inn i symptomene, gikk han inn på stua og trakk ut ei kommodeskuffe som inneholdt verdipapirer. Der hentet han en dødsattest over en eldre bror som noen år tidligere døde i blomstrende tæring, altså tuberkulose med feber.

Da far min om våren 1896 kom tilbake til Lekangmoen, ble det holdt en ny legeundersøkelse. Legene, som var to i tallet, sa: «Er du syk?» Far

svarte: «Æ håpe nu inderlig at æ ikkje e det, for æ har nu heile tida sida æ va guttunge gledd mæ tel å få tjenestegjøre i militæret, å få gå i kongens klea som dem sei.» Etter at de hadde lyttet og undersøkt på kryss og tvers, så sa de at han var en kraftig og sterk mann: «Har du selv merket at det har vært noe som har feilet deg?» «Nei, ikkje nokka særlig; det vil sei, æ e så veldig tel å svette om natta og æ har lett førr å bli hås i stemmen. De dagan dette pågår bli æ så veldig tungpusta, særlig når æ går opp motbakka.»

Legene gikk så inn på rommet ved sida av. Far min hørte at de sa: «Vi kunne jo ikke finne noget, men der må jo være en skjult svakhet.» Da de kom ut igjen, spurte de far om det var noen i familien hans som hadde hatt tuberkulose.«Ja,» sa far, «æ har en bror som e død i blomstranes tæring.» Deretter viste han fram dødsattesten over broren. Det endte med at legene skrev udyktig i fars vernepliktsbok. Hadde de visst at hans bror hadde smittet sykdommen på seg av sin forlovede, som var datter til lensmannen i Værøy, så hadde far neppe fått slått gresset på jordene til farfar den sommeren.

Gutten som fikk seg børse

I gamle dager bodde det en handelsmann her på Andenes som hadde mange barn. Det fortelles at han i alt hadde 14 stykker og alle med den samme kona. Har det vært i dag, kunne han ha håvet inn en stor sum i barnetrygd. Når barna kom i skolepliktig alder, fikk dem ei hjemmelærerinne, eller det som de den gang kalte for ei guvernante. Denne dama var i deres hjem i mange år. Hun var særlig nøye på skrivinga, og derfor fikk alle disse barna ei fenomenal fin handskrift. Ellers var de flinke til å regne, og alle sønnene ble etter hvert handelsinteresserte. Senere i livet ble guttene litt motløse da en storbrann tok alle husene samt kai og fiskebrygger. Men de ga ikke opp, selv om de etter hvert kom opp i en høy alder. De livberget seg godt, alle sammen, til sin død.

En av disse guttene hadde slik veldig lyst til å lære seg å skyte med børse. Men hans far torte ikke å kjøpe inn børse, da han var redd for at sønnen skulle skade seg. På den tida som nu leste en ofte om folk som var blitt invalide for livet, og atter andre som hadde både drept seg selv og andre på grunn av dårlig behandling av våpen. Sverre, som sønnen het, kom flere ganger hjem til min far og ga han en kvartrull tobakk for å få lære hvordan et gevær skulle behandles på rette måten.

En gang var Sverre sammen med min far som skaut en flott kobbe

som lå og hvilte på et skjær. Da de rodde hjemover, sa min far: «Nu veit æ på råd korsen du skal få far din tel å kjøpe dæ børsa. Nu skal vi legge denne kobben på det lille skjæret rett nerafør kaia tel far din. Han e jo tel stadighet der. Du går så i førrveien. Æ kjem litt seinar gåanes med børsa på ryggen. Så sei du så høgt at far din kainn høre det: «John, lån mæ børsa. Æ ser en kobbe.»» Sverre var enig i framgangsmåten og far ga ham en patron som han kunne sette i børsa.

Det gikk etter planen da Sverre sprang ned til kaikanten og fikk fyrt av børsa slik at kula gikk over skjæret slik de hadde avtalt. De laget til spenning da de sprang i småbåten og fór ut til skjæret.

Da de kom tilbake til fjæra, stod far til han Sverre og så på kobben. Da sa far: «Æ har nu aldri i livet sett en kobbe som e så fint skåtten. Se her. Kula har gått rett i hauet og det e ikkje en einaste blodflekk på skinnet. Du har mykje å være stolt av sønnen din førr. Bestill han ei børse fra ei forretning i Tromsø, så har dokker ho her i løpet av ei uke.»

Senere sendte Sverre ei god julesteik til min far hvert år da han hadde etablert seg med forretning. En gang sa far min: «Nu må du ikkje la det gode hjertet dett løpe av med dæ.» Men han Sverre svarte: «Det bør du ha førr at du fikk han far på trua tel å kjøpe mæ børse.»

Sverre og hans bror Terje, som var dampskipsekspeditør, samt hans bror Gustav, som var disponent, var alle med i det gamle skytterlaget, og de var kjent som gode skyttere. I tillegg hadde alle i den slekta en meget god sangstemme. De fleste av dem var med i stedets mannskor.

Slåssing i gamle dager

Min far fortalte om en slåsskamp han var med på som 22-åring i 1898. Denne kampen varte fra kl. 8 om kvelden til kl. 6 om morgenen. Far min var en av mannskapet ombord på ei seilskute som var innom Tromsø med ei materiallast. Om lørdagskvelden rodde han sammen med en kamerat i land. De tenkte seg på dans et eller annet sted oppe i byen.

Da de hadde fått satt opp båten og var kommet opp av fjæra og inn på veien, kom der to politikonstabler slepende med en gutt på 8 - 10 år. De hadde tatt tak i hver sin fot på gutten som liggende på ryggen ble dratt gjennom noen småsøler på veien. Da sier min far til sin kamerat, som var en stor, kraftig mann: «Skal vi stå å se på at de hyenan mishandle den stakkars banungen?» Like etter sprang de fram mot de to konstablene og sa at de skulle slippe gutten straks, ellers så skulle de slå

dem sønder og sammen. I det samme som den ene konstabelen skulle ta fram kølla, ga min far ham en lynsnar knyttneve rett i munnen så han seig om. Den andre konstabelen fikk et spark rett i magen, og idet han kraup på knærne vekk fra åstedet, tok han opp plystra og på et blunk var 6 nye politikonstabler kommet til. Og nu kom der også folk til fra alle kanter. Faren til den lille gutten kom løpende med ei avbrekt åre i den ene handa og tok gutten i den andre. Først takket han min far, som hadde berget gutten ut av politiets klør, og deretter begynte han å slå løs på de to politimennene som gutten kjente igjen. Slåssinga fortsatte i et enda hurtigere tempo, og til slutt var det bare 2 av 8 politimenn som ikke hadde fått beinbrudd.

En stor politikonstabel tok opp kølla for å slå til far min, men lynsnart rykket han den ut av handa på han. Så gav han ham et par kraftige slag. Ett traff ham rett over kinnet så blodet rant. Far min sprang så mot den delen av folkeringen som var tynnest og spente folk på leggene for å komme seg ut. Han sprang så ned til sjøen, tok til låns en småbåt og rodde så ut over havna. Han var klar over at de fulgte med hvilken skute han rodde til. Så i stedet for å ro til den skuta han selv var med ombord i, rodde han til ei skute fra Helgeland. Da han så kom ombord der, halte han småbåten rundt til den sida som vendte fra land, og derifra hoppet han ombord i den igjen og rodde så til den skuta han tilhørte. Vel ombord i sin egen skute, lot han den lånte båten reke unna vinden mot land.

Etter dette gikk han opp i styrhuset hvorfra han kunne se en båt med folk fra politiet komme roende ut mot Helgelandskuta. Helgelenderne som ble tørnet ut, kunne bare fortelle at deres småbåt hang i daviterne, urørt. De hadde verken hørt eller sett noen mann legge til deres skute.

To timer senere kom kameraten til far min ombord. Han hadde fått seg et blått øye. Han sa at han hadde knekket bein på tre av politikonstablene, slik at det ikke var mer enn rett og riktig at han hadde fått seg en dask igjen. Han sa videre at min far måtte inn til forhør. Det ble spurt etter hva den andre storslåsseren het og hvor han var i fra. Men kameraten til far hadde bare sagt at han ikke kjente ham og ikke visste hvor han var i fra. Til politiet hadde han sagt at han hadde truffet far min der på veien og spurt ham om han visste om noen steder der det var dans. Politiet hadde videre sagt at han skulle møte i retten neste morgen. Men da hadde kameraten til far sagt at politikonstablene også kom til å bli stevnet for å redegjøre for med hvilken rett de drog en liten guttunge etter beinene gjennom en sølefull gate. Han hadde videre sagt som sant

var at han selv hadde vært i politiet i Vardø i tre år og derfor hadde kjennskap til alle lover.

Da de andre hørte dette, ble de angstfull og redde. De sa at han ikke trengte om å møte før de hadde funnet den andre som var med på slåssinga.

Neste dag kunne far min lese i ei Tromsø-avis at der var funnet en båt med ei politikølle ombord. Avisa trodde at dette var samme båten som den mannen som hadde tatt politikølla hadde rodd ut over havna med. Avisa mente også at sida mannen var forsvunnet, så hadde han kanskje falt ut av båten og druknet. De bad derfor folk om å se seg for nedmed fjæra, da de kanskje kunne komme over et lik.

Han John forteller

Han Fredheim hadde sånn dårlig telflott tel kaia si at båtan hannes ikkje kunne levere når han va fjæra sjy. Derfor så kjøpte han sæ ei jakt som han fortøyde på vågen slik at ho kunne ta i mot fesk. Dette gjekk nu bra ei stund, men jakta va nu så sørgelig læk. Ho heitte «Fortuna» og av det forstod æ av ei bok æ har at det skulle bety «lykkens gudinne», men nokka «lykkens gudinne» blei det vel ikkje! Han Fredheim hadde ho på slipen både her og i Blokken og de saumfarte ho og stellte ho på aille måta, men like læk va ho.

Æ og gutan hadde jobben med å holde ho læns og vi hadde jo bra timesbetaling førr det, men du kainn skjønne det at fartyet hadde ett meinlikje og lak 600 stekk i døgnet, og når ho låg der over helga så blei det både 1500 og 2000 stekk og mange gonga måtte vi tel med slagpøse førr å få lensa ho. Så begynte havnestyrelsen å bli redd førr at ho skulle søkke inne på havna og bli ligganes i veien førr trafikken. Dermed så sendte de han Fredheim et brev der det stod at han enten måtte sørge førr å få fartyet tætt eller så måtte han få ho ut av vågen innen 48 tima.

Æ skulle nætt inn på kontoret tel han Fredheim ette oppgjør førr pumpinga då han nettopp hadde mottatt dette brevet og va ailldeles utav sæ. Men oppgjør fekk æ likevel. Så snur han sæ rundt og ser på mæ ei lang stund og så sei han at æ skulle få jakta slik ho låg vess æ klarte å få ho ut av vågen innen 48 tima. Ja, æ blei nu heilt slien av dette telbudet og æ tenkte med mæ sjøl at mainnen va jo avholdsmainn uten å smake brennvin, så æ hadde jo berre å ta han på alvor og æ sa tel han at vess dette va hannes meining, skulle æ gjøre mett beste. «Ja, det meine æ,»sa han og dermed va vi enig om det.

Så rodde æ inn tel Vikan og æ tenkte mykje på det her. Fartyet va jo ellers bra og hadde både hud og innved så du kunne drage ho ette dæ opp på høgste Røykenfjellet og sleppe ho handlaust nerover og du skulle ikkje se spronga på ho og et framreie va der på ho så du kunne grisbette heile vågen med. Ellers va der kahytt med kompass i taket og lugar framme og koie og dekke og luka va som ny. Og æ sei med gutan at nu fær vi og pompe læns så skal æ lytte ho «Fortuna» og høre om dette meinlikje kainn finnes. Vi tok med oss drev og verktøy og han Hilberg bror og rodde gjønna kanalen og inn på vågen og tok fatt på lænsinga.

Da vi hadde fått ho læns, så sei æ tel de anderan at nu må dokker være ailldeles stille oppå dekke førr nu skal æ lytte ho. Æ kraup førrsektig langsette babordsia, men hørte ikkje nokka. Så kraup æ attover ette

styrbordsia og nætt så æ kjem førbi likjeluka, så høre æ det! Det va som ei ku som stod og pessa og æ merka av plassen og så ropa æ opp tel gutan at de måtte levere mæ ner verktøyet. Og de flir mæ det ner i nevven, teng førr teng, — øksa, saga, tappjernet, klubba, hammaren og drevjernet og tjæradreve. Og æ tel med øksa og tappjernet på garneringa og høgde opp ei bordalen og då æ fekk vekk bråttan, så stod strålen rett opp i lokta. Så gjekk æ laus med drevet og klubba og fekk stoppa lekkasjen og så fór æ i land og telegraferte ho tel salgs i Lofotposten. Sia så prøvde vi ho med pompa, men det va ikkje ett stekk vatn å få utav ho.

Så kom der en senjaværing, men han berre pruta på prisen æ førrlangte, og æ fekk seinar høre at det va berre framreie han va interessert i. Men tel slutt holdt æ på å gjøre det av med han da ho Soffia kom ner på havnekaia og blåste i luren om at der va kommen telegram tel mæ. Og det va en lofoting som va interessert og æ gjekk i telefonen og gjorde det av med han, og det va jo ingen sak å be havnestyrelsen vente tel mainnen kom og henta fartyet, når æ lovte vi skulle holde god vakt tel han va framkommen.

Dubbelet

Han John i Vikan var fjerde generasjons vrakleiter. En gang omkring 1950 var Terje Rabben på besøk hjemme fra Oslo. Et opphold på hans fødested Andenes hørte med i hans ferieprogram samt en tur innover Vikan for å slå av en prat med sin visdomsfulle kamerat, han John i Vikan.

Da han ankom Vikan denne spesielle gangen, var han John i ferd med å dra opp en del rektømmer. Han sa som sant var at disse stokkene kunne egne seg godt til kaipåler. Da sa han John: «Det e nu æ som har sælt kaipåla tel de fleste kaien her på Ainnes; deriblant tel din far, han gamle Rabben, sælte æ kaistolpa tel to kaie. Du kainn berre ta dæ en tur under de kaien å læs på stokkan. Der e skoren med kniv djupt inn i tømmeret «J.O.V.A.», som betyr John Olsen Vikan Andenes.» Han Terje gikk videre. «Det fortelles at du skal være fjerde generasjons vrakleiter.» «Det kainn nok stemme det. Min oldefar, han Jan Eskil Reder som va embetsmainn, kom med heile sin familie fra Bergen med ei feskejækt. Han hadde sett yrke på sorenskriverkontoret som dengang lå på gården Haugnes her på Andøya.»

Min bestefar, Karl Eskildsen, fortalte at hans far var veldig interessert i å leite rektømmer som dem brukte til brensel på kontorene sammens

med fin bjørkeved som ble fraktet med fembøringer fra Kvæfjord. Min far, Ole Helmer Karelsen, var født og oppvokst på Haugnes. Det var de som eide den store eiendommen som senere ble solgt til Johan og Efrem Kauring.

Det gikk mange herrens år før folk begynte å bruke torv til brensel. Han John fortsatte. «Æ va berre 4 år gammel i 1880 da dem begynte med torvfyring.» Men du John,» sa han Terje, «du og dine forfedre har jo spart mange tusen kroner på slikt billig brensel. Ja, for meg som lever i dette århundre må jo dette regnes som penger i banken eller skattefri sparing! «Når vi nu snakke om slike bagatella, Rabben, så kunne det ikkje falle mæ inn å gje det opp verken tel stat eller kommune. I Bibelen står det at du skal gje keiseren hva keiserens er og Gud hva Guds er. Dermed så blir keiseren fri og når Vårherre som herske over både vær og vind sende mæ nokka tømmer og glasskavla; ja så e det berre før å se om æ e takknemlig eller ikkje. Du har vel hørt om den manna som kom ned fra himmelen og som aille spiste sæ mætt av?» Han Terje nikka tel det. «Men så snart dissan skattebegjærlige djævlan kom i nærheta av denne næringsrike manna, så lot Vårherre dem smelte opp og fordampe i sola.» Han Terje spurte videre. «Du John er kjent for å være en meget god bromhandlar. De sier at viss noen prøver å jokse dæ så blir dem jokset sjøl. Har du en slik episode som du huske etter?» «Ja, nu skal du høre,» sa han John. «Det va en dag æ kom roanes nede på vågen eller havna som dem nu sei. Da så æ på lang avstand at dem kasta ut et glassdubbel. Æ skjønte at det va ett det va blitt holl i. Det rak nu fort med vinden innover mot mæ. Æ gjorde mæ interessert akkurat som detta va et dubbel som va drevven i land fra storhavet. Æ tok opp dubbelet og la det bak i båten og rodde så i retning av dem som hadde kasta det ut. Æ så at dem aille satt der med et falsk flir rundt kjeften. «Nei nu va du heldig John som fant dæ et slikt fint dubbel,» sa dem i kor. «Ja,» sa han John, «dettan blei æ verkelig glad før.» Med et gløtt bortpå han Terje Rabben tilføyde han: «Et slikt dubbel koste jo i dag 35 kroner og det e jo mykje og meir va et dubbel verdt i de magre tredveåra da det her skjedde. Dessuten måtte æ jo svare karan.» Æ kuinne ikkje skjønne koffør at det låg og dreiv medt inne på havna. Æ antar at det har drevve opp i Einarholmen først og nu så det blei sprengflo så har det fløtt av igjen, og slik har det altså høvd tel at æ fant det rækanes her. Karan fortsætte med sett underfundige smil, men æ tenkte med mæ sjøl at på grunn av den falske glisinga så skulle dem få kjøpe dubbelet telbake igjen tel dagens pris. Æ fant jo tel stadigheit slike dubbel som det berre

va et lite holl i oppe ved tappen.

Etter denne episoden begynte æ å eksperimentere med et stoff som på det nærmaste va like godt som glasslim. Dette stoffet laga æ av harpiks, sement, senkvitt og en liten klatt tretjære. Æ smurte litt av det på ei bølgeblekkplata og det satt så godt fast at æ måtte meisle det laust. Like så godt satt det på glasskavla og glassdubbel. Æ dytta litt tjæredrev nedi detta stoffet og så trimma æ det nedi hollet i dubbelet. Tel slutt la æ en ekstra god klatt over det heile. Når så det va gjort tok æ litt av det feittet som e i feittkjertlan tel ekallen og smurte utover. Dette feittet gjør at fuglan e like tørr i fjæran om dem kjem rett opp av vatnet. Æ tok så dubbelet og la det ned i ei tynna med noen tunge jern oppå slik at det ikkje skulle flyte opp når æ fylte tynna med vatn. Æ gjorde med dette dubbelet som med minst femti andre. Æ lot det stå under vatn i serka ti daga og vess det da ikkje hadde trengt sæ inn en dråpe vatn, vesste æ at dubbelet va potte tætt.

Neste prosess va å sy dubbelet inn i ei seildukshætte slik som senjaværingan brukte å gjøre. I tellegg batt æ det inn med småmaska barketau. Tel det tok æ et tjukt stykke tau og spleiste fast i stroppa på dubbelet. Så tok æ og raspa tauet opp med ei hovrasp slik at det ligna et dubbel som hadde fløtte over fra Senja og hadde logge lenge i sjyen.

Tel slutt tok æ med mæ dubbelet og rodde mæ en tur utover tel Skarbarmoloen. Der stakk æ det først ned i sjyen og så strauk æ på det en heil del tang slik at det skuille se ut som aille de andre dublan som dreiv til lands fra Svensgrunnen og andre feskefelt der det va folk fra Senja. I fra Skarbarmoloen rodde æ så innover dit kor æ vesste at den båten lå som hadde kasta ut dubbelet. Det va førresten Farstein P. sin båt. «Nei kor det går John,»sa mannskapet. «Jau det går berre bra. Æ va roanes ned i Skarbarmoloen og der fant æ et dubbel. Æ kom tel å tenke på dissan senjaværingan. Det e nokken makalause folk. Først kler dem inn dublan med seilduk og deretter bett dem det inn med bitte små maske slik at det kainn tåle støt uten å knuses.» «Ka du skal ha førr det dubbelet?» sei høvedsmann Pedersen. «Æ må vel ta det same som dem tar i butikkan og der får du jo berre nakne dubbelet. Nu spare du dæ arbeidet med å bette det inn.»

Når æ så hadde fått pengan i lomma, sa æ: «Dokker har vel ikkje en kokfesk å selge mæ?» Da tok han Pedersen to fine torska og heiv oppi småbåten min. «Det må tel førr at vi slapp å bette det inn,» sa han.

En måned seinare rodde æ bort tel samme båten. Æ spurte mæ førre om korsen det gjekk med det dubbelet som dem kjøpte av mæ. Da sa

han Pedersen. «Det e absolutt det beste dubbelet som æ har på min båt.» «Ja det var godt å høre førr vess det ikkje hadde vært tætt så skuille dokker ha fått pengan igjen. Dokker huske kanskje telbake tel den gongen dokker heiv uti et dubbel som det va et lite holl i. Æ tætta det ned nokken preparata som æ sjøl har funne opp og så batt æ det inn med barketau akkurat som dem gjør i Senja. Så nu kainn du sei tel dissan flikpeisan du har tel mannskap at dem som skal prøve å lure han John i Vikan, blir lurt sjøl!»

Fra 1929. Han John i Vikan med sønnene Norman og Hilmar.

Mannen med den syvende sans

Han John i Vikan ble ofte betegnet som mannen med den syvende sans. Doktor Rossov, som var meget interessert i hans fortellinger, sa at han John i Vikan var et unikum; ja, kanskje en av de største begavelser i vår tid.

En gang sa han Rossov: «Hvor i all verden kan du vite hva jeg og andre tenker?»Da sa han John: «Dette e berre et vanlig oppdagerinstinkt æ har. Skal du lære dæ å bli tankelesar må du begynne i det små. En daglig øvelse gjør en god mester. Vess du ser en mainn ta sæ et vannglass og går mot vannkrana, da skjønne du ka han tenke på. Vess så denne mainnen sette pipa i munnen, tenke han med det samme på å tenne den. Han kjenne ette med handa ut på lomma førr å kjenne om fyrstikkeska ligg der. Derette tar han opp fyrstikken og tenne sæ røyk.

Så har du denne feskarn som går bort tel ei verktøykasse og tar opp ei garnnål førr å stekke den i lomma. Derette tar han en kikk på barometeret. Når han så smile e det et tegn på godt vær. Og så sei æ tel han at æ trur han e tenkt sæ ned på kaia førr å bøte garn og at han videre tenke på at nu bli det slikt godt vær at han kainn ha vinduet åpent på garnbøtarbua, slik at han kainn få fresk luft mens han sett å bøte. Når så feskarn før høre det, sei han: «Du John, du John; alt stemme på en prekk. Men korsen i alle daga kunne du vette ka æ tenkte på?»

«Dette oppdagerinstinktet har æ fått i vuggegave av min mor og ho lærte æ mykje av. Blant anna va ho ekspert på å bruke sjølsuggesjon. Ho kunne stå ute og vaske matte, så kunne ho plutselig rope tel mæ at æ måtte gå å sleppe inn kyrne da klokka va blitt åtte. Når så æ tok opp lommeuret mett va alltid klokka nøyaktig åtte. Og det skal æ sei deg, Rossov, at du også kainn helbrede sjukdomma med sjølsuggesjon! Vess du førr eksempel blir plaga med hard mage så e det berre å gå og sette sæ på do kver dag på nøyaktig samme tidspunkt. Når så avføringa kjem e det berre å fortsette å gå på samme klokkeslettet og du blir aldri meir plaga av hard mage,» sa han John i Vikan tel slutt.

Ovnskroken

«Ho Inga kunne ikkje nyt' ovnskroken førr ongan og så hadde ho hengt han på en spiker oppe på dørkarmen. Så kjem så æ inn i mørtna om kvelden og såpass lang som æ e, så renn' æ denna ovnskroken mett i aue. Du kan skjønne det blei en verk ut av tøngda, så vi sendte bud på han doktor Rossov. Han kjem og ser på detta og prøve å renske ut det veste og legg en bandasje på aue. Så sei han tel ho Inga: «Har du kaffe i huset så lag han så sterk som du kan og la han drikke den så snart han kan for han må ikke sovne. Du må passe på å holde han våken så skal vi sende han til Tromsø med lokalen i morgen tidlig til han doktor Igelsrud. Jeg skal ringe han opp i morgen og ordne med at han blir tatt med en gang han kommer til Tromsø.»

Æ hadde jo gangsynet på det eine auet så æ kom mæ ombord i lokalen og nådde akkurat nordgåanes hurtigruta i Harstad slik at æ kom mæ av gårde tel han Igelsrud. Nætt som vi la tel kai i Tromsø kom han og henta mæ og la mæ øyeblikkelig ner på benken og han og kjerringa som hjelpte tel på kontoret rauk på mæ med en gong. Æ blei jo bedøvd så æ kjente ikkje nokka, men æ kuinne se kor de grov fram auet nerpå kinnet på mæ og tørka og renska det og så sætte de det på plass med en voldelig bandasje over. Så sei han Igelsrud at: «Nu må du ikke blonke med øynene, men ligge helt stille.» Og ka du trur førr en lidelse det va å ikkje få blonke med auan engong og æ måtte være der i fleire daga førr æ fekk reise heim igjen. Men æ måtte melde mæ tel han Rossov førr kontroll når æ kom heim.

Så gjekk æ utover tel han Rossov og han blei så glad då han fekk se mæ i venteværelset at han sa tel mæ med en gong: «Berre kom inn, John.» Så bladde han opp et brev han hadde fått fra han Igelsrud og sa at: «Dette ser jo ikke så verst ut, John.» Dermed så tok han førrsektig av mæ bandasjen og bad mæ snu mæ mot vinduet førr å førrtelle han ka æ så. Og der så æ ho Soffia som kjem i fra torvebua hannes Kiil med torvsækken på ryggen og på vei inn i telegrafstasjonen. Då han Rossow hørte det, blei han så glad at han fór inn på kontoret tel frua og sa: «Han John han ser, han ser!» Og ho kom inn og tok mæ i handa og gratulerte.

Æ blei jo gåanes hos han Rosssov ei tid, mens han holdt mæ under oppsekt, men det va ikkje lenge førr æ kunne kaste bandasjen og sia har æ vorre krute god.»

Kjempehandel

I mine guttedager spurte jeg min far om han ikke hadde hatt lyst til å drive forretning. «Jo,» sa far, «hadde det ikkje vært førr at æ blei ramma av kronisk leddgikt, som varte i tre år og som tok knekken på mæ, så hadde æ sekkert starta opp med et eller anna i forretningsbransjen.» Han sa videre at min bestefar som var fra et sted ute på Andørja i Ibestad kommune hadde hatt butikk helt til han var 80 år, og da overtok sønnen Kristian. Siden, på sin 90-års dag, gikk min bestefar ned i butikken der han falt død om, rammet av slag. Jeg spurte så om det kanskje var fra bestefar at han hadde sin forretningsinteresse: «Ja, heilt sekkert,» svarte far.

Jeg spurte så min far om han kunne fortelle litt om sine minner. «Ja,» sa far, «nu skal du høre. Æ dreiv i mange år med bromhandel. Æ kjøpte opp gamle båtmotora og alt slags metallbrom som æ så sællte tel Hamnvik Jernstøperi. Det hendte en gang at æ samla inn en heil del gamle ovnsrør. Nån va det knust et støkke ut av. Vest det berre va en minner brest i dem, va det mange som va hos mæ og kjøpte slike rør som dem bandt sammen med streng og brukte på hytta når dem torva brenntorv.

Æ hadde en gang en stor dunge med slike rør som hadde logge i uthuset i minst 30 år og tatt opp plass der æ ville ha høy tel geiten. En dag sa æ tel gluntan mine: «Nu må dokker være staut og bære dissan gamle røran ned på fjæra, så skal vi hive dem opp i dorien og ro ut på djupt vatn med dem slik at ikkje sjyen kainn age dem på land.»

Etter at alle røran va brakt ner på fjæra, gikk vi alle inn og fikk oss kver sin tallerken med semuljegrynsgrøt samt sirup og geitmelk tel. Idet vi satt der og spiste, så kom der en gammel feskekjøpar som het Anton Martinsen, inn døra. Han sa: «Sei mæ nu John. Du har vel ikkje nån gamle rør å sælle mæ. Æ skal nu sette inn ovna på alle egnarbuen og det bli for kostbart å kjøpe nytt. Så vest du hadde nån som va lite brukt så kunne æ bruke dem.» Æ svarte at æ hadde en del oppe på buloftet, men at det tok tid å leite dem fram. «Nu høve det sæ slik at æ e bestilt i telefonen og æ må gå dit først. Men vest du kjem igjen om en time, så skal æ ha alt ligganes klart utafør bua.»

Da Anton Martinsen va vel ute av synsvidde, sa æ: «Glunta, nu må dokker beskade bære alt opp igjen, så skal æ stå her å sortere dem, før dokker veit at de dårligaste må ligge undst i dungen og de beste oppå.»

Da han Martinsen kom telbake, sa han at «det va jo svært mange rør du hadde og dem ser jo fin ut.» «Ærlig talt så har det vorre så mange her kver dag og bestilt sæ røre tel dissan torvhaughytten, så når torvinga be-

gynne om tre uke, så e vel heile ladninga sællt,» sa æ. «Sei mæ,» sa han Martinsen, «ka skal du ha førr heile dungen?» Æ sa da at æ skulle være rimelig og la det gå førr 125 krone. «Nei kainn du ikkje la dem gå førr 100 krone så skal du i tellegg få fem kleppfeska og så bringe du dem med båten til kaia mi og her har du pengan.»

Etter at han Martinsen va gått, sa æ tel gluntan: «Det her blei jo en kjempehandel og nu kainn vi kjøpe inn mat før tre uke.»

....

Vi gjør nu et hopp fra de magre 20 - 30 årene og fram til 1953. Da var det en stor anleggsmaskin som hadde falt ned i ei djup myr. Den eneste måten å få den opp på var å fylle gropa med gammelt tømmer. Jeg sa til far min at «i morra kjem det en ingeniør fra flyplassen og vil kjøpe alt tømmeret dett.» Da ingeniøren og formannen kom, sa min far: «Dokker kjem nu i rette øyeblikket, førr han båtbyggar Danielsen fra Harstad ville kjøpe alt. «Hva skal De ha for partiet?» spurte ingeniøren. «4500,» svarte far. «Kan De la det går for 4000?» sa ingeniøren. «Ja, etter som gluntan mine e i arbeid der oppe på flyplassen,» svarte far til slutt.

Da far hadde fått sjekken på 4000 kroner, sa han, senere på kvelden: «Æ e nu glad før at æ blei kvitt dissan rottstokkan!»

Minner fra seilskutetida

Min far fortalte at hans første tur til sjøs var med barken «Helena» av Sandefjord. De dro ut på en treårstur i 1889. Blant de stedene de var i utlandet var også Barcelona i Spania, og der benyttet han far anledninga til å se på tyrefekting.

Mens han satt der og så på denne grusomme dyremishandlinga, hørte han plutselig en mann som snakket hans eget språk og det på nordlandsdialekt: «Detta e det veste eg har sett.»Mannen som sa disse ordene var fra Skippergata i Tromsø og het Aksel Pedersen. I samtalens løp sa min far at Herrens straffedom må vel komme over de styrende i et slikt land som kan tillate en slik nidingsdåd, ved å stikke flere krasse spyd inn i kroppen på disse oksene som i smerte og fortvilelse springer mot et rødt flagg som en av disse djevlene erter dem med.

Senere sa min far at han var to ganger til innom Barcelona, men han satte aldri sin fot mere innom en tyrefekterarena. Da han så hadde kommet hjem etter denne treårsturen og hadde feriert et par måneder, tok han seg hyre med en liten dampbåt som het «Hålogaland» og var fra Harstad. Rederen het Kaarbø. Hyra var den gangen 75 kroner måneden.

Vi lastet inn storkveite på Andenes som ble iset ned i rommet, da vi skulle losse den i Hull i England. Der tok vi så varer i retur.

Da vi var tilbake i Harstad, gikk gamle kaptein Isaksen av grunnet sykdom. Da Isaksen gikk i land, sa han at vi hadde vært gode sjøfolk og at vi måtte huske at vi i følge hyreloven hadde full rett til å stå ombord til hyretida var dreiet. Det var et tidsrom på tre måneder. Men da den nye kaptein Johnsen kom ombord, sa han i en litt uhøflig tone: «Jeg bruker mitt eget mannskap fra fraktebåten «Trovik» og hvis dere ikke med det gode forlater båten, så skal dere og alt deres pikkpakk bli lempa overbord!» Da gikk min far mot kaptein Johnsen og sa: «Hverken du eller nokken av de andre drukkenboltan du har ombord på «Trovik» skal komme fra den oppgaven; vess du dett arme krek lette så mykje som en finger mot mæ, så skal du førr resten av levetida di få spasere rundt med en knust hjerneskalle! Ka slike fyllika kan finne på mens vi ligg og søv, e en meget stor risiko for oss å ta, derfor tar æ mine skipskamerata tel vitne på dine trusla og æ går nu tel lensmainnen og anmelde dæ og reder Kaarbø for kontraktbrudd og forlange dermed saka avgjort ved ei lovlig rettssak.»

Det gikk nu ei stund. I skrivet fra sorenskriverkontoret stod det at jeg kunne ta ut en sakfører fra Harstad. I mitt svarbrev sa jeg at jeg ikke

ønsket noen sakfører, da jeg fryktet for at samtlige sakførere var inhabil i forhold til Kaarbø.

Da jeg kom inn i rettsalen, hadde de båret inn en gyngestol og noen solide skinnstoler til Kaarbø, sakføreren og sorenskriveren. En del lagmenn satt også på skinnstoler. Alle satt bak et stort langt bord. Til meg, sa far, hadde de satt fram en ryggfri stol for å gjøre meg motløs; men den gang ei, sa Tordenskjold!

De spurte så hva jeg hadde å si i sakas anledning. Jeg sa som sant var at jeg var forhyrt med dampskipet «Hålogaland» på fart mellom Norge og England i et tidsrom på tre måneder. Da han Isaksen slutta, sa han: «Gutta, husk nu på å bli ståanes ombord tel hyretida e omme førr det har dokker krav på i følge den lovlige hyrekontrakten.» En av domsmennene som ville hjelpe Kaarbø, sa: «Jeg synes så tydelig De sa at kaptein Johnsens ord var at dere skulle bli stående ombord og at kaptein Isaksens ord var at dere skulle gå!» Men han far hadde svar på rede hand: «Ærede rett! Da denne saka begynte, retta den mainnen to fingra i været og avla ed på at han skulle følge saka fra begynnelse tel slutt og være med å dømme rett og rettferdig. Nu vise det sæ at han ikkje har fulgt mere med enn at han vil prøve å dytte ei løgndrase inn på mæ. Vess retten tellate at en slik dårlig domsmann får lov å være telstede, så gjerne førr mæ. Men en ting kainn æ sei dokker aille at min hjerne e ikkje besudla av hverken alkohol eller andre utskeielsa. Derfor veit æ ka æ snakke om.»

Retten spurte så Kaarbø hva han som skipets reder hadde å si. «Jeg har det å si at jeg ikke har forhyrt han og ikke har jeg sagt han opp, så det får bli han og kaptein Johnsen si sak.»Kaarbø sendte et seierssmil av gårde og satte seg vel til rette i sin gode gyngestol. Min far måtte til igjen: «Ærede rett! Da æ blei forhyrt med dampskipet «Hålogaland» på fart mellom Norge og England i et tidsrom av tre måneder, fikk æ ei sjøfartsbok, og på side 84 - 85 står det der at en ved avskjedigelse ved den nye skipsførers overtakelse skulle henvende seg til skipets reder som var pliktig å følge sjømannsloven, og betale ut hyre for heile det tidsrommet hyra lød på. Stemme ikkje det, ærede rett, at han som sett der i gyngestolen e redar og e pliktig å betale mæ ut hyra med renter?» Jaha, jaha, sa retten, og dermed ble Kaarbø dømt til å betale ut hyra for hele tidsrommet med renter fra samme dag som jeg ble forhyrt.

Fra galleriet i salen kom det styrtende ned seks forretningsmenn som av forskjellige grunner ikke hadde vært dus med Kaarbø og som nu gratulerte far min med vunnet sak. Så sa de så høyt at Kaarbø hørte det: «I

dag skal vi alle heise flagget til topps for deg, og hjemme hos den største av oss, Elias Hoel, skal der avholdes et stort selskap hvor du blir æresgjest, og som seg hør og bør skal du tilbørlig hyldes! Fotograf Hansen skal ta bilde av flaggene når de går til topps og fotografere deg og de andre slik at du får et minne for livet!»

— En merkelig hendelse
— Sølvbjella
— Merkesmannen
— Spøkeri på Haugnessanden

En merkelig hendelse

Min far og bestefar var utsatt for samme merkelige hendelse med ca. 30 års mellomrom.

M.M. Fredheim hadde en jordeiendom som var ca. 40 meter bred og ca. 300 meter lang. Eiendommen strakte seg fra kirkegården i vest, og derifra mot sjøen med en fin kuppelsteinsfjære i øst. I årene fra først på 1920-tallet henimot slutten av 1930-tallet var det her på Andenes oppkjøp av tareaske. Det foregikk derfor utover hele Andøya sanking av tare langs strendene. Taren ble tørket og brent til aske som, varierende etter kvaliteten, ble betalt fra 5 til 30 øre pr. kilo.

En pinsedagsmorgen gikk min far en tur langs fjæra nedenfor M.M. Fredheims eiendom hvor det var drevet i land et mindre parti med fin tarelegg. Min far tenkte som så at «det e slik stor konkurranse ette denne taren. Vess ikkje æ sanke den opp, vil sikkert nån andre gjøre det, sjøl om det e helligdag.»

Han Ole Helmer holder på med tarebrenning. Ca. 1920.

Da far var i ferd med å bære opp den siste børra, kjente han plutselig ei slik veldig liklukt. Deretter begynte steinene å rulle nedover mot havet. Far syntes naturlig nok at dette var vel nifst, og trodde at det var en hel dauingsflokk som la på havet. Han ble så redd at han gikk beine veien hjem.

Etter en time gikk han på nytt til det samme stedet. Da begynte der plutselig å komme opp døde mennesker av sjøen. Disse gikk i retning av kirkegården. Blant de siste som kom opp av sjøen var tre fiskere i fullt oljehyre og med sydvest på hodet.

Dagen etter fikk min far høre om tre fiskere som var omkommet på havet like utenfor. Jeg spurte min far om han kjente noen igjen av de døde. Han sa at han hadde merket seg spesielt en mann som gikk med trefot. Da denne mannen levde, hadde han en spesiell bevegelse med den ene armen. Han ble kalt for Trefot-Iver.

Min bestefar, Ole Helmer, så akkurat det samme 30 år tidligere. Da gjenkjente han både sin far og sin tidligere døde kone som nikket til ham med et smil.

Sølvbjella

Dette er ei fortelling om han bestefar Ole Helmer, fra den gang han hadde gjetinga av kyr og småfe.

De gjette feet etter tur som de andre jordeierne. Så var det en dag han slo rast attmed Toften. Han ble trett og la seg til å hvile på en liten haug og sovnet.

Etter omtrent en time våknet han. Da ble han forferdet, for der lå ei stor fin sølvbjelle mellom føttene hans. Da han hadde lagt sølvbjella på plass i ranselen, gikk han for å se over de bjellekyrne som var i buskapen, men alle hadde sine egne bjeller på.

Da bestefar kom hjem om kvelden, skar han seg ei solid reim av hvitfisklær. Reima klinket han så fast på storkua med to solide båtspikrer for å være på den sikre sida. Det var en veldig fin og sjelden klang i den bjella da den var laget av ekte sølv.

Fire år senere høvde det seg slik at han bestefar slo rast på samme sted som han hadde funnet sølvbjella. Og naturmenneske som han var, sovnet han av oppe på den samme haugen denne gangen også. Da han slo opp øynene, stod den store bjellekua like attmed han og så på han. Men nu var bjella borta fra kua, bare den solide fastklinka reima satt igjen. Viss det var mennesker som hadde tatt bjella av kua, måtte de ha brukt jernsag. Men det var noe som verken fantes på krambua eller hos smedene på den tida.

Da han bestefar var på hjemtur samme dag og var kommet nesten til Merkesbrua, så han seg attover. Da fikk han se et blått lys rett over haugen. Det lignet ei lita stjerne. Han så på klokka og etter en halv time davret lyset mer og mer av — helt til det sloknet. Det var det samme lyset som var sett i gamle dager da et nyfødt barn ble iakttatt på den samme haugen, og som forsvant hver gang noen skulle ta det med hendene. Etter dette ble haugen kalt for Banhaugen.

Merkesmannen

Det var en søndags formiddag i førstninga av mai i 1888 at han bestefar gikk vestover til Skredfjellet for å se etter noen sauer med små lam som var sluppet på beite. På hjemveien, like etter at han hadde gått over Merkeselva, fikk han se en eldre mann som var godt kledd i en gammel kjeledress, som det så ut til å være. Bestefar gikk så opp på sida av man-

nen. Mannen så på bestefar, men han hilste ikke og gjorde ikke miner ti å ville slå av en prat heller. Han bestefar trodde det var en levende manr og tenkte som så: «Du kainn berre være overlegen, men i aille faill sk du bli sveitt før du greie å gå i fra mæ.» Men det rare var at da de nær met seg nerenden av Merket, ble mannen mer og mer som en skygge å s til. Når han bestefar stanset, da stanset mannen også. Han var nu kla over at et eller annet var i ferd med å skje med den fremmede, så har nyttet høvet til å iaktta karen fra topp til tå så lenge han kunne. Men på den siste gresspallen, bare fem meter fra fjellsida, forsvant mannen ret foran øynene på han, bare tre meter til sides for bestefar.

Han bestefar syntes nok dette var nifst, for han tok fjæreveien hjem enda det var flo sjø.

Spøkeri på Haugnessanden

Ved århundreskiftet gikk min bestefar en dag en tur innover Haugnessanden. Han var god vrakbør i den såkalte pinsenordavinden. Da bestefar var kommet fram mot det stedet der Sandøelva renner ned i sjøen, fant han en støvel. Han syntes det var godt lær i den og tenkte på at den kunne brukes til å reparere skoene til barna hans.

Han kastet den et godt stykke opp over flomålet og gikk etter for å puffe den opp på ei forhøyning hvor den kunne ligge å tørke i sola til han kom i retur. Men i det samme han sparket til støvelen, ble han skjev i ansiktet. Han ble nu klar over at den sannsynligvis hadde tilhørt en død mann.

Han gikk så et stykke oppover der elva rant sakte. Der speilte han ansiktet i vannet og kunne se at det var blitt helt omskjeivet. Munnen så ut som ei trakt. Han prøvde å snakke, men fikk det dårlig til. Å plystre gikk bedre etter den nye fasongen munnen hadde fått.

Bestefar tenkte som så: «Du har en ting å gjøre. Det e å gå tel han Nils Hansa på Haugnes som e ekspert på å helbrede slikt som har med dauinga å gjøre.»

Da bestefar en time senere kom inn til han Nils Hansa, sa han Nils: «Æ har venta dæ. Like førr æ gikk opp å la mæ meddagskvil kom der en veldig duns i veggen på nordsida. Det e et sekkert tegn på at æ kom tel å få beskjed om nokka som hadde med dauinga å gjøre. Mens æ lå og sov drømte æ en mann i oljehyre som fortalte at han hadde forlist utafor Senja. Han hadde drevve opp i ei bergklippe og der hadde den eine foten hans blitt sletten av. Det var hannes fot som var i den støvelen som du fant på Haugnessanden.»

Etter at Nils Hansa hadde kjent på ansiktet til bestefar, leste han noen

ord som bestefar ikke forstod. Deretter fikk han en kopp med kjerringrokkte. Han ble da god i ansiktet igjen. Litt senere da bestefar var ferdig med å spise og drikke kaffe, tok han opp pengeboka og ville betale. Men da sa han Nils Hansa: «Etter kvakksalverloven så har æ ikkje lov å ta imot betaling.» Han bestefar tok da fram en sølv tokroning og la under bordduken. Da nikket han Nils Hansa. Det betydde at de begge to var skadesløse.

Da bestefar kom til det samme stedet på hjemveien, var han spent på om det var en fot i støvelen. Da han hadde ristet en del av sanda ut av støvelen, så han et stykke av et leggbein som stod opp gjennom resten av sanda. Bestefar stakk litt tørr tang opp i støvelen og gikk nu hjem mot kirkegården for å grave den ned der.

Da han var kommet omkring 50 meter fra stedet hvor støvelen hadde ligget, vendte han hodet og så seg tilbake. Da så han en mann i fullt oljehyre som stod på samme plassen. Bestefar trodde at det var en levende mann som var kommet ned fra Sandåsen og gikk derfor tilbake for å snakke med han. Men da han kom nærmere, fikk han se at mannen hadde bare en fot. Mannen, som var rødlett i ansiktet, vendte blikket mot havet. Så hoppet han på en fot nedetter sanda. Da han kom i berøring med havet, forsvant han.

Bestefar øket nu farta hjemover. Etter at han hadde gravd ned støvelen på kirkegården, gikk han snarveien over kirkebakken mot Vikan.

Øverst fra kirkebakken så han ned mot kirkegården. Da kunne han se den samme mannen i oljehyre stå der han hadde gravd ned støvelen. Da bestefar kom hjem, var han helt hvit i ansiktet, kunne bestemor berette.

